บทที่ 3

ภาพสะท้อนสังคมจากเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร

วรรณคดีหรือวรรณกรรมเป็นตัวแทนบางแง่ของสังคม นักเขียนจะแสดงออกถึงประสบการณ์และแนวคิดของชีวิต ซึ่งถึงจะไม่บรรยายชีวิตได้ทั้งหมดหรือแม้แต่ส่วนหนึ่งของชีวิตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งอย่างสมบูรณ์ได้ แต่ก็พอจะเป็นเกณฑ์ได้ว่า นักเขียนจะบรรยายชีวิตส่วนตัวของเขา ซึ่งน่าจะนับถือว่าเป็น "ตัวแทน" ของสังคมในสมัยเขาได้ (Wellek 1971 : 96) และเนื่องจากนักเขียนเป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม ก็ย่อมจะพบเห็นสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมของตนอยู่เสมอ วรรณกรรมจึงมิได้สร้างขึ้นจากจินตนาการของผู้เขียนเพียงอย่างเดียว แต่นักเขียนได้สร้างสรรค์ขึ้นจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว และมักจะสอดแทรกหรือแสดงถึงประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นของตนที่มีต่อสังคมเข้าไปด้วย

เรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ เรื่องสั้นส่วนใหญ่ของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนภาพสังคมไว้หลายประการ โดยเฉพาะสภาพสังคมในด้านความเป็นอยู่ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการศึกษาของสังคมชนบท ซึ่งผู้เขียนมีประสบการณ์โดยตรงเพราะเคยเป็นครูคลุกคลีกับเด็กและชาวชนบทมานานหลายปี ผู้เขียนจึงนำเอาสภาพสังคมที่เขาประสบอยู่สอดแทรกไว้ในเรื่องสั้น ทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นลักษณะบางประการในสังคมชนบทได้เป็นอย่างดี

การศึกษาการสะท้อนสังคมจากเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะแบ่งเป็น 2 หัวข้อใหญ่ คือ ลักษณะการสะท้อนภาพสังคมและการสะท้อนสังคมจากเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร

ลักษณะการสะท้อนภาพสังคม

ไพลิน รุ้งรัศน์ ได้เขียนบทความเรื่อง "ลักษณะสามแบบของงานวรรณกรรม" ไว้ในนิตยสารโลกหนังสือ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของงานวรรณกรรมสามแบบมีแบบคอ, ไม้

แบบกระจกเงา และแบบโคมไฟ แบบดอกไม้ ได้แก่งานวรรณกรรมที่มุ่งสร้างอารมณ์พึงใจให้กับผู้อ่านเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นด้านสุข โศก หรือตลกขบขัน อาจจะมีเนื้อหาสาระหรือไม่มีก็ได้ แบบกระจกเงา ได้แก่งานวรรณกรรมที่มุ่งเน้นไปในทางการสะท้อนสภาพสังคมที่เป็นจริง ซึ่งนักเขียนจะเขียนเรื่องชนชั้นของตนเอง เพราะเป็นส่วนที่นักเขียนประสบอย่างใกล้ชิด ส่วนแบบโคมไฟ ได้แก่งานวรรณกรรมที่นอกจากจะสะท้อนสภาพสังคมที่เป็นจริงแล้ว นักเขียนยังได้เสนอแนวความคิดสอดแทรกลงไปในเรื่องด้วย (ไพลิน รุ้งรัตน์ 2523 : 20-29)

จากการศึกษาเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ปรากฏว่าเรื่องสั้นบางเรื่องของนิมิตร ภูมิถาวร มีเนื้อหาสะท้อนสังคม โดยมิได้แสดงความคิดเห็น แต่บางเรื่องได้สอดแทรกแสดงความคิดเห็นวิจารณ์สังคม หรือเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมไว้ด้วย ซึ่งเป็นลักษณะของเรื่องสั้นที่เข้ากับลักษณะการแบ่งตามเกณฑ์ของไพลิน รุ้งรัตน์ ได้ ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จะแบ่งลักษณะการสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ได้ 3 ประเภท คือ

1. <u>ประเภทสะท้อนภาพสังคม</u> เรื่องสั้นส่วนใหญ่ของนิมิตร ภูมิถาวร จะเป็นลักษณะนี้ คือ เป็นการสะท้อนสังคมและประสบการณ์ในชีวิตจริงของผู้เขียนเอง โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและการศึกษาของชาวนาชนบท แง่มุมการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ปัญหาความยากจนของครอบครัวชนบท ปัญหาการมีบุตรมาก การประสบกับภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง น้ำท่วมนา การกดราคาของพ่อค้าคนกลาง การติดยาเสพติดให้โทษ การเล่นการพนัน ปัญหาอาชญากรรมโจรผู้ร้ายชุกชุม ส่วนในด้านการศึกษาก็สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการศึกษาที่ประสบกับปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน อันเนื่องมาจากความห่างไกลความเจริญ ปัญหาขวัญและกำลังใจของครูชนบท ความไม่เข้าใจ หลักสูตรใหม่ทำให้ส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบเดิม ครูขาดความพร้อมในด้านร่างกายและจิตใจ เป็นผลทำให้การเรียนการสอนไม่ได้เต็มที่ การศึกษาชนบทจึงขาดคุณภาพ สภาพการเมืองก็สะท้อนให้เห็นถึงความไม่รู้หนังสือและความไม่รับผิดชอบในสิทธิและหน้าที่ของชาวชนบทส่วนใหญ่ ทำให้การเลือกตั้งแต่ละครั้งไม่ค่อยได้ผลเนื่องจากการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ นอกจากจะสะท้อนปัญหาความบกพร่อง ความลำบาก

ยากจนของชีวิตชาวชนบทแล้ว นิมิตร ภูมิถาวร ยังเสนอภาพสะท้อนในแง่มุมสดใส สนุกสนาน และมีความหวังที่ดีบ้างเหมือนกัน

จากการศึกษาเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวรทั้งหมด 169 เรื่อง ปรากฏว่ามีเรื่องสั้นที่เข้ากับลักษณะนี้อยู่ถึง 116 เรื่อง คือ

1. ชุด "หน้าที่เปื้อนดิน" ได้แก่เรื่องทางแยก ได้โปรยผู้เย้ยฟ้า บ่าของแม่ ชาวนากับสิ่งที่หาย พ่อ ภัยสังคม กำนันมหาเสน่ห์ เหนือความเร็ว กระสุนโง่ แม่ กระบุงผุกับกีต้าร์ เวทีใหม่

2. ชุด "มือที่เปื้อนชอล์ก" ได้แก่เรื่องอุดมการหลังแก้วเหล้า เหรียญบาท เด็กที่ครูไม่ต้องการ ความสุขของครูบ้านนอก เสียงร้องไห้ของครูภูธร

3. ชุด "ตีนที่เปื้อนโคลน" ได้แก่เรื่องเชือดหัวใจ นางรำ เสน่ห์นาง ชนแก้ว ข่าวจากท้องนา เขี้ยวเสือ ลูกทุ่งเพลย์บอล ลูกทุ่งพัฒนา ไอ้เก ไก่ต่อ

4. ชุด "โลกที่ 5" ได้แก่เรื่องบ้านรักไทย พระ เงินบุญ กรรม คนละหน โลกที่ 5 ภาคผนวก หัวใจที่โตกว่ากำปั้น รำวงเข้าถ้ำ ชั่วโมง

5. ชุด "มือปืนชั้นครู" ได้แก่เรื่องมือปืนชั้นครู คุณครูรูปหล่อ ค่ายกครู ว่าวมหาสนุก นักเรียนทุน พ.ก. (พ่อกู) นักเลงกาเม ผู้หัวเราะเยาะความทุกข์ เปลี่ยนเมีย เปลี่ยนผัว เลือด สีชอล้อกามา

6. ชุด "ไม้เรียวอันสุดท้าย" ได้แก่เรื่องปรัชญาบนนาข้าว เกวียนชรา ช่องว่าง ระหว่างกอโสน ครู – สาวโสด บทเศร้าของ ด.ญ.มะลิ ผู้แพ้

7. ชุด "เรื่องสั้นชนบท" ได้แก่เรื่องแล่นเรือในท้องนา ท้องนาหน้าฝน กังหันต้องลม เกวียนเล็ก หุ่นไล่กา บ้านฟาง อีโผละ ข่ายวิเศษ ร่มน้อย ไปล่านกคุ่ม วันควล ผู้ให้ความหอมหวล ขบวนแห่มหาสนุก กระบอกทิพย์

8. ชุด "แม่ม่ายท้องนา" ได้แก่เรื่องหม้ายมือสอง อีปอง สาวใช้แล้ว ศาลเพียงตา ท้องนาวิปโยค เขม่าปืน ไม่มีเสียงคนกับควาย เมียไอ้ขี้ยา หม้ายขันหมาก ตำราแก้หึง หม้ายเขียวหวาน ประกวดแม่หม้าย

9. ชุด "แม่ม่ายกรุงเทพฯ" ได้แก่เรื่องแม่ม่ายกรุงเทพฯ ครูแม่ม่าย หลงกรุง ดวงตากรุงเทพฯ นักเขียนบ้านนอก ภัตตาคารมือด้วน เมืองคนดุ นักเลงกระดานดำ ความรักครั้งสุดท้าย

10. ชุด "รอยเปื้อนของครูสาว" ได้แก่เรื่องพิง ปล้นเงินเดือน กระจกเงา ดาวประจำเมือง รอยเปื้อนของครูสาว

11. ชุด "โลกนี้คือโรงเรียน" ได้แก่เรื่องปีใหม่ที่ชายทุ่ง ผู้โง่เขลา นักเลงรัก แล้วเธอก็จากไป จากสุโขทัยไปเกาะสมุย ครูสิทธิชัยแห่งเกาะสมุย บ้านหลังสุดท้าย ตะลุยกรุงเทพฯ

12. ชุด "ครูครับผมจน" ได้แก่เรื่องพรุ่งนี้จำปีจะไปโรงเรียน สโมสรบ้านไร่ ทำไมสร้อยทองจึงตาย บำเหน็จชีวิต เงินเดือนเพิ่ม กระท่อมคอนกรีต

13. ชุด "คนนอกเครื่องแบบ" ได้แก่เรื่องคนนอกเครื่องแบบ คนกับคลอง สารวัตรกำนันโทน บาร์ชาวไร่ โจ๊กท้องนา ต้นไร่ – ปลายนา ผู้ล้าหลัง รักข้ามรุ่น ท่องไพรไปกับ ว.ณ ประมวญมารค ของขวัญ

เรื่องเด่นในกลุ่มนี้ ที่สามารถสะท้อนสังคมและปัญหาสังคมอย่างเห็นได้ชัด คือ เรื่อง "เชือดหัวใจ" และเรื่อง "หลงทาง"

"เชือดหัวใจ" สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท ที่ชีวิตทุกชีวิตฝากไว้กับรวงข้าวในท้องนา เมื่อพบกับปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้งหรือน้ำท่วมนาถึงขนาดน้ำล่ม ก็จะทำให้ชาวนามีแต่ความเดือดร้อน ต้องผจญกับปัญหาเศรษฐกิจซ้ำสอง เพราะข้าวก็ทำไม่ได้ต้องอาศัยข้าวในยุ้งที่เก็บไว้กินนั้นออกขาย เพื่อให้ได้เงินมาซื้อปัจจัยอย่างอื่น และใช้หุงกินกันไป เมื่อข้าวในยุ้งหมดก็ต้องซื้อข้าวจากโรงสีกิน พอเงินหมดก็มีปัญหาลูกไม่มีข้าวจะกินร้องไห้หิว ทำให้ผู้เป็นพ่อเป็นแม่ต้องน้ำตาตกในเพราะความสงสารลูก ๆ เมื่อหันมาประกอบอาชีพสุจริต เช่น เผาถ่านก็ถูกข่มขู่จากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย เมื่อไม่มีเงินค่าปรับก็ถูกยึดถ่าน ซึ่งผู้เขียนได้สะท้อนออกมาให้ผู้อ่านเข้าใจในสภาพการดำเนินชีวิตและความทุกข์ยากลำบากในด้านต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด ทั้งในด้านภาพและความรู้สึก โดยผู้เขียนสะท้อนออกมาให้เห็น ดังเช่น วิถีการดำเนินชีวิตที่ต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคมากมายของ "ลอย" ตัวละครเอกในเรื่อง

สองสามปีมานี้ ฝนฟ้าแปรปรวนมาผิดฤดูกาลเมฆลอยข้ามหัวไปก้อนแล้วก้อนเล่า ตกลงมาบ้างก็ประปราย พอดินปลาย เป็นอยู่อย่างนั้น แหงนหน้าคอยฝนจนคอหลุด จากเดือน 6 เดือน 7 ไปจนเดือน 9 พอฝนมาเริ่มไถดำก็กระหน่ำมาเสียยกใหญ่ น้ำป่ามาท่วมจนมิดยอด นาล่ม เสียทั้งแรง เสียเวลา เสียข้าวปลูก

ข้าวในยุ้งค่อยหมดไป ในที่สุดก็ถึงถังสุดท้าย ลอยต้องซื้อข้าวสารจากโรงสีข้าวของเขาที่เดินทางออกจากยุ้งไปสู่พ่อค้า กำลังเดินทางกลับมาหาเขาอย่างเยื่อหยิ่ง ในราคาที่โหดร้าย บวกกำไรไว้เท่าตัว

เขาไม่มีปัญญาจะดิ้นรนไปหางานที่อื่นทำเหมือนคนอื่น กรุงเทพฯก็ไม่เคยไป

("เชือดหัวใจ" ใน <u>ตีนที่เป็นโคลน</u> : 6-7)

นาล่มสองปีซ้อน ๆ ทำให้ลอยต้องดินรนเสือกจนเกล็ดแห้ง ลูก 5 คนกำลังกิน กำลังใช้ รู้ภาษาเพียง ถ้าหิวข้าวต้องอยู่ในหม้อ ไม่มีให้กินก็ร้อง เสียงร้องไห้ด้วยความหิวของลูก ๆ เป็นเสียงอันปวดร้าวเสียดแทงหัวใจพ่ออย่างร้ายกาจ

("เชือดหัวใจ" ใน <u>ตีนที่เป็นโคลน</u> : 8)

"เผาถ่านขายมันผิดกฎหมาย เข้าใจไหม"

"ผมไม่รู้" ลอยยกมือไหว้ประหลก ๆ

"เอามาร้อยนึง" เสียงอีกคนกระชากคำพูด

"ไม่มีเลยครับ ไม่มีจริง ๆ บาทก็ไม่มี ยังไม่ได้ขายถ่านครับนาย"

"งั้นไปด้วยกัน ไปเร็ว"

เสียงนั้นมีอำนาจเด็ดขาด บังคับให้ลอยเหลียนวัวแก่ของเขาดังขวับ ๆ ถึงเสียงของไม้เรียวจะดังเสียดเข้าไปที่มแหงหัวใจให้เจ็บปวด เพราะความสงสารวัวแก่ แต่เสียงนั้นยังไม่แหลมเท่า

"พรุ่งนี้ครูจะเลิกขายหนังสือแล้วนะพ่อ"
เสียงนี้แหลมคมยิ่งกว่ามีดโกน มันเฉือนหัวใจของผู้เป็นพ่ออย่างสุดทน
("เชือดหัวใจ" ใน ตีนที่เป็นโคลน : 12–13)

ส่วนเรื่อง "หลงทาง" เด่นในด้านการสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเก่าที่ต้องการจะให้ลูกเรียนเป็นเจ้านายคน ให้รับราชการ และจะต้องส่งลูกไปเรียนที่กรุงเทพฯ เพราะคิดว่าสถาบันการศึกษาในกรุงเทพฯ จะทำให้ลูกได้รับปริญญาที่สังคมเชื่อถือ เพื่อให้หางานทำง่ายขึ้น จึงขวนขวายส่งลูกไปเรียน แต่ความเจริญของกรุงเทพฯ ทำให้ "วินัย" ตัวละครเอกของเรื่องต้องผันแปรชีวิตไป สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของกรุงเทพฯ ทำให้วัยรุ่น เช่น "วินัย" หลงระเริงไปกับความสนุกสนาน การคบเพื่อนฝูงไปตามคลับตามบาร์ ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่นึกถึงความยากลำบากของพ่อแม่ ความอยากรู้อยากลองทำให้ "วินัย" กลายเป็นคนติดยาเสพติดจนเสียอนาคต ต้องออกจากโรงเรียนและผลาญเงินพ่อแม่จนไม่มีจะให้เพื่อนำไปซื้อยาเสพ

ผู้เขียนได้เน้นให้เห็นถึงข้อคิดที่ว่า ความรักความสงสารลูกจนเกินไป ทำให้ลูกเคยตัวและเสียคนได้ง่าย ๆ และการส่งลูกไปเรียนที่กรุงเทพฯ นั้น บางคนอาจจะผิดหวังเพราะสภาพแวดล้อมในกรุงเทพฯ ทำให้วัยรุ่นเสียคนมามาก ถ้าไม่รู้จักควบคุมตัวเองโดยเฉพาะความอยากรู้อยากลองอาจทำให้วัยรุ่นบางคนหลงไปติดยาเสพติดอย่างถอนตัวไม่ขึ้นดังเช่น "วินัย"

วินัยเพิ่งค้นพบหนทางนำไปสู่ความสงบสุขในชีวิตเมื่อสองปีมานี้เอง กรุงเทพฯ ทำให้เขามีเพื่อนมาก และเพื่อนบางคนช่วยชักนำเขาไปรู้จักกับเจ้ายาหลายชนิด ท้ายที่สุดเขาก็ยึดติดอยู่ที่เจ้ายาน้ำสำหรับฉีดเข้าผิวหนังขนานนี้มันมีทั้งทุกข์ทั้งสุขระคนกัน ในยามที่ฉีดมันเข้าไป เขาล่องลอยไปสู่วิมานฉิมพลี ดูเหมือนจิตว่างจากทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ยินดียินร้าย ไม่อยาก ไม่โลภ ไม่สนใจเรื่องเรียนหนังสือ ไม่ได้ยินคำสอนคำเตือน แม้แต่ธรรมะก็ไม่มีความหมาย เพราะอิทธิฤทธิ์ของยาทำให้เขาบรรลุจุดสุดยอดแห่งความสุขแล้ว

แต่ในยามใดที่ขาดมัน มันเป็นนรกอเวจีที่แสนลึกเขาต้องดิ้นรนไขว่คว้าเหมือนมีมือแห่งพญายมสักร้อยมือกำลังมาไขว่คว้าและทิ่มแทงหัวใจเขาด้วยหอกดาบอาบยาพิษ มันเจ็บปวดรวดร้าวไปทุกขุมขน เขามองเห็นแต่ปีศาจและมารร้ายได้ยินเสียงร้องเรียกของเสียงลึกลับที่เขาไม่เคยได้ยินมาก่อน หูอื้อ ตาลาย

("หลงทาง" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 133-134)

2. ประเภทวิพากษ์วิจารณ์สังคม เรื่องสั้นประเภทนี้มีลักษณะสำคัญ คือ นอกจากผู้เขียนจะสะท้อนสังคมในด้านต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียนยังได้สอดแทรกแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์สังคมเข้าไปด้วย

เรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร มีอยู่ 40 เรื่องที่นิมิตรได้แสดงความคิดเห็นสอดแทรกเข้าไปนอกเหนือจากการสะท้อนภาพสังคม บางเรื่องก็เป็นการแสดงทัศนะธรรมดา ๆ บางเรื่องก็วิจารณ์ได้คมคายชวนคิด เช่น แสดงทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจของชาวชนบทว่าที่ตกต่ำก็เพราะการกดราคาของพ่อค้าคนกลางและการขาดเครื่องมือที่ทันสมัย การศึกษาที่ขาดประสิทธิภาพเพราะขาดแคลนครู เนื่องจากครูที่จบใหม่ส่วนใหญ่ต้องการสอนในเมืองไม่ค่อยมีใครอยากไปอยู่ชนบท การเมืองที่มีแต่การหว่านเงินเพื่อหาเสียงในการเลือกตั้ง นักการเมืองที่พูดมากกว่าทำ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงทัศนะธรรมดา ๆ เรื่องสั้นทั้ง 42 เรื่อง คือ

1. ชุด "มือที่เปื้อนชอล์ก" ได้แก่เรื่อง ครูในโรงเรียนสามก๊ก ไปเรี่ยไรจดหมายเหตุครูโดดจารึกความล้มเหลว บันทึกครูโดด

2. ชุด "ตีนที่เปื้อนโคลน" ได้แก่เรื่อง นักเลงท้องนา เข้าตำรา เศรษฐศาสตร์ในโรงนา

3. ชุด "โลกที่ 5" ได้แก่เรื่อง บ้า แว่วมากับเสียงกระดิ่ง สัมผัสที่ 5 คนสวยของฉัน นวนิยายจากแก้วเหล้า โลกที่พบใหม่ 2 – ไอ้มลัยกัลป์ โลกที่พบใหม่ 3 – ม้วนแผ่นดิน โลกที่พบใหม่ 4 – จุดที่ไร้หมาย

4. ชุด "มือปืนชั้นครู" ได้แก่เรื่อง ปืนกับตำราบริหาร กรุงเทพฯ เป็นโรคอ้วน

5. ชุด "ไม้เรียวอันสุดท้าย" ได้แก่เรื่อง ประชาธิปไตย 5 เวียน เสียง ปรบมือให้กับความจน ปรัชญาบนขาอ่อน เด็กเอ๋ยเกลียดครูไหม

6. ชุด "แม่มายท้องนา" ได้แก่เรื่อง บนเส้นทางสายเปลี่ยว กลัว

7. ชุด "รอยเปื้อนของครูสาว" ได้แก่เรื่อง วันหยุด ไปฟังเทศน์เสียบ้างก็ดี จากกรุงเทพฯ ถึงบ้านโคก คำสั่ง ครูชัยไปเลือกตั้ง ครูใหญ่บ้านนอก

8. ชุด "ครูครับผมจน" ได้แก่เรื่อง ครูจับขโมย ผู้ทรงคุณวุฒิ มันมีใช่นิยายรัก งานบุญ กระท่อมคอนกรีต

9. ชุด "แม่มายกรุงเทพฯ" ได้แก่เรื่อง คลื่นเจ้าพระยา เงิน

10. ชุด "โลกนี้คือโรงเรียน" ได้แก่เรื่อง สี่ แขวงประชาบาล หัวที่สวมใหม่ กระสุนแห่งเกียรติยศ

เรื่องสั้นที่เด่นในกลุ่มนี้คือเรื่อง "สัมผัสที่ 5 " และเรื่อง "จดหมายเหตุครูโคตจารึกความล้มเหลว" ทั้งสองเรื่องนี้นิมิตร ภูมิถาวร ได้วิจารณ์ลักษณะของสังคมได้อย่างเฉียบขาดและแหลมคม

"สัมผัสที่ 5" เป็นเรื่องที่นิมิตร ภูมิถาวร วิจารณ์สังคมในลักษณะของการใช้สัญลักษณ์แทนตัวละคร วิจารณ์สังคมที่มีแต่การเอารัดเอาเปรียบกัน การแข่งขันกันเพราะความเห็นแก่ตัว โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมความดีงาม พ่อค้าที่ต้องการแต่ผลกำไร นักการเมืองที่ใช้เงินในการหาเสียง ข้าราชการที่คอรับชั่นเวลา คอยแต่ประจบเจ้านาย เพื่อหวังสองขั้น กรรมกรที่เอาแต่เดินขบวนประท้วงเพื่อเพิ่มค่าแรง สภาพของชาวนาที่ประสบกับความแห้งแล้ง เฝ้ารอคอยแต่ความช่วยเหลือจากทางราชการ นายทุนเงินกู้ที่คิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูง สภาพบ้านเมืองที่เต็มไปด้วยโสเภณีและกามโรค การตัดไม้ทำลายป่าของผู้มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่โดยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง

ท่านเป็นพ่อค้าใช่ไหมล่ะ ท่านก็ต้องพยายามหาวิธีการให้ราคาทุนต่ำที่สุด แต่ราคาขายต้องสูงที่สุด ท่านไม่ต้องการเห็นยอดเงินในหน้าบัญชีด้านลูกหนี้สูงกว่าด้านเจ้าหนี้ ตรงกันข้ามท่านไม่อยากเห็นยอดเงินเวลาประเมินภาษีสูงนัก พวกท่านต้องโกหกกันทั้งนั้น กำไรอยู่แล้วก็ต้องบอกลูกค้าว่าขาดทุน ขาดทุน

ท่านเป็นนักการเมืองหรือ ก็ต้องทำอะไร ๆ ให้ประชาชนเห็นว่าท่านเป็นคนสำคัญ หรือจะเอาเงินหว่านหาเสียงก็ได้ ประชาชนจะได้เลือกท่านอีกเป็นครั้งที่ 2 – 3 หรือตลอดเวลา

อ๋อ เป็นข้าราชการหรือ ท่านไม่ต้องการให้เข้าสุภาษิต บ้านรั่ว เมียชั่ว นายชังอย่างแน่นอนท่านต้องการให้นายรัก เรียนวิชาประจบ (ประชาสัมพันธ์) กัน เพื่อตำแหน่งจะได้สูงขึ้นรวดเร็ว พวกท่านจะยอมรับไหมว่าต้องการเงินเดือนขึ้นปีละ 2 ขั้น บ่าทั้งสองของท่านยินดียอมแบกเครื่องหมายยศที่ยิ่งหนักเท่าไรยิ่งดี ท่านไม่กลัวมันเจ็บบ่าเลย พวกท่านชอบเร่งวันเร่งคืนกันอย่างไม่กลัวแก่เร็ว เดือนหนึ่งอยากให้มีเพียง 15 วัน หรือ 7 วันยิ่งดีใช่ไหมล่ะ

ท่านเป็นกรรมกรหรือ ท่านก็อยากทำงานให้มันน้อยกว่าวันละ 8 ชั่วโมง แต่ต้องการให้นายจ้างขึ้นค่าแรงจากวันละ 15 บาท เป็น 30 บาท และมีวันหยุดพักผ่อนโดยได้ค่าแรงงานกับเขาบ้าง บางท่านนัดรวมหัวกันหยุดงาน ทำเอานายจ้างหัวปั่นไปได้เหมือนกัน

อ๋อ พวกเจ้าเป็นพืช มีความมักน้อย ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่าอาหารในดิน น้ำ และแสงแดด เพียงแต่ให้รากของเจ้าได้ดูดซึมเข้าไปให้ใบปรุงทุก ๆ วัน ก็พอใจแล้วพวกเจ้าชอบอยู่กันสงบ ๆ ในที่ห่างไกล แต่พวกเจ้าไม่ค่อยเป็นสุขเพราะมักถูกมนุษย์รบกวนเสมอเขาพากันกินพวกเจ้ากันใหญ่ เจ้าไม่มีตีนวิ่งหนี เขาจะตัดโค่นยังไงก็ปล่อยเขา จนกว่าพวกนั้นจะกินกันจนอ้วนแล้วท้องแตกตายไปเอง .. เจ้ายิ้มทำไม ฮะ ว่าไงนะ มาตรา 17 หรือเขาเลิกไปแล้ว

("สัมผัสที่ 5" ใน โลกที่ 5 : 65-69)

ส่วนเรื่อง "จดหมายเหตุครูโดดจารึกความล้มเหลว" เป็นเรื่องที่นิมิตร ภูมิถาวร ได้วิจารณ์ลักษณะของสังคมไว้ว่า เป็นสังคมที่มีแต่ปัญหา เช่น ปัญหายาเสพติดให้โทษ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาโสเภณี และสภาพสังคมที่มีแต่การคอรัปชั่นอันเนื่องมาจากการประพฤติตนของคนในสังคม ทำให้สังคมเต็มไปด้วยความวุ่นวาย

อีไล ไปเป็นผู้หญิงคนชั่วอยู่ที่ตาคลี
ไอ้พัน โดนคดีปล้นควาย ติดคุก 15 ปี
ไอ้เมี้ยน กินยิ่นงอมแงม ผอมเป็นคางคกตายซาก
ไอ้หัน ขบหกออกมา ตะรอนเหนือ ตะรอนใต้ งานไม่ทำ
ไอ้บุญ พันหัวพ่อด้วยขวาน เย็บ 10 เข็ม
อีมะลิ คบชู้ ฆ่าผัวเอาเงินสงเคราะห์ศพ
ไอ้อาจ แตงเครื่องแบบกลับบ้าน เดินวางมาดกระทบไหล่ครู
ไอ้ขัน ถูกขับคดีลักตัดเศียรพระ
ปลัดสมชาย โกงเงินหลวงโดนเตะออก
เจ้าประทัน ชายสมบัติไปเล่นการเมืองหมดตูดเลยผูกคอตาย
และ...ไอ้คำเกิงลูกเรา ไว้ผมทรงตาฤาษีกลับมาเยี่ยมพ่อ (ไถเงิน)
"โอ้ย...ปวดหัวโว้ย ลูกเรา ลูกศิษย์เราทั้งนั้น"
ครูโดดยกสองมือกุมขมับ ขยี้ ๆ มันปวดแปลบในกระโหลกหัว แล้วซ่านมาชาท้ายทอย เยื่อใยของสมองสับสน...

("จดหมายเหตุครูโดดจารึกความล้มเหลว" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก : 67-68)

อย่างคืนนั้นก็ออกไปเป็นชาวนาที่ไม่ยอมรับรู้คุณค่าของปุ๋ย และข้าวพันธุ์ดี ข้าราชการที่มีตำแหน่ง เงินเดือน ยกเมฆ ตัวเลขผี และคอรัปชั่นเป็นแฟชั่น พ่อค้าที่พยายามเลี่ยงภาษี และเป็นใบ้คุลย์การค้า

กรรมกรที่คอรัปชั่นเวลา และกรรมกรผี
พระที่บวชตามประเพณี และอามิสบูชา
ผู้หญิงที่เอาของเดิมขายหากิน และสัมผัสที่ 5
และนักพูดมากกว่านักทำ และ...

("จดหมายเหตุครูโดดจารึกความล้มเหลว" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก : 69-70)

3. ประเภทเสนอทางออกในการแก้ปัญหา เรื่องสั้นกลุ่มนี้นอกจากจะสะท้อนปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียนยังได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาสอดแทรกเข้าไว้ด้วย การเสนอทางออกในการแก้ปัญหานั้น นิมิตร ภูมิถาวร มักใช้วิธีการแบบนิ่มนวลไม่นิยมใช้ความรุนแรง เช่นปัญหาความยากจนอาจแก้ไขได้ถ้ารู้จักขยันทำมาหากินและรู้จักใช้เครื่องมือในการเกษตรที่ทันสมัย ปัญหาเด็กยากจนแต่เรียนดีอาจแก้ไขได้โดยครูพยายามขอทุนให้ การแก้ปัญหาเด็กเรียนอ่อนด้วยการซ่อมเสริมให้เป็นพิเศษ การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและความร่วมมือกันระหว่างครูและผู้ปกครองในการอบรมและควบคุมความประพฤติของนักเรียน เพื่อให้เด็กเป็นคนดี ไม่ทำตัวเป็นปัญหาสังคม และการปกครองที่ผู้ใหญ่ต้องมีความยุติธรรมเพื่อป้องกันความวุ่นวายของผู้น้อยที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เรื่องสั้นประเภทนี้มี 13 เรื่อง คือ

1. ชุด "มือที่เปื้อนชอล์ก" ได้แก่เรื่อง ครูผลิตเอง สวัสดีครูเถื่อ
2. ชุด "โลกที่ 5" ได้แก่เรื่อง โลกที่พบใหม่ มรดก
3. ชุด "ไม้เรียวอันสุดท้าย" ได้แก่เรื่อง ไม้เรียวอันสุดท้าย หลงทาง
4. ชุด "รอยเปื้อนของครูสาว" ได้แก่เรื่อง ไม้เรียวเจียวเหวย พระเอกหน้าใหม่
5. ชุด "แม่มายท้องนา" ได้แก่เรื่องสื่อ รักในโรงนา
6. ชุด "หน้าที่เปื้อนดิน" ได้แก่เรื่อง ประกาศนียบัตรที่ซื้อด้วยน้ำตา
7. ชุด "โลกนี้คือโรงเรียน" ได้แก่เรื่อง ยศ
8. ชุด "มือปืนชั้นครู" ได้แก่เรื่อง รับจ้างเป็นผู้นำ
9. ชุด "คนนอกเครื่องแบบ" ได้แก่เรื่อง คำสอน

เรื่องสั้นที่ดีเด่นในด้านการเสนอทางแก้ไขปัญหาที่คมคายและสร้างสรรค์ คือเรื่อง "ครูผลิตเอง" โดยนิมิตร ภูมิถาวร ได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูโดยการแสดงความคิดเห็นว่า ควรจะผลิตครูมาช่วยสอนโดยเลือกจากชาวบ้านที่พอจะรู้หนังสือ และมีเวลาว่างมาช่วยได้บ้าง แม้ว่าในทางปฏิบัติจริงอาจจะทำได้ยาก แต่ก็เป็นความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาที่น่าสนใจ

> ผมร้องเพลงรอมาสี่ปีเต็ม ๆ ไม่มีข่าวว่าจะได้ครูน้อยสักที ฝันหวานไว้นัก ถ้าได้ครูน้อยสักคนจะปรับปรุงการเรียนการสอนให้ทันสมัยเสียมั่ง ไอ้ซนิดอธิบาย ๆ แล้วให้จดไปท่อง หรือแบบพูดพล่ามไปพอหมดเวลาก็สะบัดก้นออกไปนั่น เขาว่ามันเชยแหลก เด็กจำกันตะบัน ยังกับหัวสมองเด็กเป็นหม้อเป็นไหยัดให้ ๆ ไม่ยอมรับก็กระหนาบด้วยไม้เรียว ไอ้แบบนี้ปราชญ์ท่านว่าจะทำให้เด็กเสียคน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่มีมาแต่กำเนิดขาดกุดลง
>
> แต่ความฝันก็เป็นความฝันเหมือนเดิม ถ้าขืนรอต่อไปเห็นทีหัวใจวายหรือเบาะ ๆ ก็ปอดอักเสบเสียก่อน เลยตัดสินใจพึ่งตนเอง...ไม่รู้อะไรดลใจให้คิดขึ้นได้หรืออาญุภาพของเจ้าพ่อเขาทองเจ้าแม่เรไรก็ไม่รู้ คือผมคิดจะผลิตครูเองไม่ง้อกรมฝึกหัดครูเชาละ...ก็ไอ้เดื่อนั่นไง เสร็จหน้านามันว่างเที่ยวตะลอน ๆ จีบแม่มายกินเหล้าอยู่เปล่า ๆ หนังสือพออ่านออกเขียนได้ เลขยาก็พอบวกลบคูณหารได้...
>
> ("ครูผลิตเอง" ใน <u>มือที่เปื้อนชอล์ก</u> : 123-125)

เรื่อง "คำสอน" ก็เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่เด่นในด้านการเสนอวิธีการแก้ปัญหาแบบนิ่มนวล ไม่ต้องใช้วิธีการที่รุนแรงถ้าช่วยกันหลายฝ่าย จะทำให้แก้ปัญหาบางอย่างได้ โดยเรื่องนี้ผู้เขียนเสนอออกมาในรูปของโครงเรื่อง เล่าถึง "แคน" เด็กนักเรียนที่สร้างปัญหาสร้างความวุ่นวายให้แก่ครูและเพื่อนนักเรียน โดยเกเรเพื่อนฝูงเป็นประจำ ทั้งนี้เป็นเพราะพ่อของ "แคน" ปลูกฝังในความเป็นคนสู้คน โดยไม่คำนึงถึงความผิดถูก และพ่อของเขา

ยังสั่งสอนและทำตัวอย่างที่ไม่ดีให้แก่แคน เช่น ให้ไปซื้อเหล้าโดยให้บุหรี่เป็นรางวัล ลูกสูบบุหรี่ก็ชอบใจ ลูกต่อยเพื่อนก็ว่าเก่ง ครูขอความร่วมมือเพื่อจะช่วยให้แคนกลับตัวเป็นคนดีแต่พ่อของแคนไม่ยอมเข้าใจ จนในที่สุดแคนก็ถูกยิงตาย พ่อก็ได้แต่เสียใจ นิมิตรได้แสดงให้เห็นถึงปัญหาวัยรุ่นที่กระทำชั่วเพราะการสั่งสอนของพ่อแม่ และสอดแทรกการแก้ปัญหาเข้าไปด้วยว่า ถ้ามีการร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครองเด็กกับครูเสียตั้งแต่เริ่มแรก เด็กก็อาจจะเป็นคนดีได้ เพื่อช่วยในการแก้ปัญหาสังคมเกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นและปัญหาอาชญากรรม

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว เรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะอยู่ในรูปของการสะท้อนสังคมและเสนอปัญหาสังคมเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการสอดแทรกแสดงความเห็นวิจารณ์สังคม และการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมยังมีน้อยมาก

<u>การสะท้อนสังคมจากเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร</u>

จากการศึกษาสภาพสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ทั้งหมด 169 เรื่อง ปรากฏว่าเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ได้สะท้อนให้เห็นถึง สภาพสังคมที่สำคัญ 5 ด้าน ดังนี้

1. <u>สภาพเศรษฐกิจ</u> เรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนให้เห็นสภาพเศรษฐกิจของชาวชนบทในจังหวัดสุโขทัยเป็นส่วนใหญ่ โดยแสดงถึงสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำอันเนื่องมาจากการผลิตทางการเกษตรกรรมที่ยังขาดเครื่องมือที่ทันสมัย ใช้วิธีการทำเกษตรแบบดั้งเดิม โดยอาศัยธรรมชาติ การประสบกับปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วมนาไร่เสียหาย การกดราคาของพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรชนบทมีรายได้ต่ำ เป็นต้น ประเด็นสำคัญด้านเศรษฐกิจที่นิมิตร ภูมิถาวร เสนอผ่านเรื่องสั้นของเขา คือ

1.1 <u>การผลิตที่ขาดเครื่องมือและวิธีการที่ทันสมัย</u> ชาวชนบทส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ลักษณะของการทำเกษตรยังคงใช้วิธีการแบบเดิมตามแบบบรรพบุรุษ ต้องอาศัยธรรมชาติอยู่เสมอจึงทำให้ปริมาณผลผลิตที่ได้นั้นต้อง

ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ถ้าธรรมชาติอำนวยผลผลิตที่ได้ก็มีปริมาณมาก แต่ถ้าฝนแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตที่ได้ก็น้อย ขาดการบำรุงรักษาดินทำให้ดินจืดจาง ไม่มีการพัฒนาการใช้วิธีการและเครื่องมือที่ทันสมัยต้องอาศัยเงินทุน เกษตรกรส่วนมากยากจนจึงขาดทุนทรัพย์ที่จะนำไปซื้อเครื่องมือมาใช้ได้นั่นเอง โดยนิมิตรเสนอทางแก้ปัญหาดังกล่าวไว้ดังนี้

"มหารู้หรือยังว่าตอนนี้ผู้ว่าคนใหม่ของเรามาทำงานแล้ว กำลังออกเยี่ยมเยียนดูการทำมาหากินของราษฎร"

"ท่านบอกว่าเมืองสุโขทัยของเรานี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เหลือเกินนิดกับภาคอีสานเหลือเกิน ทางโน้นปลาซิวปลาซ่าก็หายาก ทำไรทำนา ถ้าไม่ใช้ปุ๋ยใช้ยาฆ่าแมลงเป็นไม่ได้กิน ได้ข้าวอย่างมากแค่ไร่ละ 5 - 6 ถังก็บุญแล้ว ของมหาได้ไร่ละเท่าไร" ครูแช่มหยุดกรอกเหล้าลงคอ

"ไร่ละประมาณ 30 - 40 ถัง แล้วแต่ข้าวเบาข้าวหนัก

"อย่านึกว่าเราได้มากนะ สำหรับที่ดินอย่างบ้านเรา ถ้าเรารู้จักวิธีการเรียนรู้การเกษตรสมัยใหม่สักหน่อย เราจะได้ข้าวมากกว่านี้ทั้งที่นาเท่าเดิม"

"ผมทำมาตั้งเป็นสิบ ๆ ปีแล้วนะครู"

"นั่นแหละทิดแก้วรู้ไหม เดี๋ยวนี้เขาสามารถปลูกข้าวได้ถึงไร่ละร้อยกว่าถัง"

"จริงหรือครู"

"จริงซี นี่แหละท่านผู้ว่าฯ คนใหม่จึงคิดอยากจะส่งเสริมให้พวกเราปรับปรุงอาชีพเดิมของเราให้ดีขึ้นขอให้เราช่วยกันสนับสนุน ทิ้งวิธีเก่า ๆ เสียบ้าง"

("ต้นไร่ - ปลายนา" ใน <u>คนนอกเครื่องแบบ</u> : 105-107)

ในเรื่อง "เศรษฐศาสตร์ในโรงนา" นิมิตร ภูมิถาวร ก็จะสะท้อนให้เห็นถึง "เห่วง" ชาวนาหัวสมัยใหม่ ที่เห็นว่าวิธีการทำนาสมัยเก่าล้าหลัง ควรจะมีการพัฒนาโดย **"เห่วง"** คิดจะใช้เครื่องไถนาแทนควาย แต่ก็ขาดเงินที่จะไปซื้อเครื่องไถนา จึงยังใช้ควายไถนาแบบเดิมอยู่อีก

มันมองดูพวกทิดหวาด ทิดดี ตาคำ ไถนาวนไปวนมาแล้วหันไปหัวเราะกับเมีย "ทำนากันแบบนี้ไม่ไหว ไม่ทันโลก เหนื่อยตายหะ"

"เดี๋ยวนี้โลกมันพัฒนาแล้วโว้ย มัวใช้ควายกันยังงี้ก็ไม่ไหว ไม่ทันกิน เสียกำลังงาน"

"ไม่มีควายจะเอาอะไรไถล่ะ" นางอวบไม่ค่อยรู้อะไรเรียนไม่จบ ป. 4 มักจะโดนผัวหนุ่มหาว่าเซอ โง่อยู่เสมอ

มันโม้ให้เมียฟังต่อไปว่า พวกตาสีตาสาตาคำ พวกนี้หัวคิดเก่าขึ้นสนิม พัฒนายังไงก็ไม่ไหวปู่ยาทำกันยังไงก็ทำกันไป ใช้แต่แรงไม่ใช้สมองถึงปีก็ตกกล้าไถหว่าน ดำ ดินจืดลงไปทุกวัน แต่กอนเคยได้ข้าวไร่ละ 40 - 50 ถัง เดี๋ยวนี้ลดลงเหลือไร่ละ 25 ถัง คิดแล้วขาดทุนยุบยับ ไม่คุ้มค่าเหนื่อย พันธุ์ข้าวก็เลวลงไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงปุ๋ยไม่รู้จักใช้

"แล้วเราจะทำยังไงกันเหว่า" เมียถามอย่างซื่อ ๆ

"เอ็งมันโง่ ข้ากำลังคิดอยู่ทุกวัน อยากจะขายควายไปซื้อควายเหล็กมาใช้มันทันใจดีนัก ไม่ต้องเลี้ยง ไม่ต้องกลัวขโมย ติดเครื่องพรืด ไถพักเดียวเสร็จ ใช้ควายมันเสียกำลังงาน เปลืองเวลา"

("เศรษฐศาสตร์ในโรงนา" ใน ตีนที่เปื้อนโคลน : 149-151)

1.2 <u>การกดราคาของพ่อค้าคนกลาง</u> ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของครอบครัวชนบท นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนออกมาให้เห็นสภาพเศรษฐกิจที่ต้องขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง เมื่อถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา รายได้ของเกษตรกรก็ย่อมจะน้อย จะเห็นได้จากการที่บางครอบครัวปลูกข้าวไว้กินบางทีมีกินได้ไม่พอต้องไปซื้อข้าวจากพ่อค้า แต่ราคาข้าวสารที่พ่อค้านำมาขายกลับสูงกว่าต้นทุนเกือบเท่าตัว จึงเป็นเหตุให้สภาพเศรษฐกิจของชาวชนบทอยู่ในระดับต่ำ ดังที่นิมิตรได้สะท้อนออกมาในหลายเรื่อง เช่น

...ข้าวในยุ้งค่อยหมดไป ในที่สุดก็ถึงถังสุดท้าย ลอยต้องซื้อข้าวสารจากโรงสีข้าวของเขาที่เดินทางออกจากยุ้งไปสู่พ่อค้า กำลังเดินทางกลับมาหาเขาอย่างเย่อหยิ่งในราคาที่โหดร้าย บวกกำไรไว้เท่าตัว...

("เชือดหัวใจ" ใน ตีนที่เปื้อนโคลน : 7)

"จะให้ราคาผมเท่าไร" มั่งถามราคาข้าวด้วยกิริยานอบน้อม ก้มตัว สานมือเข้าด้วยกันเหมือนพูดกับเจ้าเมือง

"ซื้อข้าวตกแบบนี้มันเสี่ยง ปีหน้าไม่รู้น้ำท่ามันจะมีหรือเปล่า ถังละห้าบาทแล้วกัน เห็นใจลื้อคนชอบกัน" เส็งเคาะกล้องยาเส้นกับที่เขี่ยบุหรี่

ครูเนียนกัดริมฝีปากอย่างลืมตัว ถังละห้าบาทถูกเหมือนแกลบ แล้วข้าวสารทำไมมันถึงถังละ 40 - 50 บาท ละโว้ย สามถังข้าวเปลือกสีแล้วได้ข้าวสารถังกว่าแล้วยังขายแกลบราคาอีก มันตั้งราคาซื้อเอาตามชอบใจ ทีไอ้มั่งมันซื้อมั่งคนขายกลับตั้งราคาให้

("นักเลงท้องนา" ใน ตีนที่เปื้อนโคลน : 48)

1.3 ความยากจน นี่ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลทำให้เศรษฐกิจของชาวชนบทอยู่ในระดับต่ำ ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงความยากจนของชาวชนบทที่หาเช้ากินค่ำ ต้องต่อสู้กับสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ คือ

1.3.1 ปัญหาจากธรรมชาติ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าชาวชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ลักษณะของการทำการเกษตรยังคงใช้วิธีการแบบเดิมที่ต้องอาศัยธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตทุกชีวิตจึงขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ถ้าปีไหนฝนตกต้องตามฤดูกาล สภาพดินฟ้าอากาศดี ข้าวในนากุ้งปลาในคลองก็อุดมสมบูรณ์ ย่อมจะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรกรรมมีมาก เศรษฐกิจของครอบครัวก็จะดี แต่ถ้าปีไหนฝนแล้งหรือน้ำท่วมไร่นา ผลผลิตก็ย่อมจะได้น้อยคุณภาพก็ต่ำ หรือบางปีอาจเก็บเกี่ยวไม่ได้เลยถ้าประสบกับฝนแล้งหรือน้ำท่วมหนัก ปีนั้นชาวชนบท

ก็จะพบกับความยากจนเป็นอย่างยิ่ง ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร กล่าวถึงความทุกข์ระทมของชาวนาที่ประสบกับความอดอยากยากจน อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติไว้หลายเรื่อง เช่น

นาล่มมาสองปีซ้อน ๆ ทำให้ลอยต้องดิ้นรนเสือกจนเกล็ดแห้ง ลูก 5 คนกำลังกิน กำลังใช้ รู้ภาษาเพียง ถ้าหิวข้าวต้องอยู่ในหม้อ ไม่มีกินก็ร้องเสียงร้องไห้ด้วยความหิวของลูก ๆ เป็นเสียงอันปวดร้าวเสียดแทงหัวใจพ่ออย่างร้ายกาจ

ตั้งแต่เริ่มออกครัว มีลูก ครอบครัวของเขาไม่เคยอดอยาก มีข้าวใส่ยุ้งไว้กินตลอดปี ผักปลาไม่เคยขาดแคลนลงเบ็ด ทอดแห เก็บผักตามทุ่งตามป่าได้กินไม่อด

สองสามปีมานี่ ฝนฟ้าแปรปรวน มาผิดฤดูกาลเมฆลอยข้ามหัวไปก่อนแล้วก้อนเล่าตกลงมาบ้างก็ประปราย พอดินลาย เป็นอยู่อย่างนั้น แหงนหน้าคอยฝนจนคอหลุด จากเดือน 6 เดือน 7 ไปจนเดือน 9 พอฝนมาเริ่มไถคำก็กระหน่ำมาเสียยกใหญ่น้ำป่ามาท่วมจนมิดยอด นาล่ม เสียทั้งแรง เสียเวลา เสียข้าวปลูก

("เชือดหัวใจ" ใน ดินที่เปื้อนโคลน : 6-7)

เขาแหงนมองฟ้าอย่างผิดหวัง เมฆฝนไม่มีเค้ามาเยี่ยมเยียน ฟ้าแห้งผากเหมือนมันสร้างด้วยพลาสติก

"เดือนหกแล้วนี่โว้ย มันจะแล้งไปถึงไหน เดี๋ยวก็แห้งตายกันหมด" เขาตะโกนในใจ

ถ้าฝนมา จะได้เตรียมตกกล้า ไถ หว่าน ดำ เกิดแล้งซ้ำอีกทีก็ตายชักกันละ

สามปีมาแล้ว นาล่ม แล้งฝนเสียสองปี น้ำท่วมเสียปีหนึ่ง ปีกลายนี้แหละพอเดือนหกฝนฟ้ามาตามฤดูกาล ทำนากันจนล้นทุ่ง ข้าวเขียวเต็มนา ชาวนาหน้าใสพอเดือนสิบน้ำป่าหลากมาท่วมเป็นทะเล เหลือให้กินคนละไม่ถึงสิบถัง ของใช้ของกินก็แพงขึ้นทุกวันเลยหน้าขุนไปตาม ๆ กัน

เฮ้อ ปีนี้ละ เป็นปีตัดสิน จะตายหรือรอด เขาถอนใจดังเฮือก

("เหรียญบาท" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก : 52-53)

1.3.2 หัวหน้าครอบครัวขาดความรับผิดชอบ พ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวในสังคมชนบทส่วนใหญ่ จะเป็นหลักหรือแรงสำคัญในการทำงานเพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว โดยมีเมียและลูกเป็นผู้ช่วย ถ้าหัวหน้าครอบครัวขาดความรับผิดชอบไม่ยอมทำงานหรือประกอบอาชีพใด ๆ ภาระย่อมตกหนักที่เมียและลูกในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาให้พอใช้จ่ายในครอบครัว ถ้าเมียไม่สามารถจะหารายได้มาได้เพียงพอก็ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาความยากจนอันเป็นผลกระทบด้านเศรษฐกิจได้อย่างหนึ่ง นิมิตร ภูมิถาวรได้กล่าวถึงความยากจนอันเนื่องมาจากหัวหน้าครอบครัวขาดความรับผิดชอบ ดังเช่นเรื่องเมียไอ้ยี้ยา ที่นิมิตร ภูมิถาวรเน้นหนักออกมาในโครงเรื่อง สะท้อนให้เห็นสภาพของ "โพย" ลูกชายผู้ใหญ่บ้านสามีของ "ราย" ผู้ชอบเที่ยวเตร่ ไม่สนใจครอบครัว ชอบเล่นการพนัน และติดยาเสพติด เงินทองที่เคยมีก็นำไปซื้อยาฝิ่นสูบ จากครอบครัวที่มีฐานะกลายมาเป็นยาจกที่ไม่มีใครอยากคบเพราะกลัวจะถูกยืมเงิน ภาระหนักจึงตกอยู่ที่รายต้องหาเงินมาซื้อข้าวสารให้ลูกกิน ซื้อฝิ่นให้ผัวสูบ

> ชีวิตครอบครัวของเธอเริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อเริ่มมีลูกคนที่สอง โพยออกเที่ยวนอกบ้าน เล่นการพนัน คบนักเลง ชีวิตในวงการพนัน ร่างกายต้องปวดเมื่อยเพราะไม่มีเวลาหลับนอน ฝิ่นช่วยให้เขามีความสบาย อีกไม่กี่ปี เสี่ยงที่เคยห้าวหาญ รูปร่างผึ่งผายก็เปลี่ยนแปลงไป
>
> ทรัพย์สินที่มีอยู่เริ่มสั่นคลอน มีอะไรก็เก็บขาย จากสร้อยทองกลายเป็นสร้อยเงิน จากสร้อยเงินกลายเป็นเชือกคล้องพระ บ้านหลังใหญ่ถูกขาย อยู่ครัวไฟไปก่อนในที่สุดทั้งบ้าน ที่ดิน และข้าวของก็เปลี่ยนสภาพเป็นฝิ่นหายเข้าไปในกล้องสูบจนหมด
>
> มาบัดนี้ โพยเหมือนเสื่อผอม ซาหัก เขี้ยวสุ่น หมดสิ้นทุกอย่างไม่มีเกียรติไปไหนมีแต่คนดูถูกไม่อยากคบค้าด้วย ญาติมิตรตัดขาด เพราะกลัวจะไปยืมเงิน โพยเก็บสมบัติขายจนหมดแล้ว ในที่สุดก็ต้องมาอยู่กระต๊อบชายป่า
>
> ภาระหากินจึงตกอยู่บนบ่าของรายตลอดมา เธอทนมาเกือบสิบปีแล้ว...ราย ผู้หญิงที่สวยพริ้งเสียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติ ก็กลายเป็นผู้หญิงชั้นต่ำ เมียไอ้ยี้ยา ขี้ฝิ่น

อยู่กระต๊อบโย้เซ เป็นเครื่องจักรประจำบ้าน... ผัวของเธอมีค่าเพียงยาฝิ่นก้อนเท่าเม็ดถั่วเขียวในวันหนึ่ง ได้มันมาแล้วเขาก็มีความสุขอยู่กับเจ้าของคำนั้น ลูกเมียจะเป็นอย่างไรก็ช่าง

("เมียไอ้ขี้ยา" ใน แม่ม่ายท้องนา : 177-178)

ในเรื่อง "พัง" นิมิตร ภูมิถาวร จะชี้ให้เห็นถึงสภาพ "ครูเนียน" ที่เล่นการเมืองจนหมดตัว หันมากินเหล้าเพราะความเสียใจ จนในที่สุดก็ติดเหล้าจึงขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวที่ดี วัน ๆ ไม่ทำอะไรเอาแต่กินเหล้า ภาระจึงตกหนักมาที่ "นางแฉล้ม" เมียครูเนียนที่ต้องหาเงินมาให้ผัวกินเหล้า และเพื่อให้พอกับค่าเล่าเรียนของลูก เมื่อไม่มีก็กู้ยืมเขามาโดยเสียดอกเบี้ยที่ค่อนข้างสูง

บันทึกของนางแฉล้ม บางพาน (เมีย)

วันนี้นึกมนวลขอเงินมา 200 โธ่ไม่รู้จะวิ่งไปหาใคร จนใจจริง ๆ เจ๊กยิ้งก็ยังไม่ได้ส่งดอก ลุงแชเพิ่งเอามาหยก ๆ พี่เนียนเอาแต่กินเหล้า เมาทั้งวัน ยิ่งโดนย้ายไปบ้านโคกเข้าดงเหล้า เห็นจะอายุสั้น เจ้านายก็เหลือเกิน ย้ายได้ย้ายดี ปีละสองสามหนไม่เห็นใจผู้น้อย ออกไปไกลบ้าน เหมือนแกล้งให้ยิ่งจน...

("พัง" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 9)

1.3.3 การมีลูกมาก นี่ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลทำให้ครอบครัวชนบทยากจน เนื่องจากชาวชนบทไม่ค่อยรู้จักวิธีการคุมกำเนิดที่ถูกวิธี หรือบางคนไม่คิดจะคุมทำให้มีลูกมาก ค่าใช้จ่ายในครอบครัวก็ต้องเพิ่มตามไปด้วย ไหนจะค่านม ค่าอาหารการกิน ค่าเครื่องนุ่งห่ม ค่าการศึกษาเล่าเรียน ฯลฯ ซึ่งเป็นภาระที่ตกหนักแก่พ่อและแม่ต้องหาเงินมาให้พอใช้จ่าย ถ้าหาได้ไม่เพียงพอก็ย่อมจะทำให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นในครอบครัว ยิ่งมีลูกมากก็ยิ่งจนมาก ดังเช่น ครอบครัวของ "จอม" ในเรื่อง "พรุ่งนี้จำปีจะไปโรงเรียน" ที่มีลูกเกือบโหล นิมิตร ภูมิถาวร ได้บรรยายให้เห็นถึงสภาพความยากจนอันเกิดจากการมีลูกมากของจอม

ทำให้จอมกับเมียต้องทำงานหนัก เพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัวให้อยู่รอด จำปีลูกสาวคนโต ต้องหยุดเรียนเพื่อเลี้ยงน้อง

พวกเด็ก ๆ ฐูกที่เข้าแถวกันมาเกิดเกือบโหลของจอมนั่งหมอบกันอยู่มุมห้อง แทบไม่หายใจ เด็กหญิงจำปีลูกศิษย์ของข้าพเจ้านั่งก้มหน้าอยู่ข้างเตาไฟ

จำปีกลัวครูจนหน้าซีด มือที่จับพืนสั่น พวกน้อง ๆ แก้ผ้าตัวล้อนจ้อนอีกหลายคน นั่งตาแป๋วเหมือนตุ๊กตาสกปรกเปื้อนสีเละเทะ...ในวัยเพียงสิบขวบเศษของเธอ ต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวอย่างมากมาย เลี้ยงน้องที่ตามกันเกิดมาเป็นฝูง หุงข้าว ตักน้ำรับจ้าง ตลอดชีวิตเพียงสิบปี พบแต่ความขมขื่น...จำปีเปิดฝาหม้อขูดข้าวที่แห้งแข็ง กรังติดอยู่ก้นและขอบหม้อได้สักกำมือหนึ่ง เอาใส่จานสังกะสีเก่าเหมือนกะลาส่งให้น้อง คนที่ร้องไห้หิว เจ้าเด็กน้อยใช้มือเขี่ยข้าวเปล่าหมดไปจนเม็ดสุดท้าย

"แม่ แม่ นม นม" เจ้าคนเล็กเริ่มร้องไห้เรียกหาแม่เพราะมันเย็นมากแล้วหมดความอดทนที่จะรอคอย

หญิงร่างโทรมเหมือนคนไข้ที่เพิ่งพักฟื้นหาบกระบุงขึ้นมาบนกระท่อม วางหาบลง เหงื่อยังไม่ทันหมาด คว้าลูกคนเล็กเข้าตัก เปิดนมอันเหี่ยวย่นยัดใส่ปากลูก ยังเห็น ร่องรอยของความเหน็ดเหนื่อยได้จากอาการหอบจนซี่โครงกระเพื่อม

("พรุ่งนี้จำปีจะไปโรงเรียน" ใน <u>ครูครับผมจน</u> : 7-11)

เรื่อง"ชาวนากับสิ่งที่หาย" ก็เป็นเรื่องของครอบครัวที่มีลูกมาก "โรย" ผู้เป็นพ่อ ต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ลูกได้มีกินไปวันหนึ่ง ๆ

โรยหันไปมองโรงนาอีก เขาเป็นห่วงลูกเมีย ห่วงควาย แต่ด้วยความจำเป็น ลูกอดอยากกันมาหลายวันแล้ว กินแต่ผักบุ้ง หน่อไม้ดอง อยากจะหาปลามากินบ้าง อาหารของเขามาพร้อมกับน้ำ โรยไม่อยากให้มีหน้าแล้งเลย อยากอยู่อย่างนี้ เพราะมันไม่อดอยากยังพอหาปูปลากินได้

("ชาวนากับสิ่งที่หาย" ใน <u>หน้าที่เปื้อนดิน</u> : 45-46)

1.3.4 ความฟุ่งเฟ้อ เป็นลักษณะของคนไทยอย่างหนึ่งที่ฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่จำเป็น ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของชาวชนบทอยู่ในระดับต่ำ บางคนไม่รู้จักใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้ บางคนกู้หนี้ยืมสินเขามาเพื่อนำไปใช้จ่ายเกี่ยวกับประเพณีในลักษณะ "เห็นช้างขี้ ขี้ตามช้าง" โดยไม่คำนึงฐานะของตนเอง เช่น บวชพระก็ต้องจัดงานกันใหญ่โต มีการแสดงต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี ลิเก รำวง ประกวดประชันกับบ้านอื่นกลัวจะน้อยหน้าเขา กลัวเขาจะว่าจัดงานไม่สมเกียรติ ซึ่งเป็นลักษณะของ "การตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ" ทั้ง ๆ ที่บางคนไม่มีเงินก็ยังอุตส่าห์ไปกู้เขามาแล้วทำนาใช้หนี้ทีหลัง ทำให้ชาวชนบทบางคนเข้าลักษณะ "โงไม่ขึ้น" เพราะดอกเบี้ยท่วมตัว ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนออกมาในรูปของเรื่องสั้น เช่น ในเรื่อง "เข้าตำรา" ที่ "แม้น" กับ "จอน" จัดงานบวช "เจียน" ลูกชายมีการจัดงานอย่างใหญ่โต มีลิเก รำวง มีการเลี้ยงเหล้ายาปลาปิ้งอย่างดี เพราะกลัวเสียเกียรติเสียหน้ากำนันเก่า พอบวชลูกชายเสร็จ ก็มานั่งปรับทุกข์กันสองคนผัวเมียเรื่องจะให้พระสึกเร็ว ๆ เพื่อมาช่วยทำนาใช้หนี้สินดอกเบี้ยที่กู้เขามาจัดงานบวช

"เออนี่ตา มัวกะพูดเรื่องอะไรก็ไม่รู้ ไอ้เรื่องสำคัญไม่เห็นปรึกษาหารือกัน นี่ก็ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 แล้ว ยังอีกไม่ถึงเดือนก็ถึงงาน ไม่เห็นเตรียมการอะไร ลิเก รำวงก็ยังไม่ได้หา ยังร้านโรง หมอทำขวัญ เหล้ายา การ์ดก็ยังไม่ได้พิมพ์ สารพัดเดี๋ยวยุ่งเป็น..."

"แกจะเอาใหญ่โตถึงขนาดนั้นเชียวรึ ยายแม้น"

"เออะ บวชลูกทั้งทีทำเล่นมันก็ขายหน้าชาวบ้าน ไม่ทำอย่าทำดีกว่า ดูขนาดไอ้เชิดบวชลูกมันยังมีลิเกวิทยุตั้งสองคืน แกกำนันเก่าแท้ ๆ ไม่กลัวเสียเหลี่ยมก็ช่างปะไร"

"แกจะเอาอะไรมั่งลองว่าซิ"

"ข้าต้องหาลิเกกรุงเทพฯ ลิเกวิทยุ..."

"แล้วไงอีก"

"ลิเกอย่างเดียวมันก็ไม่ครึ้ม มันต้องรำวงด้วย เด็กหนุ่มมันชอบ..."

"แต่ข้าว่ามันเข้าตำราอีกแล้ว ไม่ใช่ขี้เฒ่าน อย่ารีบอ้าปากขัดคอเข้าตำราตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ หรือไม่ก็ทำบุญเอาหน้า หรือไม่ก็เกี่ยวแฝกมุงป่าพาฉิบหาย"

"แกไม่ทำอยู่เฉย ๆ ลูกของข้า ข้าจัดการเองพรุ่งนี้จะให้คนไปหาลิเกรำวง หนัง"

"ต้องแหช้างด้วยนะแม่" เสียงเจ้าเจียนตะโกนออกมาหลังจากเอาหนังสือเจ็ดตำนานพาดพุงนอนหลับมาหนึ่งตื่นแล้ว

"เออจริง ลูกไอ้เชิดมันแหม้า เราต้องแหช้าง และต้องแตรวงด้วย กลองยาวมันเหื่อแล้ว"

("เข้าตำรา" ใน ตีนที่เปื้อนโคลน : 142-144)

"แกจะรีบให้พระสึกมาทำไมหือยายแม้น ข้าตั้งใจจะให้อยู่อย่างน้อยซักสองสามพรรษาร่ำเรียนกะเขาบ้าง แกนี่มันใจร้อนเวลาจะให้ลูกบวชไม่ดูก็ขี้จะแตก บวชยังไม่ทันเข้าพรรษาจะให้สึกจะรีบสึกมาทำไม" ตาจอนแสดงความไม่พอใจ

"แกไม่รู้อะไร ตาจอน จะให้สึกมาทำไมล่ะ ก็ให้มาช่วยทำนาน่ะซิ ลำพังแกกะข้าสองคนจะมีแรงทำพอใช้หนี้เขาเรอะ เฉพาะดอกก็ปาเข้าไปตั้งห้าเกวียนแล้ว" ยายแม้นเสียงอ่อย

"ข้าว่าแล้ว มันก็เข้าตำรา นี่เวลาไอ้ทิดมันจะแต่งเมียอีกที ดอกมิปาเข้าไปตั้งสิบเกวียนเรอะยายแม้น"

("เข้าตำรา" ใน ตีนที่เปื้อนโคลน : 145-146)

จะเห็นได้ว่า ในด้านสภาพปัญหาเศรษฐกิจของชาวชนบทนี้ นิมิตร ภูมิถาวร ได้สะท้อนถึงสาเหตุในมุมกว้าง คือ นอกจากจะมองที่สาเหตุแวดล้อม เช่น นายทุน หรือเจ้าหน้าที่รัฐข่มเหงรังแกหรือเอารัดเอาเปรียบชาวนาชาวไร่แล้ว ยังชี้ให้เห็นสาเหตุ

ที่เกิดจากตัวของชาวไร่ชาวนาเองด้วย เช่น ปัญหาการมีลูกมาก ปัญหาความไม่รับผิดชอบและค่านิยมเก่าที่มักเป็นความฟุ่มเฟือยอย่างไร้สาระ เป็นต้น

2. สภาพการศึกษา เป็นประเด็นสำคัญที่นิมิตรพูดถึงมาก ทั้งนี้เพราะนิมิตรมีประสบการณ์จากการเป็นครูชนบทมานานนับสิบปี ย่อมจะพบกับอุปสรรคและปัญหาของการศึกษาในชนบทอยู่เสมอ และได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการศึกษาในชนบทที่ยังขาดคุณภาพทั้ง ๆ ที่ผู้บริหารการศึกษาและครูส่วนใหญ่ต้องการจะให้เด็กนักเรียนได้รับการศึกษา ให้เกิดความเจริญงอกงามทั้ง 4 ด้าน คือ ในด้านร่างกาย สติปัญญา ด้านอารมณ์ ความประพฤติ และด้านสังคม เพื่อให้ออกจากโรงเรียนแล้วไปเป็นคนดี อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข แต่ทำไม่ได้เต็มที่และไม่ได้ผลเท่าที่ควร เด็กที่จบประถมศึกษาออกไปแล้วยังไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และประพฤติตนให้เป็นปัญหาสังคมยังมีอยู่มาก ทั้งนี้เพราะมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ คือ

2.1 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับครู ปัญหาในด้านนี้นิมิตรได้สะท้อนออกมาในลักษณะ

2.1.1 การขาดแคลนครู ในเรื่องสั้นบางเรื่องของนิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของโรงเรียนในชนบทที่ขาดแคลนครู บางแห่งมีครูคนเดียว ต้องทำหน้าที่ครบทุกอย่างทั้งเป็นครูใหญ่ ครูน้อย และภารโรง ทำให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ และถ้าครูไปประชุม ติดธุระ หรือเกิดเจ็บป่วย ก็เป็นอันว่าโรงเรียนต้องปิดไปโดยปริยาย เพราะไม่มีครูสอน ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร ให้เห็นความชุลมุนวุ่นวายของครูคนเดียวที่ต้องวิ่งไปชั้น ป.1 - ป.4 เพื่อให้งานเด็ก

เด็ก ๆ 60 กว่าคนยัดเยียดกันอยู่ในโรงนั้น ปีกซ้าย ป. 1 ป. 2 ปีกขาว ป. 3 ป. 4

การสอนมักจะเริ่มจาก เขียนโจทย์เลขบนกระดานดำชั้น ป. 4 สามข้อ วิ่งไปให้โจทย์เลข ป. 3 อีกสามข้อ กระโดดมาเขียนเลข 1 - 10 ทั้งเลขไทย เลขหรั่งลงบนกระดานดำชั้น ป. 2 ตลบจาก ป. 2 เขียน กา มา นา อา ให้

ป. 4 อ่านเพรียก ๆ สามสี่จบ แล้วตะโกนสั่งดัง ๆ ว่า

"เอ้าไอ้หนู คัด"

เดินย้อนลูกศรกลับไป ป. 2 ใหม่ พวกนั้นเขียนเลข 1 - 10 เสร็จ กำลังคุยกันแซ็ด ๆ หยิบไม้เรียวเคาะโต๊ะเปรี้ยงหนึ่ง เสียงจ้อกแจ็กเงียบลง ครานี้พวกเด็ก ๆ เริ่มเอาตัวเลขที่เขียนมาส่งครู ครูหลับหูหลับตาเอาชอล์กขีดเครื่องหมายถูกปั๊ด ๆ ลงไปแบบอัตโนมัติ เด็ก ๆ ยิ้มอย่างพอใจเพราะถูกหมดทุกคน เขียนโจทย์บวกลบลงกระดานดำอีก 3 ข้อ ข้ามชั้น ป. 3 ไป ป. 4 ตรวจเลขบนกระดานดำแบบให้ดูเป็นข้อ ๆ ตอนนี้จะไล่สูตรคูณบ้างตามธรรมเนียม อธิบายวิธีทำบ้าง และมักใช้คำถามเหล่านี้

"ใครถูกหมด"

"เออดี"

"ใครผิด"

"เอ้าลอกไว้ดู"

แล้วอธิบายข้อที่ผิดเสียหน่อย

พวก ป. 1 หนูตัวเปี๊ยก ๆ คัด กามานาอา เสร็จก่อยกันร้องไห้จ้า รีบวิ่งไปชำระด้วยไม้เรียวเสียคนละ 2 - 3 ป้าบ เงียบไปได้พักหนึ่ง

ย้อนกลับไปตรวจเลข ป. 3 สั่งให้ ป. 4 ที่กำลังคุยกันลั่น เอาหนังสือขึ้นมาอ่าน เจ้าพวกนั้นเล่นแหกปากตะโกนอ่านกลอนทำนองเสนาะเสียงเพรียก ๆ รำคาญหูทนไม่ไหว จะคลั่ง เลยร้องตะโกนไล่

"เฮ้ย ไอ้หนู ไปนั่งอ่านใต้พุ่มไม้โน่น"

("ความสุขของครูบ้านนอก" ใน <u>มือที่เปื้อนชอล์ก</u> : 110-112)

นอกจากจะกล่าวถึงปัญหาการขาดแคลนครูแล้วนิมิตร ภูมิถาวร ยังได้ชี้ถึงสาเหตุที่ทำให้โรงเรียนชนบทขาดแคลนครูไว้หลายสาเหตุด้วยกัน คือ

1) ทางจังหวัดไม่จัดสรรอัตราครูให้ นับเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้โรงเรียนในชนบทขาดแคลนครูผู้สอน บางโรงเรียนมีจำนวนนักเรียนมากกว่าอัตราของครู บางครั้งครูใหญ่ก็ขออัตรามาที่อำเภอและจังหวัด แต่ทางอำเภอไม่จัดให้ ครูที่มีอยู่ก็สอนกันไป แล้วแต่กำลังและความสามารถ การสอนก็ย่อมจะขาดการพัฒนาเพราะขาดกำลังคน ดังเช่นที่นิมิตร ภูมิถาวร ได้แสดงถึงความรู้สึกของครูใหญ่ที่รอคอยความหวังว่าจะได้ครูน้อยสักคน ดังเช่นในเรื่อง "ครูผลิตเอง" จากชุด "มือที่เปื้อนชอล์ก"

2) โรงเรียนบางแห่งห่างไกลความเจริญมาก เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ครูบรรจุใหม่ส่วนใหญ่ไม่เลือกลงในตำแหน่งครูโรงเรียนนั้น เพราะห่างไกลความเจริญ มีแต่ความลำบากทั้งด้านการคมนาคมและความเป็นอยู่ นอกจากนี้ในด้านสวัสดิการต่าง ๆ ของครูประถมศึกษายังมีน้อยมาก ทำให้บัณฑิตใหม่เลือกที่จะไปสอบบรรจุเข้าสอนในวิทยาลัยหรือโรงเรียนมัธยมศึกษามากกว่าโรงเรียนประถมศึกษา เพราะสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ดีกว่า แม้แต่ครูโรงเรียนประถมยังลาออกไปสอนที่กรมอื่น เพื่อความสะดวกสบายกว่า ดังตัวอย่างในเรื่อง "สี" ที่นิมิตร ภูมิถาวร กล่าวไว้ว่า

> เมื่อจบมาแล้ว ก็เกิดความเบื่อหน่าย ไอ้โรงเรียนประถมศึกษาที่เต็มไปด้วยครูประชาบาลจำนวนสองสามแสนนี่เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ ว่าอาตมานี่ก็อาจารย์ระดับปริญญาเหมือนกันนี่หว่า สวัสดิการ ความเป็นอยู่มันต่างกับอาจารย์กระทรวงอื่น กรมอื่นมากมายนัก เอากันแค่บ้านพักครู สมัยนั้น บ้านพักอาจารย์ในวิทยาลัยเป็นบ้านสองชั้นหาสี่สวยสดราคาเป็นแสน บ้านพักครูประชาบาลหลังนิดเดียวสูงโด่เด่ ราคาสองหมื่นสี่ แถมไม่มีส้วมเสียด้วย ให้ไปใช้ส้วมนักเรียนที่โรงเรียน คงเป็นยังงั้นต่อมามีคนต่อว่าเข้าก็เลยได้ส้วมเพิ่มขึ้นมา พูดไปมันก็อย่างว่า คนหมู่มากมีกันเป็นแสน จะไปเอาเงินที่ไหนมาให้ได้ทั่วถึง น่าเห็นใจท่านอยู่เหมือนกัน อย่างคำชาวบ้านเขาพูดว่า หมูมากก็กินรำหยาบ ธรรมดา ๆ
>
> ผมก็มุดูหนังสือหนัก กรมไหนกระทรวงไหนเปิดสอบเปิดรับ ก็ปรี่เข้าสอบขั้นแรกก็เอาวิทยาลัยก่อน สอบตะมาจนโรงเรียนมัธยม

"ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น" ภาษิตเชย ๆ ก็ยังใช้ได้อยู่ ผมสอบติดโรงเรียนมัธยมเข้าจนได้ ดีใจเลี้ยงฉลองกันตามธรรมเนียม

เจ้านายก็ไม่ได้ขัดข้องดีใจหาย ยอมให้โอนสังกัดไปได้โดยได้รับเงินเดือนและอายุราชการติดต่อกัน...

("สี" ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 35-37)

ได้ครูใหม่ก็ต้องดีใจกันเป็นธรรมดา โดยเฉพาะตำแหน่งนี้ว่างมาเกือบปีมาแล้ว ไม่มีคนเลือก เพราะเป็นตำแหน่งครูปริญญา คนที่จบเป็นบัณฑิตทางการศึกษาส่วนใหญ่ อันดับแรกก็ต้องเลือกหาทางอยู่ในมหาวิทยาลัย รองลงมาก็วิทยาลัยต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยอาชีวะ ถัดจากนั้นก็ต้องโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด ประจำอำเภอ ลงไปจนถึงโรงเรียนมัธยมตำบล เหลือเศษจึงจะถึงโรงเรียนประชาบาล

("แล้วเธอก็จากไป" ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 132)

โรงเรียนชนบทที่ห่างไกลความเจริญบางแห่งโชคดีได้ครูบรรจุใหม่ แต่พอครูใหม่เข้าไปดูโรงเรียนก็พบแต่ความยากลำบากในการเดินทาง สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวก ไม่มีน้ำประปา ไม่มีไฟฟ้า สภาพของเด็กนักเรียนที่สกปรกมอมแมม อาจทำให้ครูใหม่ขอสละสิทธิ์ได้ หรือไม่ส่วนใหญ่จะอยู่กันคนละปีสองปี ก็ขอย้ายไปอยู่โรงเรียนที่ใกล้กว่า ทำให้อัตราครูว่างลง พอได้ครบบรรจุใหม่มาก็หาทางย้ายกันไปอีกเป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยไป ซึ่งนอกจากจะทำให้ขาดแคลนครูแล้วยังทำให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะครูบรรจุใหม่พอจะมีประสบการณ์ก็ย้ายไปเสีย ครูที่บรรจุใหม่ก็มาเริ่มต้นใหม่ ดังที่ในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งของนิมิตรบรรยายไว้ว่า

ข้าพเจ้าเหลือบตาดูหนังสือราชการแว่บหนึ่ง ก็รู้ว่ามันเป็นคำสั่งบรรจุแต่งตั้งครู และก็รู้ได้ทันทีว่าผู้หญิงคนนี้คือครูใหม่ของโรงเรียน

แต่ก่อน โรงเรียนบ้านไร่เป็นโรงเรียนพักร้อนของครูบางคน โรงเรียนอยู่ห่างไกลจากอำเภอ การบรรจุครูโดยปรกติเขาจะบรรจุออกไปอยู่ไกลก่อนแล้วค่อยย้ายมาอำเภอเป็นระยะ ๆ เรียงแถวทยอยกันตามลำดับก่อนหลัง โรงเรียนที่เป็นทางผ่านจึงมีโอกาสได้ครูใหม่อยู่เสมอ

การได้แต่ครูใหม่แล้วย้ายไปอยู่ตลอดเวลานั้น มันก็มีข้อเสียอยู่บ้าง เขาวิจัยกันว่า ครูใหม่ที่เพิ่งออกไปสอนได้ปีสองปียังไม่สันทัด ยังลองผิดลองถูกอยู่เรียกว่ายังคลำหาทางอยู่ พอจะเก่งก็ย้ายไปเสียแล้ว ได้คนใหม่มาฝึกงานกันอยู่ร่ำไป...

("แล้วเธอก็จากไป" ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 13-132)

ข้าพเจ้าพาเธอเข้าไปยังห้องเรียน ป. 4 พอโผล่พ้นประตูเธอชะงักนิดหนึ่ง เอากระดาษเช็ดหน้าปิดจมูกเหมือนได้กลิ่นที่ไม่น่าสูดดม ข้าพเจ้าแนะนำเด็กให้รู้จักครูคนใหม่ พวกเด็ก ๆ นั่งฟังกันเงียบ ตาจ้องครูสาวด้วยความตื่นเต้นพวกเขาคงดีใจกันมากที่จะได้ครูใหม่

ข้าพเจ้าปล่อยให้เธอคุยกับเด็กตามลำพัง กลัวเธอจะอาย เหมือนครูใหม่ ๆ ทุกคนชั่วโมงแรกที่เข้าสอนเด็กไม่อยากให้ใครเข้าไปใกล้เลย ทำอะไร พูดอะไร มันเคอะเขินไปหมด

"ครูใหญ่คะ" เธอกลับมายืนอยู่ตรงหน้าข้าพเจ้าสีหน้าไม่สบายใจ

"มีอะไรหรือครับ..."

"หนูคงเป็นครูไม่ได้" เธอไปที่หน้าต่าง ทำท่าจะอาเจียน โอ้กอ้าก

"ไม่สบายหรือครับ" ข้าพเจ้าเป็นห่วง

"เหม็นเหลือเกิน เหม็นทนไม่ไหวหรอกค่ะ หนูเห็นจะต้องสละสิทธิ์ หนูลาก่อนล่ะค่ะ เดี๋ยวไม่มีรถเข้าไปในเมือง" เธอรีบออกจากห้องไป

ข้าพเจ้าพอจะเข้าใจคำพูดของเธอ เด็ก ๆ ที่มีเสื้อผ้ากันคนละชุด เนื้อผ้ามันซับเอาเหงื่อไคลหมักหมมเข้าไปไว้ทั้งสัปดาห์ สามสิบคนก็สามสิบกลิ่น คนที่ไม่เคยกับกลิ่นนี้ก็ทนไม่ได้ อย่างผู้หญิงที่จากไป...

("แล้วเธอก็จากไป" ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 140-143)

3) ครูขาดขวัญและกำลังใจ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนชนบทขาดแคลนครู ในชนบทหลายแห่งมีปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายชุกชุม มีการจี้ปล้นทรัพย์สินหรือเงินเดือนครู มีการข่มขืนฆ่าครูสตรี ดังจะเห็นได้จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ในปัจจุบันที่มีอยู่เกือบทุกวัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ครูไม่มั่นใจถึงความปลอดภัยในทรัพย์สินและร่างกาย ทำให้ขาดขวัญและกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการสอนได้ บางคนถึงกับทำเรื่องขอย้ายออกจากโรงเรียนนั้น ครูที่จะบรรจุใหม่พอทราบข่าวถึงเหตุการณ์เหล่านี้ก็ย่อมจะไม่อยากไปสอน

ในขณะที่รถวิ่งตัดคลื่นมหาภัยไปนั้น ข้าพเจ้าคิดมากจนสมองเครียด เป็นห่วงกลัวจะตามไม่ทัน เสียเชิงวันหลังมันจะได้ใจ เที่ยวมาเก็บรถเด็ก ๆ ไปทีละคันสองคัน โรงเรียนก็เสียชื่อ อีกใจหนึ่งก็นึกไปถึงอันตราย พวกครูที่ออกไปกันแต่ละจุดนั้น ส่วนใหญ่เป็นครูหนุ่ม ปราดเปรียว มีแต่มือและปากกาที่เห็นบอยู่กระเป๋าเสื้อ ข้าพเจ้าแน่ใจว่าไม่มีสักคนเลยที่มีปืนติดตัวไปไหนมันผิดกฎหมาย ปะเหมาะเคราะห์ร้ายโดนจับก็โดนข้อหาฉกรรจ์ อาชีพราชการก็แตกกระจายแม้จะรู้ว่าบนเส้นทางที่เขาขับขี่จักรยานยนต์ หรือจักรยานมาโรงเรียนนั้น เต็มไปด้วยอันตรายจากพวกปล้นจี้ มีข่าวอยู่เสมอว่าพวกครูโดนไอ้มหาโจรลอกคราบ เอาทั้งรถ เอาทั้งเสื้อ กางเกง ครูผู้หญิงโดนมากไปกว่านั้นเสียทั้งรถทั้งตัว เป็นภัยของครูบ้านนอกที่หวาดผวากันอยู่ตลอดเวลา หลายคนอยากจะขออนุญาตมีอาวุธติดตัวไปบ้าง แต่ความเป็นครูประชาบาลมันเล็กเกินไป เราไม่รู้ว่าจะไปหาใคร เครื่องแบบสีกากีที่แต่งไปโรงเรียนนั้นไม่เป็นสีที่น่าเกรงขามสำหรับพวกเหล่าร้าย มันเป็นสีกากีซีด ๆ มองไม่แสบตา

("ครูจับชโมย" ใน ครูครับผมจน : 80-81)

เมื่อสติกลับคืนมา เปล่งศรีก็เข้าใจและเดาเหตุการณ์ข้างหน้าได้ตลอด หล่อนรวบรวมกำลังดิ้นรนเป็นครั้งสุดท้าย หมดหวัง หอบฮักเหนื่อยแทบขาดใจ เมื่อไม่มีทางรอดก็ไม่มีอะไรดีกว่าร้องไห้คิดถึงเคราะห์กรรมของตัวเอง หล่อนเคยอ่านข่าวคดีฆ่าข่มขืนอันทารุณจากหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ มันมักเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ ๆ ไม่เคยคิดว่าในชนบทอันกันดารนี้จะมีคนใจสัตว์อย่างนั้น

ตลอดเวลาสองปี หล่อนเป็นครูของเด็ก ๆ อุทิศตัวอย่างทุ่มเทให้กับงานการศึกษาของชาติ ชังตัวเองอยู่ในโรงเรียนห่างไกล อดอยาก เงียบเหงาไม่มีเพื่อเที่ยวเตร่ ทำตัวเป็นแม่ชี ตัดขาดจากแสงสีอันอำไพในสังคมเมืองทำทุกอย่าง เพื่อลูกหลานของคนบ้านนี้ ไม่เคยดุด่า เฆี่ยนตี ไม่เคยสร้างศัตรู แล้วพวกมันตอบแทนให้รางวัลหล่อนด้วยอาการของสัตว์ป่าอย่างนี้หรือ ครูอาจารย์ก็พร่ำสอนอบรมให้เป็นครูที่เสียสละ ทำงานเพื่อสังคมเพื่อชาติ เด็กตาดำ ๆ ยังรอคอยคนหนุ่มสาวอยู่ตามบ้านนอกบ้านป่าอยู่ทุกซอกทุกมุมของเมืองไทย แต่บ้านนอกบ้านป่ากลับต้อนรับกันแบบนี้ ต่อไปใครเล่าจะยอมเสี่ยงออกไป ก็จะพากันแย่งเก้าอี้ใกล้ ๆ เมืองกัน เหมือนเล่นเก้าอี้ดนตรีเท่านั้นเอง

("รอยเปื้อนของครูสาว" ใน <u>รอยเปื้อนครูสาว</u> : 151-152)

นอกจากปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุมที่ทำให้ครูขาดขวัญและกำลังใจดังกล่าวแล้ว ความไม่เข้าใจของผู้ปกครองเด็กที่อาฆาตแค้นครู เมื่อครูตีลูกหลานของเขา ผู้ปกครองที่รักลูกหลานจนขาดเหตุผล ก็อาจจะโกรธเคืองครูและมีการฟ้องร้องอำเภอ ครูต้องเสียเงินทองเป็นการทำขวัญและเสียกำลังใจในการทำงาน ทำให้ครูคิดจะลาออกก็มี ดังเช่นในเรื่อง "นักเลงกระดานดำ"

"นี่ครู เคยไปบ้านดงสักไหม เป็นไง คนมันดุนักหรือ ครูทำไมอยู่กันไม่ได้ ขอย้ายกันทุกปีเอาใครไปอยู่ก็อยู่กันไม่ได้ เดี๋ยวหน้าตื่นมา เขาจะยิง เขาจะฆ่า

นี่เมื่อวานนี้ ครูเพลินครูใหญ่มาขอย้ายฉุกเฉิน ถึงกับน้ำตาย้อยมาหา ถ้าไม่ย้ายให้ก็จะลาออก มีคนมายิงหลายครั้งหลายหนแล้ว แต่เรื่องตีเด็กตีเล็กเท่านั้นเอง

"ไอ้โรงเรียนนี้ มันจะเละเทะแย่ ครูอยู่ไม่ติด ขวัญไม่ดี ไม่เป็นอันสอน อีกหน่อยถ้าขืนปล่อยไว้อย่างนี้เด็กก็อ่านหนังสือไม่ออก ครูใหญ่ยังอยู่ไม่ได้ครูน้อยที่บรรจุไปใหม่ ๆ มันก็ไม่อยู่ ข่าวนี้รู้ไปถึงเด็กใหม่เสียด้วย เขาว่าเวลาเลือกโรงเรียนของครูบรรจุใหม่ที่จังหวัด พอถึงโรงเรียนนี้ครูใหม่ไม่ยอมไป ยอมตกงานดีกว่า แบบนี้ก็เสียภาพพจน์ของโรงเรียนหมด เสียชื่ออำเภอเราด้วย"

("นักเลงกระดานดำ" ใน แม่มายกรุงเทพฯ : 157)

2.1.2 ครูขาดประสิทธิภาพ เป็นปัญหาที่มีผลกระทบกระเทือนต่อการศึกษาของเด็ก ถ้าครูขาดประสิทธิภาพย่อมจะทำให้สภาพการศึกษาของเด็กขาดคุณภาพไปด้วย ปัญหาเกี่ยวกับครูขาดประสิทธิภาพในที่นี้มีสาเหตุ ดังนี้ คือ

1) การตกเป็นทาสสิ่งเสพติดให้โทษ ครูบางคนติดสิ่งเสพติดให้โทษ เช่น บุหรี่ กัญชา สุรา ยาเมา ทำให้ร่างกายไม่สมบูรณ์ เมื่อสอนเด็กจึงสอนไม่ได้เต็มที่ เพราะสภาพร่างกายและจิตใจไม่อำนวย ในเรื่องสั้นหลายเรื่องของนิมิตร ภูมถาวร กล่าวถึงครูชายที่ติดสุราเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การสอนไม่ค่อยได้ผลเพราะร่างกายของครูทรุดโทรม ดังเช่น "ครูเปียก" ในเรื่อง "อุดมการหลังแก้วเหล้า" หรือ "ครูเนียน" ในเรื่อง "พัง" ซึ่งติดสุราขนาดหนักเวลาเดินถึงขนาดเซ มือแทบไม่มีแรงจับปากกาหรือชอล์กได้ เพราะมันสั่นร่างกายก็อ่อนเพลีย สอนไปได้นิดก็ง่วงนอน ไม่หลับหุบโต๊ะ ก็ให้เด็กนวดให้ยามปวดเมื่อย

อยู่ด้วยกันมาหลายเดือน ครูเปียกยังไม่มีลวดลายอะไรเด่น ๆ ให้เห็น เรื่องมาสายนั้นธรรมดา วันไหนตอนกลางคืนเมาหนักหมดแรง ตื่นสาย กว่าจะแก้จะถอนกันก็เลยเวลาไปบ้าง บ่าย ๆ หมดแรงทรงตัวไม่ไหวก็หลับหุบโต๊ะบ้าง บางวันเมื่อยจัดแกนอนแบหราให้เด็กช่วยกันหุบเป็นกิจกรรมพิเศษ ก็เท่านั้น จะเอาอะไรแกนักหนา

("อุดมการหลังแก้วเหล้า" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก : 9)

เรียงความของเด็กชายแจ่ม

...ผมส่งสารครูเนี่ยน ครูสอนพวกเราไปด้วยหอบฮัก ๆ ไปด้วย ครูบอกไม่สบาย ครูดื่มน้ำบ่อย ๆ เหงื่อออกเต็มหน้า เสียงแหบเป็นเป็ดตัวผู้ เราเคยตักน้ำให้ครูดื่มทีละขันโต ๆ บ่าย ๆ ครูง่วงนอนหลับพุบโต๊ะ ครูสั่งให้เราอ่านหนังสือตามลำพัง เราไม่กล้าส่งสารครู เดี๋ยวครูใหญ่มาดุ เราค่อย ๆ คุยกัน

บางวันเรานวดให้ครู ครูปวดเมื่อยหมดทั้งตัว ครูกินข้าวไม่ได้ กินทีละคำสองคำ บางวันไม่กินเลย พ่อบอกครูกินแต่เหล้า ครูไม่มีแรงเลย ยืนเกาะกระดานดำอยู่นาน ๆ บางทีเซจะล้ม

("พัง" ใน <u>รอนเปื้อนของครูสาว</u> : 7-8)

2) ครูขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน นิมิตรเห็นว่ามีครูจำนวนไม่น้อยที่สอนเด็กไปวัน ๆ โดยมิได้สนใจว่าเด็กจะได้รับความรู้ เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันหรือเปล่า คือสอนกันแบบเช้าชามเย็นชาม บางคนก็ประพฤติตนไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมต่าง ๆ เปลี่ยนไป มิได้คำนึงว่า ครูควรกระทำให้เป็นปูชนียบุคคลเหมือนแต่ก่อน

...เธอจะเป็นครูสมัยโบราณ ให้เขาตั้งไว้บนหิ้งบูชาไม่ได้แล้ว สมัยนี้ต้องคิดว่าครูก็คือคน คนที่มีอาชีพสอนคน เป็นคนมีกิเลสเหมือนอาชีพอื่น เลิกงานแล้วก็น่าจะมีสิทธิ์หัวหกก้นขวิดบ้าง มันถึงจะเสมอภาคกันตามกฎหมาย" เพื่อนบางคนคิดอย่างนี้

"ไม่อายเด็กหรือ" เธอค้าน

"เราอย่าคิดมากเกินไป ดูแต่อาจารย์ของพวกเราไม่เห็นเราเลย เข้าบาร์เข้าอาบอบนวดเจอกันบ่อย ๆ " พวกผู้ชายค้าน

วันเพ็ญ เพิ่งคิดได้เมื่อออกมาเป็นครูสอนอยู่โรงเรียนบ้านนากลางทุ่งนี่เอง... ครูใหญ่เก่าแก่ใจดี ทำงานไปตามเรื่อง ไม่ยินดียินร้ายกับการเปลี่ยนแปลงทาง

การเรียน การสอน ครั้งแรกเธอก็คิดไม่พอใจ ตำหนิอยู่ในใจ แต่เมื่อศึกษาโครงสร้าง แวดวงการทำงานแล้ว เธอพอจะมองเห็นว่าระบบราชการนั้นครูใหญ่ของเธอทำงานคุ้มค่าเงินมากกว่าราชการบางแผนก บางกองเสียอีก ถึงแกจะไม่กระตือรือร้นพัฒนาอะไรมากนัก เพราะความเหี่ยวเฉาของหัวใจ แต่แกก็ไม่เคยเกเร คอรัปชั่น เบียดบังเวลาราชการไปทำอย่างอื่น มาตามเวลากลับตามเวลา เข้าสอนไม่ว่างเว้น แม้จะไม่เปลี่ยนแปลงเป็นวิธีสอนสมัยใหม่ แต่ก็ยังดีกว่าบางคนที่ทำงานให้หมดเวลาไปวันหนึ่ง ๆ มาสายกลับก่อน พิมพ์หนังสือวันละสองสามฉบับก็ถือว่ามีงานล้นมือเสียแล้ว

("ปีใหม่ที่ชายทุ่ง" ใน <u>โลกนี้คือโรงเรียน</u> : 56-57)

3) ครูขาดความสามัคคีในหมู่คณะ ความแตกแยกของครูมักจะมีอยู่เกือบทุกโรงเรียนในปัจจุบัน โดยมากมักจะเกิดในหมู่ครูสตรี ครูชายมีเป็นส่วนน้อย ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลเพราะขาดความสามัคคีความร่วมมือร่วมใจในหมู่คณะ การคิดจะทำอะไรก็ย่อมจะขัดแย้งกัน การประชุมเพื่อตกลงข้อฒติต่าง ๆ ยืดเยื้อเสียเวลา เพราะต่างกลุ่มต่างก็ถือทิฐิโต้เถียงกันเพื่อให้กลุ่มของตนชนะ แทนที่จะเอาเวลาไปสอนเด็ก ดังเช่นในเรื่อง "ครูในโรงเรียนสามก๊ก" ที่ครูเดชย้ายมาใหม่ แต่ไม่ทราบว่าจะปฏิบัติตนอย่างไรให้เข้ากับครูในโรงเรียนทุกคนได้อย่างสบายใจ เพราะครูแบ่งกันถึงสามฝ่าย

เป็นธรรมดาของมนุษย์หรือไงไม่รู้ รวมกลุ่มกันมาก ๆ เข้าเป็นต้องเกิดการแตกแยกกันจนได้ นี่ก็เหมือนกัน แตกกันออกเป็นสามก๊ก ตามลำดับความสำคัญดังนี้ ครูใหญ่กลุ่มหนึ่ง คุณนายกลุ่มหนึ่ง และผู้ช่วยครูใหญ่อีกกลุ่ม

เอาละซี สนุกกันคราวนี้ พวกคุณนายจะเลี้ยงอาหารฝรั่ง หาตำรากันวุ่นหมด พวกครูใหญ่จะเลี้ยงอาหารจีน เอากับข้าวสักสิบอย่าง พวกกลุ่มสาว ๆ

ก็กผู้ช่วยครูใหญ่จะเลี้ยงอาหารไทย เอาไอ้ชนิดเปรี้ยวเผ็ด ต่างคนต่างมีเหตุผล เอามาสู้กันในที่ประชุม วันนั้นเถียงกันเรื่องนี้จนไม่ต้องสอนเด็ก เถียงกันไป. เถียงกันมาหาข้อยุติไม่ได้ เพราะต่างคนต่างยึดติดในตัวของตนเป็นที่ตั้ง เลยต้องลงคะแนนเสียงแบบประชาธิปไตย คะแนนลับเสียด้วย

("ครูในโรงเรียนสามก็ก" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก :28–31)

2.2 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับตัวนักเรียนและผู้ปกครอง มีหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ

2.2.1 ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดังได้กล่าวมาแล้วว่าชาวชนบทส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของผู้ปกครองนี้มีผลทำให้โอกาสทางการศึกษาของเด็กมีน้อย บางคนต้องขาดเรียนหรือหยุดเรียนกลางคัน เพื่อช่วยพ่อแม่หรือผู้ปกครองประกอบอาชีพ ทำงานบ้านเลี้ยงน้อง พ่อแม่บางคนไม่อยากให้ลูกเรียนทั้งนี้เพราะถ้าลูกเรียนหนังสือก็ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย เช่น ค่าเสื้อผ้า ค่าหนังสือเรียน แม้พ่อแม่บางคนจะอยากให้ลูกเรียนแต่ก็ไม่มีเงินจะซื้อหนังสือให้ลูก ทั้งนี้ทำให้เด็กชนบทส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เรียนสูง ๆ เพราะความยากจนของผู้ปกครองนั่นเอง ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนให้เห็นในเรื่อง "พรุ่งนี้จำปีจะไปโรงเรียน"

พวกเด็ก ๆ ลูกที่เข้าแถวกันมาเกิดเกือบโหลของจอมนั่นหมอบกันอยู่มุมห้องแทบไม่หายใจ เด็กหญิงจำปีลูกศิษย์ของข้าพเจ้านั่งก้มหน้าอยู่ข้างเตาไฟ ดูเหมือนเธอกำลังจะติดไฟหุงข้าว ฟืนยังวางพาดไขว้กันกองสุมอยู่จำปีไม่สวมเสื้อ นุ่งเศษผ้าถุงของแม่ฝืนเก่าที่แบ่งฉีกกันเป็นสีน้ำตาลอ่อนเพราะความเก่า มีชายขาด กระโปรงสีกรมท่า และเสื้อสีขาวที่โรงเรียนแจกให้ วางพาดอยู่บนกระบุง มันก็เก่าขาดวิ่น.

จำปีติดไฟฟืนลุกโชนขึ้น ควันโขมงลอยขึ้นไปบนหลังคาแฝก กลิ่นไม้ไหม้ช่วยกลบกลิ่นเหม็นอับบนกระท่อมให้หลดลง เสียงไฟแตกเปรี๊ยะ ๆ ลูกไฟกระเด็นออกมา

นอกเตา จำปีเปิดฝาหม้อขูดข้าวที่แห้งแข็งกรังติดอยู่ก้นและขอบหม้อได้สักกำมือหนึ่ง เอาใส่จานสังกะสีเก่าเหมือนกะลาส่งให้น้องคนที่ร้องไห้หิว เจ้าเด็กน้อยใช้มือเปิบข้าวเปล่าหมดไปจนเม็ดสุดท้าย

จำปีไปค้นในกระบุงแม่ ได้ถุงข้าวสารมาสักสองลิตร กับผักบุ้งหน้าแล้งยอดเรียวอีกมัดหนึ่ง เธอเอาข้าวสารเทใส่หม้อครึ่งหนึ่งราวน้ำตั้งลงบนก้อนเส้า ข้าพเจ้าทายไม่ผิดว่าอาหารมื้อเย็นของเขามีอะไรบ้าง

"ครูมาตามจำปี" ผู้เป็นแม่ก้มหน้า ไม่กล้าสบตาข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ารู้แล้วว่า จำปีมีความสำคัญสำหรับครอบครัวมากน้อยเพียงใด ถ้าจำปีไปโรงเรียน ไม่พ่อก็แม่ต้องผลัดกันอยู่บ้าน งานที่ออกไปทำ ไปรับจ้าง ไปหากินก็ลดลงไปครึ่งหนึ่ง นั่นก็หมายความว่า ความอิ่มของทุกคนลดลงไปครึ่งหนึ่งด้วย

("พรุ่งนี้จำปีจะไปโรงเรียน" ใน ครูครับผมจน : 7-12)

2.2.2 ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนปัญหาอีกประการหนึ่งว่า ผู้ปกครองเด็กบางคนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เขาคิดแต่เพียงว่าให้ลูกเรียนเพื่ออ่านออกเขียนได้พอแล้ว ไม่จำเป็นต้องเรียนจนถึงเกณฑ์บังคับ บางคนจึงมักจะให้ลูกออกจากโรงเรียนก่อนจบเกณฑ์ หรือบางคนก็ให้ลูกไปโรงเรียนบ้างไม่ให้ไปบ้าง เพื่อให้ลูกหยุดเลี้ยงควายหรือไม่ก็เลี้ยงน้อง โดยไม่คำนึงว่าลูกจะเรียนทันเพื่อนหรือไม่

ผู้ปกครองเด็กใหม่พาลูกวัย 7 ขวบมาส่งครูคนแล้วคนเล่า พวกที่ไม่อยากให้ลูกที่เรียนจบ ป. 4 แล้วเข้าเรียนต่อตามแผนขยายการศึกษาภาคบังคับ เดินหน้าเข้ามาหาข้าพเจ้าวันละหลายคน เขาอยากจะเอาลูกที่พอจะใช้งานได้แล้วออกจากโรงเรียน ความเคยชินที่เขาเรียนกันแค่ ป. 4 ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับ พ.ศ. 2478 ทำให้เกิดปฏิกริยาตอบโต้กับโรงเรียน ส่วนใหญ่ไม่สนับสนุน ให้เรียนต่อ

Missing

2.3 <u>ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารการศึกษา</u> เป็นปัญหาในด้านการขาดความยุติธรรมของผู้บริหาร ในวงราชการที่เกี่ยวกับการศึกษาถ้าผู้บริหารขาดความเป็นธรรมย่อมจะทำให้ครูขาดขวัญและกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการสอน บางแห่งครูบางคนถึงกับขอย้ายหรือลาออก เพราะไม่อาจทนต่อการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้บริหาร ซึ่งในบางแห่งผู้บริหารสั่งย้ายครูไปอยู่ในโรงเรียนที่กันดารกว่าโรงเรียนเก่าทั้ง ๆ ที่ครูคนนั้นไม่มีความผิด เป็นการทำตามอำนาจความพอใจ ที่จะสั่งย้ายใครก็ได้โดยไม่คำนึงถึงจิตใจของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

"ผมต้องการเหตุผล" เป็นประโยคที่กระทอกออกมาจากปากผมต่อหน้าเจ้านายระดับอำเภอก่อนผมยื่นใบลาออกสองวัน

"ย้ายผมด้วยเหตุผลอะไร" ผมย้ำคำถามให้เจ้านายตอบ

"ความเหมาะสม" เป็นคำตอบแบบกำปั้นทุบดินของเจ้านาย

เหมือนมีอะไรมาบิดคันเร่งให้หัวใจเต้นผึง ๆ เลือดฉีดจนหน้าตึง กล้ามเนื้อกระตุกฉึกฉักไปทั้งตัว

"ผมทำอะไรผิด" ผมดังขึ้นอีก

"ไม่" ท่านปากสั่น เพราะเคยกินแต่คำหวาน ๆ จนเคยชิน

"แล้วย้ายผมไปทำไม" ผมรุกหน้า มันไม่กลัวเสียแล้ว

"ไม่รู้จะเอาใคร คุณเหมาะแล้ว"

ฟังซิ ไม่รู้จะเอาใครไป มันน่าน้อยใจไหมล่ะ อยากจะคอยดูว่า ผมลาออกแล้วจะเอาใครไปอยู่โรงเรียนบ้านป่านั่น

"ผมไม่กลัวหรอก โรงเรียนกันดารผมอยู่ได้ทุกที่แต่ผมน้อยใจ น้อยใจ"

"น้อยใจยังไง เราเป็นข้าราชการคำสั่งอยู่เหนือเหตุผล เขาให้เราไป เราก็ต้องไป ไม่งั้นขัดคำสั่ง"

("คำสั่ง" ใน <u>รอยเปื้อนของครูสาว</u> : 102-103)

นอกจากนี้ผู้บริหารบางคนยังขาดความเป็นธรรมในการพิจารณาความดีความชอบ โดยจะให้สองขั้นแก่พวกพ้องของตน ผู้ที่ทำผลประโยชน์ให้ หรือผู้ที่ประจบประแจงสอพลอเท่านั้นทำให้ครูขาดกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ดีขึ้นไปได้ ดังที่นิมิตรสะท้อนออกมาในเรื่อง "ปืนกับตำราบริหาร"

ครูยิ่งเกียรติอาจหาญ โผงผาง เด็ดขาด ในการพูดในที่ประชุม ใช้สิทธิในการเกิดมาในประเทศประชาธิปไตยเต็มที่ ผู้ใหญ่หลายคนอาจไม่พอใจที่เขาพูดตรงเกินไป เมื่อว่ากันถึงปัญหาผู้บริหารที่สร้างความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคมครู ทำให้ครูเสียกำลังใจ ทำให้การศึกษาของชาติเสียหาย เขาพยายามจะให้สร้างหลักเกณฑ์ในการบริหารที่ดีกว่าขึ้น

"เรื่องที่เป็นกิเลสร้ายแรงในวงราชการก็คือเรื่องการพิจารณาความชอบ เงินเดือนสองสามขั้น การโยกย้ายเลื่อนตำแหน่ง ผู้ที่มีอำนาจควบคุมงานนี้ย่อมมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวด้วย...ผมเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาร่างระเบียบนี้ขึ้นเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ครู ที่ประชุมเคยได้ยินมาบ้างไหม บางคนได้เงินเดือนสองขั้นเพราะอุทิศเงินตกเบิกที่เขาได้รับทั้งหมดให้เจ้านาย..."

("ปืนกับตำราบริหาร" ใน <u>มือปืนชั้นครู</u> : 26-27)

2.4 <u>ปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรใหม่</u> ปัญหาในการใช้หลักสูตรใหม่ที่นิมิตรกล่าวถึงไว้ในเรื่องสั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความไม่เข้าใจหลักสูตร เนื่องจากความยากของหลักสูตร และครูบางคนไม่มีทักษะในหมวดวิชาบางวิชาทำให้ครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบเดิมอยู่ ดังตัวอย่าง เช่น

"การสอนตามหลักสูตรใหม่เป็นไง"

"ทุกคนเห็นด้วยว่ามันดี มันเหมาะกับยุคสมัย หลักการ โครงสร้าง เป้าหมาย อะไรก็รู้กันหมด แต่..." ถนัดกลืนน้ำลายลงคออย่างฝืด ๆ

"มันยังใหม่อยู่นี่"

"ไม่ใช่อย่างนั้นหรอกครับ"

"ไม่เข้าใจวิธีการ"

"วิธีการพี่ก็ทราบดีอยู่ เขาบอกไว้หมดในคู่มือ เพียงแต่เปิดดูเสียหน่อย ว่าเขาให้ทำอย่างไร เหมือนบทหนัง บทละคร เขาบอกให้แม้แต่ฉาก บรรยากาศ เวลา เพียงแต่ตัวแสดงทำไปตามบทมันก็ได้เรื่องได้ราวแล้ว แต่บางคนไม่ยอมเปิดดูบทเลย หนังสือยังใหม่เอี่ยม บางเล่มก็ตั้งเรียงอยู่ในตู้อย่างสวยงาม เราจะแก้ไขอย่างไรเล่าครับ" ครูถนัดส่ายหน้าอย่างเหน็ดเหนื่อย

("รับจ้างเป็นผู้นำ" ใน มือปืนชั้นครู : 107–108)

"ปวดหัวไปหมด จะให้เป็นโน่นเป็นนี่ มีจุดมุ่งหมายเป้าหมาย ความหวังไว้สูงส่ง ไอ้แค่เรียนอยู่ในโรงเรียนปีละสองร้อยวัน" ครูแฉล้มไม่ยอม

"เขาบอกให้สอนคน ไม่ใช่สอนหนังสือ หลักสูตรเก่าเอื้ออำนวยให้สอนหนังสือมากกว่าสอนคน" ครูแทนพูดบ้าง

"ใช่ครับ เราเน้นหนักเรื่องการเรียนมากเกินไป จนเด็กเป็นนักวิชาการไปหมด หาคนที่จะทำงานจริง ๆ ไม่ได้ เรียนอะไรมาก็จะนั่งโต๊ะกินเงินเดือน"

"อันนี้ก็เห็นจะจริง เรียนเกษตร เรียนช่าง ก็จะเป็นข้าราชการ" ครูแทนเห็นด้วย

"นั่นซี ดราวนี้เขาจึงเน้นว่าเราจะสอนคน ให้เป็นคนที่เราต้องการ"

"คนยังไงที่เราต้องการ"

"ก็ตามจุดหมายที่วางไว้"

"ตั้งเกือบร้อยข้อนั่นหรือจะทำได้"

"เรื่องร้องเพลง ตามคู่มือที่เขาให้เราสอน มันมีเพลงอยู่มากมาย จบเรื่องนั้น ร้องเพลงนี้ สอนเรื่องนี้ ร้องเพลงนั้น"

"เขาต้องการให้เด็กสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายบทเรียน"

"ผมร้องไม่ได้" เสียงแกเบาลงเกือบไม่ได้ยิน

"ผมร้องรำเต้นอะไรไม่ได้เลย"

"มันไม่ยากหรอกครับ เรื่องเพลง ร้องยังไงก็ได้ไม่จำเป็นต้องร้องให้มัน เหมือนกับที่เขาแต่งมา เราแต่งทำนองเอาใหม่ก็ได้ ขอให้ร้องไปตามเนื้อร้อง ในบทเรียนก็แล้วกัน เต้นรำอะไรนั่นก็ว่าไปตามเรื่อง ยังไงก็ได้กระโดดโลดเต้นไป เขาขุ่งให้เด็กสนุกสนานเท่านั้น ครูแฉล้มก็ร้องเก่งรำเก่ง ต่อจากครูแฉล้มก็ได้

"อ้า" แกอึกอัก เพราะมันฝืนไม่ได้จริง ๆ กรั้นจะให้แกเลื่อนไปสอน ป. อื่นต่อไปมันก็ต้องโดนหลักสูตรเดียวกันนี่ทุกชั้น หลีกไม่พ้น"

("ยาขวดใหม่" ใน ครูครับผมจน : 66–72)

2.5 ปัญหาเกี่ยวกับอาคารเรียน อาคารเรียนของโรงเรียนชนบทที่ห่างไกลความเจริญ โดยมากมักจะสร้างขึ้นเพื่อให้รู้ว่าเป็นโรงเรียน คือเป็นเพิงโล่งมุงด้วยหญ้าคา กันแดดกันฝนอะไรไม่ได้เลย หรือบางโรงเรียนดีหน่อยสร้างเป็นเรือนไม้แต่แบ่งเป็นห้องเล็ก ๆ อุดอู้ ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนออกมาให้เห็นความน้อยใจของครูบ้านนอกที่ทางราชการขาดความเหลียวแลไม่เอาใจใส่หรือจัดสรรงบประมาณให้

ที่ว่าโรงเรียนใหญ่ ไม่ใช่อาคารเป็นตึกสามชั้นหรืออาคารไม้ยาวเหยียดอะไรหรอก ความจริงเป็นเรือนไม้เก่าคร่ำ โบราณ แคบ ๆ เป็นฝีมือชาวบ้านช่วยกันทำตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเรียนอยู่ ป. 4 ที่โรงเรียนนี้ สถาปนิกชาวบ้านออกแบบกันเอง มันก็ผิดหลักวิชา วันไหนฝนฟ้ามาเมฆครึ้มห้องมืดตื้อเด็กต้องก้มอ่านหนังสือจนจมูกจรดหนังสือ ตาจะบอดกันเสียหมดหรือยังไม่รู้ ห้องก็แคบจนกระดิกตัวแทบไม่ได้

("ครูใหญ่บ้านนอก" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 141)

ครูโดดแหงนดูหลังคาศาลามุงแฝกอย่างไตร่ตรอง พอเห็นชายหญ้าคาขาดหลุดกร่อนรูโหว่ทะลุฟ้า ก็ถอนใจ

เออ ฝนนี้ไอ้โดดก็ต้องเดือดร้อนอีกละซี วิ่งหาหญ้าคามามุงพอคุ้มหัวขึ้นปล่อยไว้ฝนมาก็มัวแต่หลบกันเป็นวง ไม่ต้องเรียนกันละ จะเรี่ยไรชาวบ้านซื้อสังกะสีมามุงให้หมดเรื่องหมดราวเสียที

ของบประมาณ เฮ่อ ใครเขาจะให้ โรงเรียนขี้ปะติ๋วพรรค์นี้ ผู้หลักผู้ใหญ่ไปมาก็ไม่เห็น จะสร้างไว้อวดใครกัน หลวงท่านมีเงินน้อยจำกัด ก็เหมือนคนมีลูกมาก แบ่งกันไม่ค่อยจะทั่วถึง ลูกคนไหนอ้อนบ่อยก็ได้กินมากหน่อย ไอ้โดดมันไม่ขี้อ้อนเสียด้วย

("บันทึกของครูโดด" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก : 82-83)

นอกจากสภาพการศึกษาในชนบทดังกล่าวแล้ว นิมิตรยังได้กล่าวถึงสภาพการศึกษาในกรุงเทพฯ ไว้บ้างเหมือนกัน โดยกล่าวว่าเป็นระบบของการแข่งขัน การแย่งกันเข้าเรียนในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง เพื่อให้ได้วุฒิมาประดับเกียรติและเพื่อการเข้าทำงานดังที่นิมิตร ภูมิถาวรกล่าวไว้ในเรื่อง "กรุงเทพฯ เป็นโรคอ้วน" ว่า

ระบบการศึกษาใช่ไหมที่ทำให้หนู ๆ ที่น่ารักเหล่านั้นเกือบไม่ได้เห็นหน้าพ่อหน้าแม่พี่น้องได้ครบบริบูรณ์ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวถูกทำลายหมดสิ้นไป เพราะต่างคนต่างไป พ่อออกบ้านเช้ามืด กลับบ้านค่ำ ลูกออกเช้า พ่อออกสาย กลับดึก สลับเวลากันอยู่ตลอดปีตลอดชาติ ระบบการศึกษาในโรงเรียนทำให้หนู ๆ ที่น่ารักต้องทำอย่างนั้น หลายคนอยู่โรงเรียนไกลบ้าน เพราะเป็นโรงเรียนที่คิดว่าดีกว่าที่อยู่ใกล้บ้าน ทั้งที่แบ่งเขตแบ่งโซลกันไว้แล้ว ก็ต้องหาหนทางเลี่ยงดิ้นรนเข้าไปเรียนในโรงเรียนที่คิดว่าดีกว่าเหล่านั้น มันเป็นความผิดของเขาหรือ เพราะสังคมมันท้าทายให้เขาต้องวิ่งแข่งขันกันเรียนดี ทำให้มีโอกาสเพิ่มคุณวุฒิสูง คุณวุฒิสูงเป็นกุญแจไขไปสู่ประตูของงานสูง เงินดี งานสบาย การศึกษาจึงเป็นเกมการแข่งขัน

ที่ผู้เล่นต้องพยายามทำลายสถิติของตัวเองและผู้อื่น ต้องพยายามวิ่งทำเวลาให้ได้ดีขึ้น พยายามหนีคนอื่นให้ห่างไกลได้เท่าไร โอกาสที่จะหยิบเหรียญทองของตัวเองก็ต้องมีมากขึ้น

("กรุงเทพฯ เป็นโรคอ้วน" ใน มือปืนชั้นครู : 91-92)

จะเห็นได้ว่าสภาพการศึกษาในชนบทที่นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนออกมาให้เห็นนั้นเป็นสภาพที่ยังขาดคุณภาพ ทั้งนี้เพราะมีสาเหตุหลายประการได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน และปัญหาเกี่ยวกับอาคารเรียน ทั้งนี้เนื่องมาจากครูไม่พอสอนบ้าง ครูขาดความกระตือรือร้นในการทำงานบ้าง ผู้ปกครองนักเรียนมีฐานะยากจนไม่สนใจในด้านการศึกษา ผู้บริหารขาดความเป็นธรรมและอาคารเรียน สื่อการเรียนไม่เพียงพอกับความต้องการของเด็ก

3. สภาพการเมืองและการปกครอง เรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ส่วนหนึ่งเป็นการเสนอปัญหาทางด้านการเมืองและการปกครอง ซึ่งเกิดจากการแสวงหาอำนาจและการใช้อำนาจของข้าราชการที่ขัดกับหลักประชาธิปไตย กล่าวคือ เป็นการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม การแสวงหาอำนาจโดยการแย่งชิงตำแหน่งหน้าที่กันการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ด้วยอำนาจเถื่อนและกำลังมากกว่าเหตุผลและสันติวิธี และปัญหาที่เกิดจากประชาชนขาดความสำนึกในบทบาทและหน้าที่ของตน จึงไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกันน้อย ทำให้การเลือกตั้งแต่ละครั้งไม่ค่อยได้ผล นอกจากนี้ประชาชนยังถูกจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็น เหล่านี้ทำให้สภาพการเมืองและการปกครองของไทยยังเป็นประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ ปัญหาดังกล่าวคือ

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การเลือกตั้งในชนบทที่จัดขึ้นแต่ละครั้งไม่ค่อยได้ผลเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ คือ

3.1.1 การขาดความสำนึกในด้านการเมืองและการปกครอง ชาวชนบทส่วนใหญ่ยังขาดความสำนึกทางด้านการเมือง ขาดความกระตือรือร้นในบทบาทและหน้าที่ของตน เนื่องจากประชาชนในชนบทส่วนใหญ่จะยากจน จึงคำนึงถึงความอยู่รอดของชีวิตมากกว่าที่จะ

สนใจเรื่องอื่นได้ ทำให้ขาดความรับผิดชอบและละเลยในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามระบบประชาธิปไตย เมื่อมีการเลือกตั้งขึ้นแต่ละครั้งจึงมีผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเป็นส่วนน้อย ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนออกมาให้เห็นในเรื่องสั้นบางเรื่องของเขา

"เมื่อไรมันถึงจะมากัน"

"พวกเรามีนาฬิกากันเสียเมื่อไรล่ะ ก็ต้องปลดควายไถ กินข้าวกินปลาแล้วนั่นแหละ" เดื่อชี้แจง

"ถ้าไม่มีคนมาเลยจะว่ายังไง"

"เป็นไปไม่ได้หรอกลุง"

"อ้า สมมตินะ"

"ก็เสียชื่อบรรลัยน่ะซิ แค่มีคนมาลงบัตรน้อยก็แย่แล้ว ไม่ฟังนายอำเภอท่านพูดหรือ ถ้ามีคนมาใช้สิทธิกันน้อย แสดงว่าบ้านเมืองด้อยพัฒนา อายฝรั่งตายเลย" เดื่ออธิบาย

"มันฤดูทำมาหากินนี่หว่า น้ำก็แห้งลง ๆ ไม่รีบไถรีบคำเดี๋ยวอดกิน อดข้าวไอ้พวกผู้แทนมันจะมาอดด้วยรึโว้ย"

"เราไม่ได้ทำเพื่อผู้แทนนะลุง เราทำเพื่อบ้านเมือง" เดื่อเถียง

"กูไม่รู้เรื่องด้วยโว้ย" ลุงทาบเปิดปากหาวแล้วทำเสียงโอ้กอ้าก

("ครูชัยไปเลือกตั้ง" ใน <u>รอยเปื้อนของครูสาว</u> : 117–118)

...พิธีเปิดหน่วยลงคะแนนเป็นไปอย่างเงียบเหงา ท่ามกลางเสียงไก่ป่าขัน เสียงนกเขาคูในเวลาเปิดหีบ 2 โมงเช้า คนยังไม่มีมาเลย ต้องไปจูงมือลุงโตป้าจีบข้างโรงเรียนมาแต้มลายมือเป็นพยาน

ประชาธิปไตยชายเขาดำเนินไปเฉื่อย ๆ สามโมงเช้ามีป้าแย้มโผล่มาลงคะแนนคนหนึ่ง ตามด้วยลุงตาล

"พวกอีเพ็ญมันยังมาไม่ได้ร็อกครู ไม่มีคนเลี้ยงควาย"
"ไอ้ยืนก็ไปเอาขี้นถ่าน มาไม่ได้"
ป้าแย้มตะโกนบวกก่อนลงบันไดโรงเรียน

("ประชาธิปไตย 5 เกวียน" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 15)

3.1.2 ประชาชนในชนบทยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ ทำให้เป็นอุปสรรคในการลงคะแนนเลือกตั้ง โดยพวกเขาไม่ทราบว่าทำอย่างไรจึงจะถูกขั้นตอนการลงคะแนนเสียงจึงผิด ๆ ถูก ๆ กลายเป็นบัตรเสียไป ทำให้การเลือกตั้งไม่ค่อยได้ผลดังที่นิมิตรสะท้อนถึงความไม่เข้าใจในวิธีการเลือกตั้ง ทำให้เกิดความยุ่งยากใจในการลงคะแนนเสียงของชาวชนบท

"ป้าชื่ออะไร" เดื่อส่งคำถาม
"บ๊ะ มึงได้เป็นกรรมการหน่อยเดียว ทำเป็นไม่รู้จักกูเชียวนะไอ้เดื่อ"
ป้าแย้มฉมชานหมากลงพื้นศาลา
"อ้าว ข้าถามตามระเบียบน่ะ งั้นป้าอยู่บ้านเลขที่เท่าไร"
"จำไม่ได้ว่ะ ต้องถามผู้ใหญ่เถียรมัน"
"งั้นหมู่ที่เท่าไร"
"ก็หมู่ผู้ใหญ่เถียรน่ะโว้ย" แกตะคอก
"หมู่ 1" ผู้ใหญ่เถียรตะโกนมาจากโต๊ะตรงข้าม
"อ้อ เจอแล้ว นายแย้ม โคกเหนือ" เดื่อชานชื่อป้าแย้มดังลั่น
"ไอ้เวร กูเป็นนางโว้ยไม่ใช่นาย" ป้าแย้มท้วง
"เขาพิมพ์ผิดน่ะชิ ข้าอ่านไปตามตัวหนังสือ"
เดื่อเขียนคำว่า "มา" ไว้ในช่องหมายเหตุท้ายชื่อป้าแย้ม
"เอาบัตรนี่" เดื่อส่งบัตรเลือกและหมายเลขประจำตัวผู้สมัครให้ป้าแย้ม
"แล้วกูจะทำยังไง" ป้าแย้มงง

"อ้าว วันที่ครูชัยเขามาประชุมอบรม ป้าไม่ได้มาเรอะ"

"กูไปนาเพิ่งกลับ"

"ป้าจะเอาเบอร์อะไรก็ฉีกมาติดเข้า ในโน้นเขามีแป้งเปียกไว้ให้" เคื่อชี้มือไปที่คูหาลงคะแนน

"แล้วทำยังไงจะเอาไอ้เบอร์นั้นได้ เบอร์ที่มันว่าจะขุดคลองเอาน้ำมาให้กูทำนาแล้วก็เอาเงินมาแจกน่ะ"

"ก็ฉีกเอาซิ"

"กูอ่านหนังสือออกเมื่อไหร่ ตัวเลขตัวเลิกกูก็ไม่รู้มึงบอกทีวะไอ้เคื่อ"

"โอ๊ะไม่ได้หรอกป้า ผิดกฎหมาย มีความผิด ใครบอกใครไม่ได้"

"บ๊ะ แล้วกูจะทำยังไง รับปากเขาไว้แล้วเสียด้วย" ป้าแย้มชักโมโห

"งั้นกูกลับไปทำนาดีกว่า" ป้าแย้มโยนบัตรทิ้งเคื่อต้องรีบคว้ากลัวมันจะปลิวลงใต้ถุนศาลา

"อย่ารีบใจร้อน มาเสียเวลาแล้ว เข้าไปใช้สิทธิให้ได้ ไปน่าป้า" เคื่อส่งบัตรให้ใหม่ เอามือดันหลังเบา ๆ อย่างเอาใจ

"เอ้างั้นกูฉีกละ เบอร์ไหนช่างหัวมัน" แกทำท่าจะฉีกเอาเบอร์ท้าย

"อย่า อย่าครับ โน่น เข้าไปฉีกในคูหาโน่น ฉีกตรงนี้ผิดกฎหมาย"

"เออ โน่นก็โน่น กูรำคาญ..." ป้าแย้มเดินสะบัดก้นชายโจงกระเบนแกว่งเข้าคูหาไป หายไปพักหนึ่ง ก็เอาบัตรมาส่งให้กรรมการหย่อนลงหีบ ติดผิดหรือถูกไม่รู้ซิกลายเป็นบัตรเสียละมั้ง

ครูชัยและกรรมการต้องเสียเวลาคุยกับชาวบ้านแบบป้าแย้มมิใช่น้อย เพราะคนบ้านโคกเป็นจำนวนมากอ่านหนังสือไม่ออก

("ครูชัยไปเลือกตั้ง" ใน <u>รอยเปื้อนของครูสาว</u> : 119-122)

3.1.3 การใช้เงินและสิ่งของในการหาเสียง เนื่องจากชาวชนบทมีฐานะยากจน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สมัครเลือกตั้งใช้เงินและสิ่งของเป็นสิ่งจูงใจชาวชนบทได้ง่าย โดยการจ้างให้เป็นหัวคะแนนหาเสียงให้บ้าง ให้เงินและสิ่งของต่าง ๆ แก่ชาวบ้าน เพื่อโฆษณาหาเสียงให้เลือกตนเองบ้าง หรือไม่ก็จ้างชาวบ้านลงคะแนนเสียงให้ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนซื่อและมีความกตัญญูรู้คุณ ใครให้เงินให้สิ่งของก็คิดว่าเขาดีมีบุญคุณ พวกที่เขาจ้างให้เป็นหัวคะแนนก็พยายามชักจูงให้พวกพ้องญาติมิตรลงคะแนนให้ผู้สมัครเลือกตั้งที่จ้างตนมา ชาวชนบทที่รับเงินผู้สมัครเลือกตั้งใดมาก็มักจะลงคะแนนเสียงให้คนนั้น เพราะเห็นว่าเขาใจดี ใจกว้าง และบางคนมีความรู้สึกว่า รับเงินรับของของเขามาแล้วไม่ลงคะแนนเสียงให้ก็กลัวเขาจะว่า กลัวเขาจะมาเอาเงินเอาของคืน ดังนั้นผู้สมัครผู้แทนคนใดมีเงินมาก ก็ย่อมจะแจกจ่ายได้มากหมู่บ้านมากตำบลย่อมจะมีโอกาสชนะการเลือกตั้งมากยิ่งขึ้น ทำให้การปกครองของไทยยังไม่อาจเป็นประชาธิปไตยที่ดีได้

> ท่านเป็นนักการเมืองหรือ ก็ต้องทำอะไร ๆ ให้ประชาชนเห็นว่าท่านเป็นคนสำคัญ หรือจะเอาเงินห่วานหาเสียงก็ได้ ประชาชนจะได้เลือกท่านอีกเป็นครั้งที่ 2-3 หรือตลอดเวลา
>
> ("สัมผัสที่ 5" ใน โลกที่ 5 : 64)

> "ป้าจะเอาเบอร์อะไรก็ฉีกมาติดเข้า ในโน้นเขามีแป้งเปียกไว้ให้" เด็กชี้มือไปที่ดูหาลงคะแนน
>
> "แล้วทำยังไงจะเอาได้เบอร์นั้นได้ เบอร์ที่มันว่าจะขุดคลองเอาน้ำมาให้กูทำนาแล้วก็เอาเงินมาแจกน่ะ"
>
> หัวคะแนนหลายคนเมาหัวสายอยู่หน้าประตูเข้าวัดคอยกระซิบชาวบ้านให้เอาเบอร์นั้นเบอร์นี้ เป็นการทำงานเพื่อแลกกับเงินและเหล้าถูก ๆ ไม่กี่ขวดมากกว่าคำว่า "ประชาธิปไตย"
>
> ("ครูชัยไปเลือกตั้ง" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 120-122)

ถึงกระนั้น บางครั้งยังอดหวั่นไม่ได้เป็นทุกข์เป็นร้อนยิ่งกว่านายเสียอีก บ่นกับนายอยู่ไม่ขาด ก่อนวันฉีกบัตร

"นายแน่ใจรึว่า เงินตรา ลูกอม ยังมีอำนาจซื้อหัวใจพวกนั้นได้"

"ยิ่งกว่าแน่ เอ็งศึกษามาน้อยกว่าฉัน จิตวิทยาไส้เอ็งไม่เคยเรียน ไอ้พวกอันเด้อร์เหล่านี้ ไส้เป็นน้ำเหลือง เห็นเงินตาโต ปากและท้องอยู่เหนือสุนทรีย์ใด ๆ เป็นธรรมดาของชีวิต ย่อมรักชีวิต เห็นแก่ตัว ความอดอยาก ความหิว ย่อมอยู่เหนือความงามระหว่างแก้ผ้ากับอด หิว เอ็งจะเลือกทางใด"

"ถ้าเป็นผมก็เลือกเอาทางแก้ผ้า ไง ๆ ก็อิ่มท้อง"

"น่าน สิบเบี้ยใกล้มือยังดีกว่าอุดมการ อุดมคติบ้า ๆ บอ ๆ ที่กินไม่ได้ ใช่ไหม จักราชนส่วนมากยังไม่ยินดียินร้าย ในสุนทรีย์แห่งยอดพธูนักหรอก พวกมันไม่รู้ด้วยซ้ำว่า เลือกกันทำไม แต่ก็ไม่ใช่หน้าที่ของเรา ถึงใช่ก็ทำคนเดียวไม่ได้ จะคิดทำไมให้เสียหัวตัวใครตัวมัน"

"แต่ไอ้เบอร์อื่นมันก็ใช้เงินตรา และลูกอม" ข้าฯ ไม่วายวิตก

"ก็ธรรมดา การแข่งขัน อยู่ที่ใครจะเหนือกว่าหนากว่า"

"ครับ ยอดพธูแห่งจักรวาล แข็งดั่งเหล็กเงินง้างอ่อนได้โดยใจ" ข้าฯ ว่าย่อ

("โลกที่พบใหม่" ใน โลกที่ 5 : 133–134)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ชาวชนบทมักจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงกันน้อยจึงเป็นเหตุให้ผู้สมัครเลือกตั้งบางคนมองเห็นวิธีการที่จะทำให้ตนชนะการเลือกตั้งได้โดยการทุ่มเงินจ้างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกตั้ง หรือคณะกรรมการลง "บัตรผี" ให้ใครมีเงินมากก็มักจะได้คะแนนมาก ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร กล่าวไว้เรื่องประชาธิปไตย 5 เกวียน ว่า

ผมพอจะรู้ว่า นักการเมืองคนนี้รวยมหาศาล เขากำลังทุ่มเงินไปตามหน่วยเลือกตั้งเล็ก ๆ บ้านป่าบ้านดอนเพราะคนไม่ค่อยไปใช้สิทธิ์และโกงง่าย บัตรผีสะดวก หน่วยใหญ่ในเมืองเขาไม่สนใจไม่เสี่ยง

ทางที่ง่ายคือบัตรผี หน่วยไหนคนมาออกเสียงสักสิบเปอร์เซนต์ พอจวนหมดเวลาก็หมายเหตุ "มา" ลงท้าย ผ.ท. 5 หลังชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง แล้วช่วยลงคะแนนให้เสีย มีข่าวว่า บางแห่งซื้อกันถึงคะแนนละ 50 – 60 บาท

("ประชาธิปไตย 5 เกวียน" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 10)

ครูชนบทบางคนที่เป็นกรรมการในการเลือกตั้งตามหมู่บ้านที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ยอมตกเป็นเครื่องมือหรือตกเป็นทาสเงินของผู้สมัครบางคน ก็อาจพบกับความยุ่งยากใจและกาย เพราะถ้ากรรมการคนอื่นเขายอมทุจริตต่อหน้าที่ใช้เล่ห์กลในการเลือกตั้ง เช่น การใช้บัตรผี แล้วตนเองไม่ยอมก็อาจจะถูกปองร้ายถึงชีวิต หรือถ้าร่วมมือกับเขาด้วย ถ้าทางส่วนราชการจับได้ก็มีความผิด ดังเช่น นิมิตร ภูมิถาวร ได้สะท้อนถึงความรู้สึกของครูชนบทที่ต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง ทำให้เกิดความยุ่งยากใจในเรื่อง "ประชาธิปไตย 5 เกวียน" ว่า

> การเมืองมีเหลี่ยมคม เฉี่ยวฉกเอาข้าราชการผู้เถรตรงอยู่เสมอ
> อย่างผมก็เริ่มหนักใจ ตั้งแต่วันได้รับรู้ว่าจะต้องเป็นกรรมการ
> มีข่าวที่ยืนยันได้ว่า ผู้ใหญ่ไพรไปรับปากนักการเมืองเบอร์อะไรมาก็ไม่รู้เขาจะซื้อมอเตอร์ไซค์ให้คันหนึ่งราคาหมื่นกว่าบาท ถ้าได้คะแนนเกินครึ่งเขาจะออกรถให้มาขี่เล่นก่อน หลังเลือกตั้งเป็นไปตามสัญญาก็โอนรถให้...ผมกำลังหาทางระงับหาทางชี้แจงให้ผู้ใหญ่บ้านเข้าใจอยู่ว่า แกกำลังจะพาพรรคพวกเดินขบวนเข้าตะรางเสียแล้ว ผมก็พลอยฟ้าพลอยฝนชวดรับบำเหน็จบำนาญไปด้วย

อยากจะยื่นใบลาออกจากตำแหน่งนี้ก็กลัวเจ้านายว่าไม่ร่วมมือเคี่ยวโคน เตะโด่งออกไปอยู่โรงเรียนกันดารยิ่งกว่านี้อีกโรงเรียนเดียวเป็นโรงสุดท้ายของอำเภอเป็นหนึ่งในความกันดาร

("ประชาธิปไตย 5 เกวียน" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 9–11)

นอกจากจะทำให้เกิดความยุ่งยากใจแล้ว ถ้าครูชนบทคนใดยังดื้อเพ่งไม่ยอมให้ความร่วมมือกับนักการเมืองเพื่อใช้กลโกงในการเลือกตั้ง ก็ย่อมจะถูกปองร้ายจนถึงแก่ชีวิตได้ ดังเช่น "ครูชด" ในเรื่อง "มรดก" ผู้มีอุดมการเห็นความอยู่รอดของประเทศชาติมากกว่าความสำคัญของเงิน ไม่ยอมตกเป็นทาสเงินของผู้สมัครเลือกตั้งที่ต้องการให้เขาทุจริตในหน้าที่ ทำให้เขาถูกยิงตาย เพราะไม่ยอมทำตามวิธีการของนักการเมืองคนนั้น

"อุดมการบ้า ๆ อะไรของแก่นะมันขวางโลกโว้ย ชด" เป็นเสียงหนัก ๆ ของกำนันแช่ม

"แต่อะไร ๆ ก็ไม่ทำให้ผมยอมขายความเป็นคนของผมเด็ดขาด" ครูชดตอบหนักแน่น

"แม้แต่ความตายงั้นรึ" กำนันแช่มยื่นหน้าเข้าไปใกล้

"ครับ ตายเป็นตาย"

"งั้นแกระวังตัว" กำนันแช่มสะบัดหน้าออกไป

ครูชดในฐานะผู้ดำเนินการเลือกตั้ง ประจำหน่วยตำบลเมืองเก่าสุโขทัย มีหน้าที่อบรมประชาชนให้เข้าใจสิทธิ หน้าที่ของตนในระบอบประชาธิปไตยควบคุมการออกเสียงลงคะแนน ควบคุมหน่วยเลือกตั้งให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามกฎหมาย

เขาจึงเป็นจุดที่นักการเมืองปลอมเพ่งเล็ง หน่วยใหญ่ ๆ มีคะแนนเสียงนับพันเช่นนั้น ถ้าครูชดเล่นด้วย ก็สร้างความหวังให้พวกนั้นมากทีเดียว

ไก่ขันกระชั้น ๆ ท้องฟ้าสีคำทิศตะวันออกสาดด้วยสีส้มจาง ๆ ครูชดลุกขึ้นเปิดหน้าต่างมองเห็นเจดีย์วัดชนะสงครามยืนทะมึนอยู่ท่ามกลางความมืดลมหนาวต้นเดือนกุมภาฯ พัดเข้ามาทางหน้าต่างซู่ ๆ ร่างครูชดสั่นสะท้าน วักน้ำเย็นเจี๊ยบปานน้ำแข็งลูบหน้าได้ครั้งเดียวขันก็กระเด็นหลุดมือ พร้อมกับเสียงปืนแผดขึ้นหนึ่งนัด

ร่างของเขาทรุดฮวบลง เสียวแปลบเข้าไปถึงหัวใจเสียงเมียร้องหวีดผวาเข้ามาประคอง

"เป็นไงชด อาบอกแล้ว โดนเสียจนได้ เร็วมะลิไปบอกพวกเด็ก ๆ มันช่วยกันเอาไปหาหมอ"

"ยังไม่ต้อง นิดเดียวคงไม่ตาย สว่างแล้วผมจะต้องรีบไปดูหน่วยเลือกตั้งต้องให้เรียบร้อยก่อนเวลา" ครูชดลุกขึ้น

"เลือดยังเปรอะงั้นเรอะจะไป เลือดออกมาก ๆ เดี๋ยวก็เสร็จ นึกถึงตัวเองไว้ก่อนเหอะโว้ย ให้คนอื่นเขาทำกันก็ได้ บ้านเมืองของเราคนเดียวเมื่อไรหว่า" คำนันเตือน

"ไม่ได้อา งั้นก็เท่ากับเรายอมแพ้ เอ้ามะลิเอาผ้าพันแผลให้หน่อยซิ" ครูชดกัดฟันกลืนยาแก้ปวดเข้าไปสองเม็ด

("มรดก" ใน โลกที่ 5 : 184–193)

3.2 <u>ประชาชนถูกจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็น</u> การแสดงความคิดเห็นของประชาชนบางครั้งก็ทำให้เกิดโทษแก่ผู้พูดหรือผู้แสดงความคิดเห็นเนื่องจากไปกล่าวถึงสภาพความเป็นจริงของสังคม แต่ไม่เป็นที่พอใจของผู้เกี่ยวข้องในการปกครองบ้านเมืองที่ไม่ต้องการให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นกันมากนัก เพราะสิ่งที่พูดนั้นอาจเป็นการย้ำถึงความไม่ดีของรัฐบาลได้ ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนออกมาในเรื่อง "อุดมการ" ว่า

"หลายคนเข้าใจว่าผมเป็นซ้าย ทำไม มีเหตุผลอะไรที่คนที่พูดความจริงต้องเป็นฝ่ายซ้ายด้วยหรือ สังคมนี้เขาจะบังคับให้พูดกันด้วยลิ้นที่พลิกแพลงอย่างนั้นหรือ การที่ผมจะพูดถึงความทุกข์ยากของประชาชน พูดถึงความกดขี่ของข้าราชการบางคน ผู้บังคับบัญชาบางคน มันเป็นผลทำให้ผมเป็นแนวร่วมอย่างนั้นหรือ ทำไมพวกเราไม่มองดูตัวเราเองกันบ้าง ผู้ใหญ่หลงตัวเอง..."

("อุดมการ" ใน ครูครับผมจน : 42)

3.3 การคอรัปชั่น ปัญหานี้เป็นปัญหาทางการเมืองและการปกครองอย่างหนึ่งที่มีผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติ ทำให้ประเทศชาติไม่สามารถจะพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ นิมิตร ภูมิถาวร ได้สะท้อนออกมาให้เห็นลักษณะของสังคมไทยที่มีแต่การคอรัปชั่นของข้าราชการ ด้วยความเห็นแก่ตัวเห็นแก่พวกพ้องมากกว่าประโยชน์ของประเทศชาติบ้านเมือง เป็นการคอรัปชั่นที่กระทำกันตั้งแต่ระดับหัวหน้าใหญ่ ๆ จนถึงระดับลูกน้องเลยทีเดียว ดังที่นิมิตรกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ดังนี้

"ข้าราชการผู้ใหญ่ส่วนใหญ่ของเราก็แบบเดียวกับครูใหญ่ของเรานี่แหละ เช้าชามเย็นชาม ทำงานประคองตัวคอยรับบำนาญ พวกที่มีอำนาจกอบโกยก็เตรียมตั้งเนื้อตั้งตัวเตรียมปลูกบ้าน ซื้อที่ดิน โกยเอา ๆ เมื่อจวนจะปลดเกษียณ นั่งโต๊ะเซ็นหนังสือผ่านไปวันหนึ่ง ๆ ปล่อยให้สมุนคอรัปชั่นกันเต็มบ้านเต็มเมือง งบประมาณอันอัตคัดขัดสนของประเทศด้อยพัฒนา ก็โดนเบียดบังเข้าพกเข้าห่อเกือบห้าสิบเปอร์เซ็นต์ ยิ่งเป็นเงินกู้จากต่างประเทศด้วย มันช้ำ" ครูหนุ่มมักนินทาครูใหญ่ให้ได้ยินเสมอ

("หบวงประชาบาล" ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 65–66)

...บ้านเมืองจะฉิบหายล่มจมก็เพราะคนพวกนี้ คิดห่วงแต่ตัวเองและพวกพ้อง มองแต่วันนี้ ไม่นึกถึงพรุ่งนี้ว่าบ้านเมืองจะเป็นอย่างไร"...เขาถอนใจเฮือก เหมือนเหน็ดเหนื่อยกับเรื่องราวที่เขาพูดมากเต็มที

"เราต้องแก้ เราแก้ได้ แต่ไม่ใช่แก้ได้ทันใจ ต้องใช้เวลา คนเก่า สังคมเก่าที่เต็มไปด้วยการคอรัปชั่น ขูดรีด ปล่อยให้มันตายไป จมหายไปในหีบศพ หรือในโกศ เรามาสร้างคนของเราใหม่ ให้เป็นคนมีอุดมการ มีคุณธรรม มีคุณสมบัติที่จะเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบเหมือนอเมริกา..."

("อุดมการ" ใน <u>ครูครับผมจน</u> : 42-43)

3.4 <u>การแย่งชิงหน้าที่กัน</u> ปัญหานี้ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในวงราชการของไทยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมักจะเป็นข่าวปรากฏอยู่เสมอ ๆ ในเรื่องการฆ่ากันเพราะแย่งชิงตำแหน่งหรือขัดผลประโยชน์กัน เป็นการตัดสินปัญหาด้วยอำนาจเถื่อนโดยใช้กำลังและอาวุธ ไม่ใช้เหตุผลหรือแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี เป็นการแสวงหาอำนาจในทางที่ผิด ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร ได้กล่าวไว้ในเรื่อง "โลกที่พบใหม่" ในลักษณะของการใช้สัญลักษณ์แทนตัวละครและสถานที่

ใช้อะไรไม่ว่า ไอ้ใช้ไปฆ่าคนนี่ซิเบื่อ ว่าคุณนายร้าย นายผู้ชายยิ่งกว่าหลายเท่า ใครขัดผลประโยชน์ไม่ได้

"เฮ่ย ของกูสำคัญกว่า เอาเงินนี่ แล้วจัดการเรื่องไอ้พุ้ย คืนนี้ รางวัล 99999"

ไอ้พุ้ย ที่นายพูดถึง เป็นเจ้านายระดับเดียวกับนายอยู่คนละแดน ตำแหน่งเท่ากัน พุงวัดโดยรอบ 50 นิ้วเท่ากัน ปริมาตรหัวพอกัน กว้างขวางพอกัน แต่นายเราเสียเปรียบอยู่หน่อยตรงคุณนายสู้พุ้ยไม่ได้เพราะคุณนายพุ้ยมีปลอกคอ ปลอกใหญ่เสียด้วย

พุ้ยกับนายกำลังจะว่าตำแหน่งใหม่ ตัวเก็งก็สองคนนี่ ตำแหน่งนี้มันหายากเสียด้วย นาน ๆ ว่างต้องคอยตายคอยออก ใคร ๆ ก็อยาก เพราะทำงานวันละ 5 นาที แต่เงินเดือนเพิ่มอีกเท่าตัว แล้วยังเงินเดือนจากทุจักราชตั้งให้เพื่ออาศัยอำนาจหากินอีก

นายให้ข้าฯ จุดไฟเผาไอ้พุ่ย ไม่ใช่เผาตัวเผาชื่อให้เหม็น ไอ้คำสั่ง
มันง่ายหรอก คนทำนี่ซิคิดจนหัวจะแตกการเข้าไปในบ้านพุ่ย ไม่ใช่เรื่องง่าย ยังกะวัง
กำแพงสูงท่วมหัว แล้วยังยามคน ยามหมาชั้นนอกชั้นใน

("โลกที่พบใหม่" ใน โลกที่ 5 : 96-99)

3.5 การทำงานที่ยึดตัวบุคคลมากกว่าหลักการ เป็นปัญหาหนึ่งของระบบราชการปัจจุบันคือมักจะยึดตัวบุคคลมากกว่าหลักการ จะพบเห็นได้ในข้าราชการระดับหัวหน้างานหรือผู้บริหาร หัวหน้าคนเก่าสร้างผลงานอะไรไว้ พอย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือปลดเกษียณ ผู้ที่ย้ายมาแทนกลับไม่ประสานงานนั้นต่อ คือ ไม่ทำตามหรือความคิดของคนเก่า เพราะกลัวผู้บังคับบัญชาจะหาว่าไม่มีความริเริ่ม แต่กลับคิดสร้างผลงานใหม่ เป็นการรักษาอำนาจของตนเองไปในทางไม่ถูกไม่ควร

"โครงการ แผนการอะไรมันมักจะล้มเหลวเพราะพวกผู้ใหญ่ไม่ค่อยสนใจ ไม่ติดตามผลนั่นแหละวะ อย่ามาโทษพวกเราเลย งานพอจะดี พอจะก้าวหน้า เปลี่ยนคนใหม่พ่อก็ทิ้งเสียฉิบ ก็เพราะนโยบายมันขึ้นอยู่กับตัวบุคคล เจ้านายคนนี้อยู่ทำไอ้นี่ไว้ เข้าท่า คนใหม่มาเขาไม่สนใจ ไม่อยากทำของเก่า เพราะมันไม่เข้าลักษณะของคนริเริ่ม ต้องคิดทำของใหม่กันอีก บางอย่างน่าเสียดาย

("หบวงประชาบาล" ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 66-67)

...ตามธรรมเนียมของราชการไทย เมื่อเปลี่ยนหัวหน้างาน ก็มีการเปลี่ยนแปลงงานกันใหญ่ เพื่อหัวหน้างานที่มาใหม่ จะได้แสดงความสามารถให้เห็นว่าฉันก็มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นนักพัฒนา บางทีก็เข้าลักษณะรื้อบ้านทำใหม่มันก็ไอ้บ้านหลังเก่าในรูปแบบใหม่นั่นแหละ มีทิฐิกันในบางอย่าง อันไหนที่คนเก่าเขาทำไว้ แม้มันจะเป็นเรื่องดี ก็ไม่อยากจะทำต่อ เพราะมันเสียเชิง หันไปทางทำอย่างอื่นเพื่อ

โฆษณาตัวเอง เอาความชอบพิเศษ อวดฝีมือให้เจ้านายเห็น เจ้านายบางคนก็ชอบนักพัฒนาแบบรื้อบ้านสร้างใหม่นี่เสียด้วย

("หัวที่สวมใหม่"ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 82)

จะเห็นได้ว่าสภาพการเมืองและการปกครองที่นิมิตรสะท้อนออกมานั้นจะเป็นปัญหาทางการเมืองและการปกครอง ที่ทำให้ยังเป็นประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจนและไม่รู้หนังสือ จึงทำให้ขาดความรับผิดชอบในสิทธิและหน้าที่ของตนมุ่งที่จะทำมาหากินมากกว่าจะมาสนใจการเมือง

4. สภาพความเป็นอยู่ ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่นิมิตร ภูมิถาวร ได้พบเห็นทั้งในชนบทและในเมืองหลวง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท อันเป็นพื้นเพเดิมของนิมิตร สภาพความเป็นอยู่ที่นักเขียนผู้นี้เสนอไว้ในเรื่องสั้นของเขามีหลายด้าน คือ

4.1 ลักษณะของครอบครัว ลักษณะของครอบครัวในชนบทที่นิมิตรสะท้อนออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัด คือ

4.1.1 ความผูกพันทางสายโลหิตมีมาก ครอบครัวชนบทเป็นครอบครัวเล็กมีพ่อแม่ลูก ความผูกพันต่อสมาชิกจะเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น ลูกเป็นที่รวมความสนใจของพ่อแม่ พ่อแม่จึงมีความห่วงใยรักใคร่ลูกของตนอยู่เสมอ ถึงแม้จะชั่วจะดีอย่างไรก็ยังรัก กลัวลูกจะหิว จะลำบาก พยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้เงินมาซื้อหาอาหารให้ลูกกิน ไม่มีเงินก็พยายามหาผักปลามาทำอาหารให้ลูกกิน ถึงบางครั้งพ่อแม่จะอดก็ยอม ความรักความห่วงใยของพ่อแม่นี้จะมีอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าลูกจะโตเป็นหนุ่มเป็นสาวหรือแต่งงานไปแล้วก็ตาม

โรงเรียนเลิกแล้ว ขนมยังขายไม่หมด แกรีบหาบกลับบ้าน เพราะเป็นห่วงลูกชาย แกจะต้องรีบกลับไปหุงข้าวหุงปลาเตรียมไว้ให้ลูกชายกิน เดี๋ยวกลับมาจะหิวแย่

"แม่วันนี้ยืมตัง 200" ลูกชายโผล่หน้าขึ้นมาขนบ้านก็ยืมเงินทันที
"วันนี้ขนมขายไม่หมด" แม่มองไปที่กระจาดขนมด้วยสายตาที่ขุ่นมัว
"แม่ต้องไปราชการด่วน ไม่ไปไม่ได้"
"เงินเดือนหมดแล้วหรือ เพิ่งวันที่ 10"
"เงินแค่นั้นจะไปพออะไร" พินิจเปลี่ยนเสื้อผ้าอย่างรวดเร็ว
"ของแม่มีอยู่แค่สองร้อย จะต้องเอาไปซื้อน้ำตาล ซื้อของมาทำทุนวันนี้เดี๋ยวพรุ่งนี้ไม่มีของขาย" แม่มองลูกด้วยสายตาที่ห่วงใย เห็นใจลูกที่จะต้องไปราชการ...ป้าเพียรมองหน้าลูกชายด้วยความสงสาร ด้วยความรัก ชีวิตของแกทั้งหมดทุ่มเทมารวมอยู่ที่เจ้าลูกชายคนนี้ ความทุกข์ ความสุข ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มารวมอยู่ที่ลูกชายคนเดียว

("บ่าของแม่" ใน หน้าที่เปื้อนดิน : 38–40)

ว้า...ไอ้ตัวนั้นปลาอะไรหว่า ผุดยังกะลูกแอตัวคงเท่าน่องเชียวละ ได้ขนาดนี้สักตัว หัวกับพุงต้มยำใส่ใบมะขามอ่อน เนื้อตรงแก้มมันยุ่นมันเขี้ยวดีนัก กระเพาะทั้งเหนียวทั้งมันเคี้ยวกรุบ ๆ แต่...พ่อแม่ไม่แตะหรอก พวกลูก ๆ มันมีสิทธิ์กินก่อน เราต้องเล่นน้ำกับเนื้อติดกระดูก

("วันหยุด" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 25–26)

บางครอบครัวถึงแม้ว่าลูกจะแต่งงานแยกตัวไปแล้วก็ตาม พ่อแม่ก็ยังตามให้ความเกื้อกูลอยู่เสมอ เมื่อลูกเกิดความเดือดร้อน เช่น ทำนาไม่ค่อยได้ผล แม่ก็ยังอุตส่าห์เจียดข้าวสารที่มีอยู่เพียงเล็กน้อยให้ลูกไป เพราะกลัวว่าลูกหลานจะพากันอดอยาก

"หลานย่าสบายดีไหม" แม่เงยหน้าเอามือปาดเหงื่อ

"กลางคืนร้องจริง"

"นั่นแหละมันเด็กฉลาด เดี๋ยวจะไปดูหน้ามันหน่อย" แม่มีสีหน้ายิ้มแย้มร่องรอยของความเหน็ดเหนื่อยหายไปเป็นปลิดทิ้งเมื่อได้พูดถึงหลานชาย

"แม่มันแข็งแรงดีไหม อย่ารีบให้ทำงานนะ อยู่ไฟให้ได้ ๆ หน่อย เดี๋ยวจะถูกฝนไม่ได้"

"ยังไม่ออกหรอกแม่"

"ตกกล้า ดำนาได้กับเขามั่งหรือยัง" แม่เป็นห่วงลูกเกเร

"ได้สองงานแล้ว"

"เออ นี่มาทำไม"

"ข้าวไม่มีหุง ขอยืมสักถัง"

"แม่ก็จะหมดแล้ว เหลืออีกไม่ถึงถังมั้ง" สีหน้าแม่เปลี่ยนไปทันที ยังไม่รู้ว่าจะไปหยิบยืมใครได้เหมือนกัน

"ข้าวเบานี้ต้องสามเดือนถึงจะได้กิน" แม่หมายถึงข้าวที่กำลังดำอยู่

"ขอแบ่งแม่ไปหุงก่อน"

"ไปดูในปี๊บไปลูก" แม่มองลูกชายแล้วนึกถึงหลานสงสารมันกำลังจะเป็นคนดีแล้ว ทำให้แม่ปลื้มใจ

"แบ่งเอาไปหุง รีบ ๆ กลับไป ทิ้งลูกเมียไว้ เป็นห่วงมัน เดี๋ยวเลือดลมจะกินเอา"

("สื่อรักในโรงนา" ใน แม่ม่ายท้องนา : 168–169)

4.1.2 ความร่วมมือระหว่างสมาชิกในครอบครัวจะอยู่ในระดับสูง ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของสมาชิกในครอบครัวที่ช่วยกันทำงานอย่างแข็งขัน พ่อแม่ออกไปทำงานในนา ลูก ๆ ที่โตเป็นหนุ่มเป็นสาวก็จะออกไป

ช่วยกันคนละไม้คนละมือ ส่วนที่ยังเล็กยังทำงานในนาไม่เป็น ก็จะช่วยทำงานบ้าน เช่น ช่วยหุงข้าวเลี้ยงน้อง บางคนก็จูงควายไปเลี้ยงตามทุ่งนา เด็ก ๆ ในชนบทจะช่วยพ่อแม่ทำงานกันอย่างไม่เกียจคร้าน ไม่นิ่งดูดาย ดังเช่นในเรื่อง "ชาวนากับสิ่งที่หาย" จะเห็นว่า แม้เวลากลางคืนเด็กผู้ชายก็ยังออกไปช่วยพ่อแม่ตกเบ็ดหาปลา หรือในเรื่องสั้นชุด "เรื่องสั้นชนบท" ก็สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อพ่อแม่ไปทำงานในนา สินกับสายและเด็กอื่น ๆ แม้จะยังเป็นเด็กก็ยังรู้จักช่วยพ่อแม่ทำงานช่วยหุงข้าว หาผัก หาปลา มาทำกับข้าว มีเวลาว่างก็ออกไปเก็บฟืน เป็นการแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ให้น้อยลง

วันโรงเรียนปิด สายจะเลี้ยงน้องอยู่บ้าน แม่ออกไปทำนาในท้องนา เสร็จหน้านาก็ออกไปรับจ้างหาบหามในหมู่บ้าน แม่ของสายทำงานทุกอย่างที่มีคนจ้าง น้องของสายเป็นผู้ชายชื่อสิน สายแก่กว่าสินปีเดียว

สายเตรียมเบ็ด เหยื่อ มาใส่เรือลงจากโรงนาแล้วช่วยกันเข็นบันไดขึ้นไว้บนนอกชาน ป้องกันหมาขึ้นไปคุ้นหม้อข้าวหม้อแกง

("แล่นเรือในทุ่งนา" ใน เรื่องสั้นชนบท : 2-3)

...เด็ก ๆ ช่วยกันเก็บดอกโสนใส่เรือ สายจะเอาไปจิ้มน้ำพริกเป็นอาหารเย็น ดอกโสนเก็บจากต้นสด ๆ ผัดน้ำมันหวานหอมอร่อยมาก ถ้ามีปลาปิ้งแกล้มด้วยยิ่งอร่อยใหญ่

ได้โสนพอแล้วก็วาดหัวเรือเข้าพักใต้ต้นจิก เมื่อผูกเรือกับกิ่งจิกแน่นหนาดีแล้ว ต่างก็ดึงคันเบ็ดออกมาจากท้องเรือ เกี่ยวไส้เดือนกับเบ็ดเพื่อตกปลา

สินและเพื่อนของพี่สาวปีนขึ้นไปนั่งบนกิ่งจิก สายนั่งตกปลาอยู่ในเรือเวลาปลาตอดเหยื่อตื้นเต้นดีจนจะเกร็งไปหมดทั้งตัว เสียงสายวัดเบ็ดขวับ ปลาแขยงตัวเขื่องลอยคว้างขึ้นไปในอากาศ แล้วตกลงมาดิ้นเหยิง ๆ ร้องอ็อด ๆ สายได้ปลาอีกหลายตัว เธอยิ้มอย่างดีใจบอกกับน้องว่าวันนี้ไม่อดแล้ว เดี๋ยวกลับโรงนาหุงข้าวตำน้ำพริกปลากินกัน

("แล่นเรือในทุ่งนา" ใน เรื่องสั้นชนบท : 4-5)

พ่อคนปักเบ็ด เจ้ารินเด็กน้อยเป็นคนเกี่ยวเหยื่อ รินชำนาญแล้วเพราะเคยงานนี้มาก เขาล้วงเอาไส้เดือนออกมาตัวหนึ่ง จับมันไว้ด้วยมือซ้าย เอามือขวาจับที่ตัวเบ็ดเกี่ยวไปตามลำตัวไส้เดือนให้มันโค้งงอไปตามตัวเบ็ด ไส้เดือนตัวหนึ่งเกี่ยวเบ็ดได้สองสามหลัง

รินเดินเกี่ยวเหยื่อตามพ่อไปเรื่อย ๆ จนหมดเบ็ดห้าสิบคันก็มีดพอดี

"กลับไปที่ห้างนากันก่อนกินข้าวกัน พ่อชวน

สองคนพ่อลูกเดินย้อนกลับมาหาทางเดิน พอเดินมาเกือบโรงนา เสียงปลาดิ้นโครม ๆ น้ำเป็นฝอยตก

"ปลาติดแล้วพ่อ มัด ๆ ๆ ๆ" เจ้าเด็กน้อยร้องบอก

พ่อลอยยกคันเบ็ดขึ้น ปลดข้องจากบ่าลูกชายมาคอยรองรับ ยกปลาดุกอุยตัวใหญ่หย่อนใส่ข้องแล้วปลดเอาเบ็ดออกเกี่ยวเหยื่อไว้ตามเดิม โรยยิ้มวันนี้เห็นทาจะฉมังแน่ พอลงก็ได้ปลาตัวโตเป็นประเดิมคงจะรวยแน่เดี๋ยวเถอะ พรุ่งนี้เช้าสายเมียรักคงจะยิ้มด้วยความดีใจ

("ชาวนากับสิ่งที่หาย" ใน หน้าที่เปื้อนดิน : 48)

4.2 การประกอบอาชีพ การทำนาเป็นอาชีพหลักของชาวชนบทส่วนใหญ่ เมื่อเสร็จจากฤดูทำนาจึงจะประกอบอาชีพอื่น ๆ แล้วแต่สภาพดินฟ้าอากาศ กล่าวคือ ในฤดูน้ำหลากเขาก็จะจับปลาไปขายให้พวกครูตามบ้านพักครูที่เหลือก็เก็บไว้กินในครัวเรือน หน้าแล้งเขาก็เผาถ่านเอาไปขายในเมือง หรือไม่ก็รับจ้างหาบหามตามหมู่บ้าน อาชีพค้าขายในชนบทมีน้อยมาก จะมีก็แต่พ่อค้าคนจีนเจ้าของโรงสีเพราะในชนบทไม่มีตลาดสด ชาวชนบทจะอาศัยท้องทุ่งนาเป็นแหล่งหาอาหารมาเลี้ยงชีพ สภาพภูมิประเทศโดยเฉพาะในฤดูน้ำหลากในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลมีแต่ความอุดมสมบูรณ์ในน้ำมีปลา ปู กุ้ง สารพัด ตามทุ่งนาก็สามารถจะเก็บผักต่าง ๆ ไปประกอบเป็นอาหารได้ เช่น ผักบุ้ง ดอกโสน ฯลฯ ชาวชนบทจึงไม่ต้องพึ่งพวกพ่อค้าแม่ค้าในเรื่องอาหาร จึงไม่ค่อยมีใครเอามาขาย แต่ถ้าเป็นขนมหวานจะขายดี มีแม่ค้า

ทำขนมหาบไปขายตามทุ่งนาเวลาเขาเก็บเกี่ยวกัน และการซื้อขายถ้าไม่มีเงินก็ไม่เป็นไร สามารถจะซื้อกินได้โดยเอาข้าวเปลือกแลกขนม เสร็จจากหน้านาเขาจะพากันเที่ยวเตร่และหาความสนุกสนานตามวงเหล้ามากกว่าทำงานอย่างอื่น หรือถ้าปีไหนแล้งมาก ๆ ชาวชนบทก็จะแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพอื่น

ตั้งแต่เริ่มออกครัว มีลูก ครอบครัวของเขาไม่เคยอดอยาก มีข้าวใส่ยุ้งไว้กินตลอดปี ผักปลาไม่เคยขาดแคลนลงเบ็ด ทอดแห เก็บผักตามทุ่งตามป่าได้กินไม่อด

สองสามปีมานี่ ฝนฟ้าแปรปรวน มาผิดฤดูกาลเมฆลอยข้ามหัวไปก่อนแล้วก้อนเล่าตกลงมาบ้างก็ประปราย พอดินลาย เป็นอยู่อย่างนั้น แหงนหน้าคอยฝนจนคอหลุด จากเดือน 6 เดือน 7 ไปจนเดือน 9 พอฝนมาเริ่มไถดำก็กระหน่ำมาเสียยกใหญ่ น้ำป่ามาท่วมจนมิดยอด นาล่ม เสียทั้งแรง เสียเวลา เสียข้าวปลูก ข้าวในยุ้งค่อยหมดไป ในที่สุดก็ถึงถังสุดท้าย

เขาไม่มีปัญญาจะดิ้นรนไปหางานที่อื่นทำเหมือนคนอื่น กรุงเทพฯ ก็ไม่เคยไป

"เผาถ่านกันเถอะลูก" เขาบอกลูกชายคนโต

"เตาอัดหรือพ่อ"

"เตาอัดซีถึงจะได้ถ่านแกร่ง ขายก็มีราคา"

("เชือดหัวใจ ใน ที่ดินเปื้อนโคลน : 6-7)

เอาละซี ข้าพเจ้าคิดหนักใจ ก็ที่บ้านไร่นั้นมันไม่มีตลาดสด ขายหมู ขายปลา มีแต่ตลาดรถเข็นแม่ค้าสองคน รับเอาผักหมูมาจากตลาดขายไม่กี่อย่าง เพราะคนซื้อส่วนมากก็เป็นพวกครูไม่กี่คน พวกชาวบ้านเขาไม่ค่อยได้ซื้อกับข้าว เขาหาผักหาปลากินกันได้ในวันเสาร์อาทิตย์ ข้าพเจ้าต้องเอารถกระบะโกโรโกโสทั้งเข้าเมือง ซื้ออาหารแห้ง อาหารกระป๋อง หมูไก่ น้ำปลา น้ำมันใส่รถไปเตรียมสำรองไว้กินตลอดสัปดาห์

("คนนอกเครื่องแบบ" ใน คนนอกเครื่องแบบ : 17-18)

ในหน้าเกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะออกนากันหมดเหลือแต่คนแก่เฝ้าบ้านไม่กี่คน คนส่วนใหญ่ก็กระจายกันอยู่กลางทุ่งนา บ้างก็เกี่ยวข้าวนาใครนามัน บ้างก็ลงแขกกันในกลุ่มการทำงานหนักอยู่กลางแดดตลอดวัน เมื่อมีขนมหวาน ๆ มาขายถึงที่ส่วนมากก็อดซื้อไม่ได้ คนที่ไม่มีสตางค์ จะแลกข้าว ป้ายอยให้เหมือนกัน แต่แกจะไม่แลกข้าวจนหมดหาบจะต้องแบ่งปันส่วนกันพอได้เงินเหลือไปเป็นทุนซื้อน้ำตาลบ้าง มะพร้าวบ้าง ถ้าแลกข้าวเสียหมดก็หมดทุน

("กระบุงยุกับก๊าร์" ใน หน้าที่เบื้อนดิน : 139-140)

4.3 ความขยันขันแข็ง ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร กล่าวถึงความขยันขันแข็งของชาวชนบทไว้หลายตอน อันเป็นลักษณะนิสัยของคนชนบทที่ยากจน ย่อมต้องขวนขวายหางานทำไม่ว่างมืออยู่ตลอดเวลา เพื่อต่อสู้กับสภาพเศรษฐกิจและความอยู่รอดของครอบครัว ในฤดูทำนาก็ออกจากบ้านแต่เช้าตรู่เพื่อไถนาปักดำข้าว เสร็จจากงานในนาก็ออกหาผักหาปลามาประกอบอาหาร หรือไม่ก็ขายเอาเงินมาใช้บ้าง ถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็ช่วยกันอย่างขยันขันแข็ง หมดฤดูทำนาก็ทำไร่เลี้ยงเป็ดไก่ไว้กิน เผาถ่านไว้ใช้ทำให้ชาวชนบทบางคนมีฐานะดีเพราะความขยัน ดังตัวอย่าง เช่น

ในขณะที่น้ำลด ชาวนากำลังเตรียมลับเคียวชาวไร่ก็เริ่มเตรียมดินเพาะลูกยา เมืองสุโขทัยนี้มีทรัพย์ในดิน ใครขยันขุดคุ้ยก็มีกินมีใช้ไม่อดอยากทำได้ทั้งไร่ทั้งนา อย่างทิดโกยคนขยันประจำหมู่บ้านนั้นเสร็จหน้านาไม่ได้เดินลอยชาย คอยหาจังหวะเล่นไฮโลเหมือนบางคน ทิดโกยเอาลูกเมียขึ้นเกวียนโขยกเข้าไปในไร่ ทำไร่ต่ออีกพอเสร็จไร่ก็กลับมาลงนา ไม่ค่อยมีเวลาว่างมากเหมือนคนอื่น ฐานะของทิดโกยดีวันดีคืน

("ต้นไร่ – ปลายนา" ใน คนนอกเครื่องแบบ : 108)

ไอ้โด้ ตั้งโรงนาอยู่หลังบ้านข้าพเจ้าขนาดพอร้องเรียกกันได้ยิน เป็นคนซื่อ ใครวาน ใครใช้ได้คล้องแคล่ว เสร็จจากหน้านาก็รับจ้างเขาทำงานทุกชนิด ขุดดิน หาบหาม ถ้าไม่มีใครจ้างก็ออกหาปลามากินมาขาย

บางบ้านที่ขยันหน่อยเขาก็เลี้ยงเป็ดไก่ไว้กินไข่กินเนื้อไม่เดือดร้อน สำหรับข้าพเจ้านั้นเลี้ยงไก่ก็ทำกินไม่ได้ จะทำทีต้องไปวานเขาบ้านเหนือบ้านใต้มาเชือดคอให้ เลยไม่เลี้ยงเลย

("คนกับคลอง" ใน <u>คนนอกเครื่องแบบ</u> : 38-39)

4.4 <u>การดำเนินชีวิต</u> ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร นอกจากจะกล่าวถึงการดำเนินชีวิตของชาวชนบทแล้ว นิมิตรยังได้กล่าวถึงสภาพการดำเนินชีวิตของชาวกรุงเทพฯ ไว้ด้วย โดยจะสะท้อนออกมาในลักษณะของการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันอย่างมาก คือ

ชาวชนบทจะมีสภาพการดำเนินชีวิตที่สงบสุขแบบเรียบ ๆ ง่าย ๆ มีความเป็นกันเองไม่มีการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน ทำให้นิสัยใจคอของชาวชนบทมีแต่ความสนุกสนาน มีน้ำใจต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และสามัคคีช่วยเหลือกัน มีการร้องรำทำเพลง ยามว่างก็จับกลุ่มคุยกัน บ้างก็ทำงานอดิเรก เช่น เย็บผ้า สานเสื่อ เสร็จจากฤดูทำนาก็มีชีวิตอยู่อย่างสนุกสนาน เฮฮาในวงเหล้า วงการพนัน ส่วนใหญ่ชายและหญิงจะดื่มเหล้าเก่งพอ ๆ กัน หนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็ออกเที่ยวเตร่ตามงานบวชงานวัด วันหยุดราชการก็เข้าวัดฟังเทศน์ พอเข้าฤดูฝนก็หยุดเที่ยวเตร่เพื่อทำนาหาเงินไว้เที่ยวเตร่กันใหม่ในฤดูแล้งต่อไป

ชาวบ้านดอนเขาอยู่กันอย่างน่าอิจฉา ไม่มีทุกข์ร้อน ตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามตีนเขา มีทั้งหมด 65 หลังคาเรือน อาชีพหลักก็ทำนา เสร็จจากนาว่าง ตอนนี้ละที่ว่าน่าอิจฉา พวกเขาจะตั้งวงซดเหล้ากันทั้งวันทั้งหญิงทั้งชาย คอเหล็กคอทองแดงทั้งนั้น จะว่าเป็นการสิ้นเปลืองทำลายเศรษฐกิจก็ไม่เชิง เหล้าป่าทำเองทุกบ้าน ทำนาข้าวเหนียวดำไว้ปีละงานสองงานเก็บไว้ทำเหล้าสู่กันกิน วงเหล้า

เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นมหรสพประจำวัน เป็นชีวิตแบบง่าย ๆ ซื่อ ๆ ไม่มีหน้าฉาก หลังฉาก มีอะไรก็พูดกันโผงผางออกมาในวงเหล้า อย่างมากก็แค่ต่อยกัน แต่ไม่ถึงกับฆ่าแกงกันอย่างที่อื่น หายเมาต่างคนต่างลืม เหมือนฝันไป เรียกว่าความโกรธหายไปพร้อมกับพิษเหล้า ไม่มีเก็บไปอาฆาตกัน

("ความสุขของครูบ้านนอก" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก : 114–115)

การทำงานเริ่มขึ้นเมื่อเวลาแล้งเต็มที่ ทุ่งนามีเปลวแดดเต้นริก ๆ ไอ้เดื่อต้องทำหน้าที่หาคนงานอย่างหนัก หาคนไปขุดลอกคูได้น้อยเต็มที ใคร ๆ ก็ติว่ามันร้อนจัดหน้าแล้งไม่ใช่หน้างาน เสร็จหน้านาเป็นหน้าของเทศกาลงานวัดงานบวช เสียงกลองยี่เก เสียงเครื่องขยายเสียงกลองยาว กลองรำวงดังเขย่าหัวใจคนหนุ่มสาวอยู่ตลอดเวลา หาคนไปรับจ้างขุดดินได้ไม่มากเท่าที่ควร

("ผู้ทรงคุณวุฒิ" ใน ครูครับผมจน : 90)

บ้านของหวานกับจำปูนลูกสาวหายกอยู่ใกล้กันอยู่แล้ว เธอมักไปมาหาสู่กันเสมอ บ้านนอกก็อาศัยวงสนทนาไปคุยบ้านโน้นบ้านนี้ เป็นเครื่องพักผ่อนบันเทิงแทนมหรสพคืนเดือนหงาย มักจะจับกลุ่มคุยกันบนบอกชาน พวกเด็ก ๆ วิ่งเล่นกันตามลานบ้าน หนุ่มสาวคุยกันไปทำงานบ้าน เย็บผ้า ทอเสื่อกันไป

("ค่ายครู" ใน มือปืนชั้นครู : 39)

...ว่างงาน นาเสร็จ เข้าฤดูน้ำหลากท้องนาตลอดทุ่งเจิ่งนองด้วยน้ำป่า ข้าวเขียวสดเสียดใบหนีน้ำเริ่มตั้งท้องอ่อน ๆ ระยะนี้หนัง ยี่เก คนตรีไม่มีเข้ามา เพราะน้ำท่วมถนนขาด สะพานพังยังไม่ได้ซ่อม รถเข้าออกลำบาก พวกหนุ่มสาวเพิ่งวางมือจากงานนาก็พลานไม่ได้เที่ยวเตร่กันมาหลายเดือน จึงถือเอาวันมีเทศน์มหาชาติเป็นจุดนัดพบกัน บางคนไปฟังด้วยศรัทธา บ้างไปนั่งแลดูกัน แต่งตัวอวดกัน

("ไปฟังเทศน์เสียบ้างก็ดี" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 31)

เดือนหกแล้ว ปีนี้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวนาเตรียมตกกล้า การเที่ยวเตร่ของหนุ่มสาวหยุดชะงักลง เพราะงานวัดงานบ้านส่วนมากไม่ค่อยมี ใครจัดล่ามาจนเดือนหก ชาวบ้านต่างมุ่งประกอบอาชีพของตนหาเงินทองไว้เที่ยวเตร่กันใหม่ในแล้งหน้า

("เข้าตำรา" ใน <u>ตื้นที่เบื้อนโคลน</u> : 145)

ส่วนการดำเนินชีวิตของชาวกรุงเทพฯ มีแต่ความสับสนวุ่นวายแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอดของปากท้อง เพราะค่าครองชีพสูง อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ในหมู่ผู้มีเงินซื้อหากินได้ แต่ในหมู่คนจนมีแต่ความอดอยาก สภาพการสัญจรที่ติดขัด ต้องแย่งกันเพื่อขึ้นรถเมล์ที่ผู้คนแออัดเพื่อให้ถึงที่หมายจะได้ประกอบอาชีพหารายได้มาเจือจุนครอบครัว สภาพยวดยานที่แซงซ้ายแซงขวา กลิ่นควันจากท่อไอเสีย กลิ่นเหงื่อกลิ่นไคล ทำให้คนกรุงเทพฯ มีสุขภาพทางจิตเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงอารมณ์หงุดหงิดโกรธง่าย แทบจะหารอยยิ้มกันไม่ค่อยได้ ขาดความเอื้อเฟื้อขาดความมีน้ำใจต่อกัน เพราะทุกคนแทบไม่รู้จักกัน ถึงแม้จะมีบ้านอยู่ร้วติดกันก็ตาม

ผมเห็นข้าราชการ พ่อค้า คนงาน ลูกจ้าง ที่ขึ้นมาเหมือนกับเด็ก ๆ เหล่านั้น ต้องวิ่งแข่งแซงขึ้นหน้ากัน ตั้งแต่เดินบนทางเท้า ไปจนขึ้นรถลงรถ พวกที่มีรถส่วนตัวก็แข่งกันแซงขึ้นหน้าเพื่อจะไปให้ถึงที่หมายก่อนเพื่อน รถบางคันถ้ามีปีกก็คงจะเหาะข้ามรถคันหน้าไปยืนเข้าแถวเรียงหนึ่งอยู่ตรงสี่แยกไฟแดงโน่นแล้ว ในวงงานทั้งในราชการเอกชน ไปจนกระทั่งขอทาน ก็ต้องแซงกันอุตลุด ตำแหน่งหน้าที่ เงินเดือน ผลประโยชน์เป็นเหรียญเงินเหรียญทองเกียรติยศที่ทุกคนต้องการ ค่านิยมของสังคมมันเป็นไปตามนั้น

ที่บ้านพักใหม่นี้ผมเริ่มรู้จักเพื่อนบ้านหลายคน จากการสังเกต พอจะรู้ว่าพวกที่อยู่ห้องแถวฝาติดกันนั้นจะรู้จักกันเร็วกว่า บ้านหลังใหญ่ที่มีสนาม มีรั้วกั้น คงเป็น

ไปตามอัตราส่วนของเนื้อที่ของกำแพงที่ห่างกันนั้น ผมมาอยู่เกือบเดือนแล้วยังไม่รู้จักผู้คนจากบ้านหลังเดี่ยวใหญ่ ๆ นั่นเลย เพราะรั้วมันกั้นมองไม่เห็น

("กรุงเทพฯ เป็นโรคอ้วน" ใน มือปืนชั้นครู : 92-94)

ลูกต้องตื่นแต่เช้ามืด ออกจากที่พักไปแย่งกันขึ้นรถ ตั้งแต่มาอยู่ยังไม่เคยได้นั่งรถเลย ยืนห้อยโหนเบียดกันทุกวัน พ่อแม่ลองนึกถึงงานวัดหนองโว้ง วันเพ็ญที่คนแย่งกันขึ้นรถกันนั่น กรุงเทพฯ แน่นกว่านั้นหลายเท่า ที่จะยืนยังไม่ค่อยจะมีเบียดกันจนตัวลีบ ไปถึงโรงเรียนก็สาย เหงื่อโชก สมองไม่ดีมึนไปหมด ควันก็เหม็นจนหน้ามืด เราคนบ้านนอกไม่ค่อยเคย บางวันเวียนหัวเรียนไม่รู้เรื่อง

("นักเรียนทุน พ.ก.(พ่อกู)" ใน มือปืนชั้นครู : 65)

แต่ปัจจุบันสภาพชนบทและกรุงเทพฯ มีปัญหาในด้านการดำเนินชีวิตที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือ ปัญหาอาชญากรรมโจรผู้ร้ายชุกชุม

ชีวิตของชาวชนบทที่เคยสงบสุข บางวันก็ต้องนอนสะดุ้งหลับตาไม่ลงเพราะกลัวขโมยจะมาลักควายไปเรียกค่าไถ่ บางวันก็ได้ยินเสียงปืนปนเสียงจักจั่นเรไร การออกจากบ้านเพื่อไปทำนาแต่เช้าตรู่ก่อนพระอาทิตย์ก็เปลี่ยนไปออกนาเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นแล้ว เพราะกลัวถูกปล้นควาย การใช้กฎหมู่เหนือกฎหมายการตัดสินปัญหากันด้วยอาวุธปืนมีมากขึ้น ทำให้ชาวชนบทมีแต่ความหวาดระแวง

ชีวิตของชาวนาจน ๆ อย่างลุงอำ ต้องดิ้นรนอยู่กลางทุ่งนาอันเปล่าเปลี่ยวยิ่งห่างไกลความเจริญมากเท่าไร มือกฎหมายก็เข้าไปไม่ถึง กลายเป็นกฎหมู่ กฎนักเลงต้องพึ่งตัวเอง พึ่งพี่น้อง ชีวิตที่ราบเรียบซื่อเป็นเส้นตรงของแกไม่มีอำนาจพอที่จะเป็นที่เกรงใจของใครนักเลงไม่เคยกลัวความดี มันกลัวปืน

("เกวียนชรา" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 29)

โรยหันไปมองดูควายสองตัวของเขา นอนอยู่บนหัวปลวกข้างโรงนาด้วยความเป็นห่วง ควายสองตัวนี้เป็นขุมกำลังที่จะขุดคุ้ยค้นหาเงินทองจากผืนแผ่นดิน

"ไอ้คู่นี้ราคาเกือบหมื่นเชียวนาเดี๋ยวนี้" เพื่อนฝูงเคยเตือนให้ระมัดระวังกลัวขโมยกลัวโจร

ในฤดูแล้งเขาต้องเอาไปฝากไว้ในคอกเดียวกับไอ้โท แล้วช่วยกันนอนเฝ้าควายพอน้ำหลากมาคอกควายน้ำท่วมหมด ต้องอาศัยพักนอนบนหัวปลวก หญ้าก็ต้องเกี่ยวให้มันกิน เพราะมันติดเกาะ

โรยต้องปลอบตัวเองว่า น้ำมากออกเต็มทุ่งเต็มท่าอย่างนี้ ขโมยที่ไหนก็คงไม่ลอยน้ำมาขโมย

("ชาวนากับสิ่งที่หาย" ใน <u>หน้าที่เบื้องดิน</u> : 44–45)

ในหมู่บ้านแสลงหลวง บ้านของข้าพเจ้า เขาตัดสินกรณีพิพาทกันด้วยปืน ไม่มีการเจรจากันด้วยสันติวิธี ไม่มีคำว่ารู้แพ้รู้ชนะรู้อภัย เพราะพวกเขาไม่เคยเป็นนักกีฬา เกิดเรื่องขึ้นแม้เป็นเรื่องเล็ก ก็มักกลายเป็นเรื่องใหญ่ ในที่สุดก็ฆ่ากันหมดโคตร ไม่มีใครกล้าจับมือให้เจรจาสงบศึกกัน เพราะใครขืนทำ ดีไม่ดีคนกลางเน่า

("กลัว" ใน <u>แม่ม่ายท้องนา</u> : 94)

ผมต้องตื่นตีห้า ออกจากบ้านตั้งแต่ฟ้ายังไม่สว่าง เช้ายิ่งกว่าชาวไร่ชาวนาที่บ้านไร่ จูงวัวควายออกทุ่งเสียอีก เพราะชาวนาเหล่านั้นออกจากบ้านก่อนพระอาทิตย์ไม่ค่อยจะได้เหมือนสมัยก่อนเสียแล้ว เพราะทุกคนกลัวโจรมันจะเอาปืนจี้พุงขอเอาควายไปแลกเป็นเงิน

("กรุงเทพฯ เป็นโรคอ้วน" ใน <u>มือปืนชั้นครู</u> : 89–90)

ปัญหาอาชญากรรม การใช้กฎหมู่เหนือกฎหมาย การตัดสินปัญหากันด้วยปืนในกรุงเทพฯ มีมากกว่าในชนบทหลายเท่า ดังที่ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวันเกือบทุกวัน เรื่องการปล้นฆ่าเจ้าทรัพย์ การข่มขืนแล้วฆ่า การฆ่ากันเพราะขับรถตัดหน้ากัน ทำให้คนกรุงเทพฯ มีแต่ความหวาดระแวงไม่ไว้ใจคนแปลกหน้า ประตูบ้านก็ต้องปิดอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะมีคนอยู่ก็ตาม นิมิตร ภูมิถาวร ได้กล่าวถึงสภาพของกรุงเทพฯ ว่าเป็น "เมืองคนคุ"

> ผมต้องขังตัวเองอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมคอนกรีต เหมือนนักโทษ ซ้ายขวาด้านหลังเป็นผนังคอนกรีตทึบตัน ด้านหน้ามีหน้าต่างอยู่สองบาน กับประตูบานหนึ่ง มีลูกกรงเหล็กใส่ไว้ทุกบาน แม้แต่ประตูกระจกหน้าบ้าน ก็ต้องทำประตูเหล็กไว้อีกชั้นหนึ่ง ก่อนจะนั่งจะนอนเล่น ก็ต้องไม่ลืมล็อคกุญแจประตูเหล็กเสียก่อน มันก็เหมือนคุกนั่นแหละ แต่ผู้คุมของเราคือพวกมิจฉาชีพ พวกโจร เผลอ ๆ มันจะเข้าบ้านจับคนเฒ่าคนแก่ คนใช้ มัดจับยัดขังไว้ในส้วม แล้วก็ขนของขึ้นรถไปจนเกลี้ยงบ้าน...
>
> ("กรุงเทพฯเป็นโรคอ้วน" ใน มือปืนชั้นครู : 95-96)

...มอเตอร์ไซค์วิ่งฉวัดเฉวียนหลบคันโน้นปาดหน้าคันนี้ โดนรถที่มาทางขวาเบียดเอาเกือบล้ม เจ้าหนุ่มทรงม้อทโกรธ เร่งมอเตอร์ไซค์ขึ้นไปเทียบตะโกนด่า ชี้หน้าชี้ตาจะเปิดประตูเข้าไปกระทืบคนขับรถอเมริกันคันใหญ่ เพื่อนมอเตอร์ไซค์โฉบมาช่วย

"เดี๋ยวได้ดูมวยอีกคู่" คนรถบอก

"ไอ้พวกนี้ก็เหลือเกิน ปาดหน้าปาดหลังเขาแล้วยังโกรธเขาด้วย"

คนขับรถคงเหลืออด เครื่องปรับอากาศในรถระงับความร้อนในอกไม่ได้เสียแล้ว หมุนกระจกลงอย่างเร็ว ไอ้หนุ่มสองล้อเข้าไปเคาะประตูรถหวังจะกระชากคอออกมาต่อยเสียให้หนำมือ

คนขับควัก .357 กระบอกโตออกมา กัดฟัน

ปัง ปัง ปัง เสียงปืนระเบิดขึ้นสามนัดซ้อน ๆ เสียงเจ้า .357 มันคำรามราวกับระเบิดทำลาย ในระยะเผาขนเช่นนั้น มือปืนเด็ก ป. 4 ก็ไม่พลาด

อำนาจของกระสุนมันร้ายกาจขนาดล้มช้างได้ทั้งตัว ทำให้สองเกลอผู้ห้าวหาญคิ้นพรวด แล้วรถคันนั้นก็วิ่งจากไป

ข้าพเจ้าคิดว่าเขากำลังเล่นหนังบู๊กัน มารู้ตัวเมื่อเห็นเลือด เจ้าคนขับกลัวจะโดนเป็นพยานห้อตะบึงหลบออกไปทางหลัง

"วันนี้ชวยจริง ๆ คนรถบ่น

"คนที่นี่ดุเหมือนกันนะ นึกว่าจะมีแต่นักเลงบ้านไร่ บ้านนา"

("เมืองคนดุ" ใน แม่ม่ายกรุงเทพฯ : 141–142)

...และข้าพเจ้าไม่อยากคิดว่าซากศพที่ลอยป่องอยู่เบื้องล่างนั้น เป็นเรือนร่างของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนแล้วฆ่า เพราะมันเป็นเรื่องสะเทือนใจของคนที่มีลูกสาวหลายคนมันเป็นความเหี้ยมโหด ป่าเถื่อน เยี่ยงสัตว์ป่า ถ้าเป็นอย่างนั้น เจ้าฆาตกรบ้ากามมันก็ต้องเป็นผลิตผลของสังคมที่เรียงรายอยู่รอบแม่น้ำอันมีน้ำเน่าเหม็นนี้

หรือจะเป็นเจ้าทรัพย์ที่ถูกปล้นแล้วฆ่า โยนทิ้งน้ำเพื่อพรางคดี เมื่อนึกถึงเรื่องจี้ปล้นรู้สึกเสียวหลัง ข้าพเจ้ากำลังยืนอยู่ในที่ที่ห่างไกลจากผู้คน แม้จะมีรถวิ่งผ่านไปมา แต่นั่นมันอยู่กลางสะพานอันกว้างขวาง บนทางเท้าแห่งนี้ มันมีเงามืดอันเปล่าเปลี่ยวน่ากลัว

("คลื่นเจ้าพระยา" ใน แม่ม่ายกรุงเทพฯ : 44–45)

4.5 ความมีน้ำใจ ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลมีใจต่อกันจะเห็นได้จากการจัดงานบุญแต่ละบ้านในชนบท จะมีคนมาช่วยกันคนละไม้คนละมือ ซึ่งนิมิตร ได้กล่าวถึงเรื่องความมีน้ำใจของชาวชนบทไว้ในเรื่อง "ปีใหม่ที่ชายทุ่ง" ว่า "สังคมของชาวบ้านมีความเป็นกันเอง เป็นพี่เป็นน้องกัน รู้จักกันตั้งแต่หัวบ้านไปท้ายบ้าน ใครเป็นใครตายก็แห่ไปช่วย ถึงคราวมีงานบุญบวชพระ แต่งงานก็แห่กันไปช่วยไปกินกันอย่างสนุกสนานและมีน้ำใจ" ("ปีใหม่ที่ชายทุ่ง" ใน โสกนี้คือโรงเรียน : 58) และการช่วยเหลือของชาวชนบทในด้านงานทำบุญ

ตามบ้านนั้น บ้างก็เอาข้าวของมาช่วย บ้างก็เอาแรงเข้าช่วย แล้วแต่กำลังและน้ำใจของแต่ละคน

"ต้องฉลองกันหน่อยละโว้ย" ไอ้วอยเดินเข้ามาทบไหล่

"ขึ้นบ้านใหม่หรือ"

จริงซีนะ เขาก็มีสิทธิ์ขึ้นบ้านใหม่เหมือนกัน ถึงมันจะเป็นกระท่อม แต่มันก็มีสิทธิ์ที่จะเอาฤกษ์เอาชัย มงคลไม่ได้เกาะอยู่บนเสาคอนกรีตหรือผนังตึก อาคารยี่สิบชั้นไม่มีสิทธิ์ผูกขาดศิริมงคลไว้ทั้งหมด เขาควรได้รับส่วนแบ่งมงคลเหล่านั้นไว้บ้างเหมือนกัน

"เย็นนี้เลยเป็นไง ประเดิมด้วยไก่สามตัว เหล้าไหหนึ่ง" เนียนเสนอ

"ก็วิเศษ ข้าจะเอาเป็ดมาช่วยสักตัว เป็ดตัวผู้ขมให้เปื่อย ดีไหมวะเนียน"

"อย่าลำบากเลย ของข้าก็มี"

"เพื่อนจะไม่ให้ข้าช่วยอะไรบ้างเลยหรือ อย่าขัดใจเลย มีอะไรเราก็ช่วยกันตามมีตามเกิด"

("ช่องว่างระหว่างกอโสน" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 40)

"ลิเกอย่างเดียวมันก็ไม่ครึ้ม มันต้องรำวงด้วย เด็กหนุ่มมันชอบ ส่วนอาหารการกิน เราไม่ต้องทุกข์ร้อน ไอ้วันมันรับรองเอาควายไปทำให้ตัวเดียวก็พอ เราไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกะมัน ให้มีเวรมีกรรม มันบอกว่าเป็นเรื่องของมันเอง ส่วนเหล้ายาเราก็ไม่เดือดร้อน เมียไอ้เกิดมันรับรองเหมือนกันขอข้าวสารข้าวเหนียวเหมือนกัน 10 ถัง กะโอ่งแดงให้มันก็แล้วกัน เอาไว้รับแขกบ้านเรา ส่วนแขกในเมืองเราซื้อมาไว้บ้างนิดหน่อยก็พอ

("เข้าตำรา" ใน ตีนที่เป็นโคลน : 143)

ทิดอวบเป็นหัวหน้าวงมโหรีที่ดังไปสามตำบล ใครจะบวชนาค แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ขอให้รู้ บางทีไม่ต้องบอก ไม่ต้องหา แกเป็นยกวงไปช่วย ขอค่ายกครู หกสึง เหล้าขวดหนึ่ง ดอกไม้สามสี ธูปสามดอกเป็นพอแล้ว เล่นให้คุ้มค่าแบบ ไม่ไล่ไม่เอิก

("สีซอล้อกามา" ใน มือปืนชั้นครู : 136)

4.6 คนหนุ่มสาวได้รับความยกย่องเห็นความสำคัญ โดยทั่วไปในการทำนาทำไร่ แรงงานที่สำคัญของครอบครัว คือ แรงงานจากคนหนุ่มสาว ในฤดูทำนาหน้าเก็บเกี่ยวข้าวหนุ่ม และสาวจะช่วยพ่อแม่ทำนากันอย่างขะมักเขม้น ดังนั้นเมื่อเสร็จหน้านา หนุ่มสาวก็จะได้ เที่ยวเตร่กันอย่างสนุกสนาน โดยพ่อแม่จะไม่ค่อยว่ากล่าว เพราะเห็นว่าต่างก็ช่วยงานหนัก มามากแล้ว ควรจะได้เที่ยวเตร่พักผ่อนหย่อนใจกันบ้าง หรือจะขอซื้อเสื้อผ้าสิ่งของอะไร พ่อแม่ก็จะไม่ค่อยขัดถ้ามีเงินให้ใช้จ่ายอย่างเพียงพอ การจัดงานบุญแต่ละครั้งก็มักจะจัดมหรสพ ต่าง ๆ ที่คนหนุ่มสาวชอบ เพื่อเอาใจคนหนุ่มสาว เช่น

"สองหมื่นสี่ เชียวนา" ลุงโบกคิดตัวเลขออกมา แกค่อนข้างจะขี้เหนียว เสียด้วยเงินจำนวนนั้น

"ถ้าเราจะบวชให้ประหยัดกว่านี้ ก็จะดี"

แต่พรรคพวกคัดค้านว่า พวกเด็ก ๆ มันอยากสนุกกันบ้าง ทางนาหน้าดำ ตากแดดตากฝนกันมาเป็นปี บวชกันหนเดียว ไม่มีอะไรเลยเด็กมันจะว่าเอา เพราะ ข้าวปลาได้มาจากน้ำเหงื่อน้ำไคลของพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ เป็นส่วนใหญ่ เห็นใจมันบ้าง

("ข้าวจากท้องนา" ใน ตีนที่เปื้อนโคลน : 66)

...ฐานะของทิดโกยดีวันดีคืน ลูกชายคนโตมีมอเตอร์ไซค์ขี่ราคาเกือบสองหมื่น ลูกสาวมีสร้อยคอสร้อยข้อมือเส้นโตยังกับโซ่วัว

"ช่างมันเถิด มันคนทำ มันเหนื่อย ให้มันบ้าง" ทิดโกยปลอบเมียเมื่อเธอบ่นหาว่าลูกซื้อของฟุ่มเฟือยมาใช้

("บ้านไร่ – ปลายนา" ใน คนนอกเครื่องแบบ : 108)

สภาพความเป็นอยู่ในชนบทที่นิมิตร ภูมิถาวร สะท้อนออกมาในด้านต่าง ๆ นั้นจะเป็นสภาพการดำเนินชีวิตที่สงบสุขแบบเรียบ ๆ ง่าย ๆ มีความเป็นกันเองช่วยกันทำมาหากินด้วยความขยันขันแข็ง มีความผูกพันในครอบครัวมากผิดกับสภาพความเป็นอยู่ในเมืองหลวงที่นิมิตรกล่าวถึงไว้ในบางเรื่องที่มีแต่ความแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ไม่มีความเป็นกันเอง มีแต่การเอารัดเอาเปรียบกัน

5. สภาพและวัฒนธรรมและค่านิยม จะแยกกล่าวเป็น 2 ประเด็น คือ สภาพวัฒนธรรมกับค่านิยม

5.1 สภาพวัฒนธรรม ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนสภาพวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับภาษา ความเชื่อและประเพณี

5.1.1 ภาษา เรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร มีกล่าวถึงแต่เฉพาะลักษณะการออกเสียงของภาษาท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัยกับภาษาใต้ไว้ดังนี้

ลุงก้องแปลกกว่าคนอื่น รักถิ่นกำเนิดจนขึ้นสมองโดยเฉพาะภาษาพูด ไม่ยอมพูดภาษากลาง นอกจากสอนเด็ก เป็นพูดภาษาถิ่นตลอด ความจริงภาษาพื้นบ้านทุ่งแสลงหลวง กับภาษากลางต่างกันนิดหน่อยไม่มากเหมือนทางใต้หรือเหนือ เพี้ยนกันตรงเสียงวรรณยุกต์เป็นส่วนมาก เช่นคำว่า หมู ออกเสียงเป็น "หมู่" ส่วนคำว่า "หมู่" (มีแง่งติดแขน 1 – 3 แง่ง) เรียกว่าหมูกลับกัน เป็นต้น

("คนละหน" ใน โลกที่ 5 : 54)

ในเนื้อที่อันจำกัด ผมแบ่งให้เขาบ้างในบางโอกาสตอนดึก ๆ เรามีน้ำใน กระติกพอจะแบ่งให้เด็ก ๆ ได้บ้าง เสียงผู้คนยังพูดคุยกันอยู่ ส่วนใหญ่พูดภาษาใต้ ซึ่งผมฟังออกเกือบทั้งหมด เพราะเป็นภาษาที่เกี่ยวพันกับภาษาพ่อขุนเมืองสุโขทัยเป็น แต่เสียงมันห้วนสั้นลงมากเท่านั้น

สำเนียง ภาษาที่เน้นเสียงสูง ทำให้แปลกหู เป็นการเพิ่มรสชาติในการ เดินทางเหมือนเมื่อครั้งผมไปเชียงใหม่ครั้งแรกเมื่อยี่สิบกว่าปีที่แล้ว

("จากสุโขทัยไปเกาะสมัย" ใน <u>โลกนี้คือโรงเรียน</u> : 150)

5.1.2 ความเชื่อ ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนให้เห็น ถึงความเชื่อของชาวชนบทสุโขทัยไว้หลายลักษณะ เช่น ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่ออำนาจทางไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ อำนาจเวทมนตร์ เชื่อในเรื่องเคราะห์และความเชื่อในเรื่องโชคลางสังหรณ์

1) ความเชื่อในกฎแห่งกรรม สะท้อนออกมาในลักษณะของเรื่องบุญเรื่องกรรมตามหลักของพุทธศาสนาที่ว่า ผู้ใดทำกรรมอะไรไว้ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ก็ย่อมจะได้รับกรรมนั้นตอบสนองไม่ภพนี้ก็ภพหน้า

"ขอแผ่ผลบุญครั้งนี้ ไปยังบรรดาพวกเปรตอสุรกาย สัตว์นรก ผู้ร่านร้อน มัวเมาด้วยลาภยศ บริวารทั้งหลาย จงมารับเอาเถิด ส่วนกุศลอันน้อยนิดนี้จงเป็น กระดาษทรายขัดขี้สนิมของกิเลสให้เบาบางลง ให้พวกเจ้าจงพูดกันด้วยใจ แทนการพูดกันด้วยลิ้นเถิด ไอ้ดวงกลัวแล้วเข็ดแล้ว และขอให้อำนาจบุญจงดลให้หัวใจไอ้ดวงใสสะอาดแข็งแกร่งพอจะสู้กับความชั่วทั้งปวง เพื่อให้หนีกรรมที่ก่อไว้ด้วยเถิด สาธุ..."

("ไปฟังเทศน์เสียบ้างก็ดี" ใน <u>รอยเปื้อนของครูสาว</u> : 42)

ข้าพเจ้าเอามือซ้ายตบหน้าอก เสียงพวงพระเครื่องดังกุกกิ๊ก ยังพออุ่นใจ นึกทบทวนถึงชีวิตที่ผ่านมา ดูเหมือนไม่เคยมีศัตรูกับใครเลย นอกจากเรื่องเซี้ยนตีเด็กก็พอมีบ้าง หรือจะเป็นเรื่องที่สืบสายมาจากญาติพี่น้องที่เขาไปก่อเรื่องเข้าไว้ ถ้าเป็นอย่างนั้นข้าพเจ้าก็ว่ามันไม่ยุติธรรมนักที่คนหนึ่งไปก่อกรรมทำชั่วไว้จะมาเหมาเอาโทษกับพี่น้อง คนนามสกุลเดียวกันมันจำเป็นต้องรับบาปกรรมแทนกันด้วยหรือ คนใดก่อคนนั้นก็ควรจะได้รับผลแห่งกรรมนั้น ๆ ไม่ใช่หรือ

("กระสุนแห่งเกียรติยศ" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 66)

2) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์อำนาจเวทมนตร์ จะเห็นได้ว่าคนชนบทยังมีความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจและอำนาจเวทมนตร์คาถาอยู่อีกมาก ดังจะเห็นได้จากการเจ็บป่วยแต่ละครั้ง เขาจะใช้วิธีบนบานเจ้าป่าเจ้าเขา และการให้หมอผีรดน้ำมนต์เพื่อไล่ผี เช่น ในเรื่อง "ความสุขของครูบ้านนอก" ที่ "เดื่อ" เป็นไข้มาลาเรีย พ่อแม่คิดว่าผีเข้า จึงให้หมอผีมาทำการไล่ผีด้วยการรดน้ำมนต์จนเดื่อเกือบจะตาย ถ้าไม่ได้ยาแก้ไข้มาลาเรียที่ครูเอาให้กินก็คงจะตายไปแล้ว พอเดื่อหายชาวบ้านก็ยังเชื่อว่าหายเพราะเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่เขาบนบานไว้ จึงมีการแก้บนกันขึ้นอีก

พวกชาวบ้านเขานับถือผีกันทั้งบ้าน ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่มีออกเกลื่อน ใครป่วยเป็นอะไรก็บนบานกันพ่อมดหมอผีอาบน้ำมนต์ สากใบพลูกัน ส่วนมากไม่พ้นบนไก่ตัวเหล้าขวด หมูตัวเหล้าไห รายไหนหนักหน่อยอาจถึงล้มควายล้มวัว เหล้า 5 ไห กินกันเป็นที่ครึกครื้นดีนัก

สำหรับรายไอ้เดื่อนี่ บนควายถึงสองตัว เหล้า 10 ไห ผีก็ยังไม่ยอมออก จวนเจียนจะตาย ผมอดไม่ไหว มียาแก้ไข้มาลาเรีย ที่ขอจากหน่วยปราบมาลาเรียพิษณุโลกอยู่แยะ เอาให้กินไม่กี่เม็ด หายวันหายคืนเท่ากับตายแล้วเกิดใหม่ ประกอบกับเดื่อไม่ค่อยจะเชื่อเรื่องผีสางนัก มันจึงรักผมขนาดยอมให้เตะตูดได้แต่นั้นมา

แต่พวกชาวบ้านเขาไม่ยอมเชื่อ ว่าเดี๋อหายเพราะยาเม็ดเล็ก ๆ นั่นหรอก เจ้าพ่อเขาทอง เจ้าแม่เรไรต่างหากล่ะช่วยให้ลูกช้างหายวันหายคืน

("ความสุขของครูบ้านนอก" ใน มือที่เปื้อนชอล์ก : 116)

นอกจากนี้สิ่งที่ชาวชนบทมีความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีปีศาจอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้ามีถนนตรงบริเวณใดที่มีรถชนกันบ่อย ๆ แล้วมีคนตาย เขาจะสร้างศาลเพียงตาไว้ตรงนั้น เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของผีจะได้ไม่ออกไปรบกวนหลอกหลอนผู้อื่น หรือทำให้มีคนตายเพิ่มขึ้นอีก เมื่อขับรถผ่านบริเวณที่ตั้งศาลเพียงตาคนขับรถจะบีบแตรสามครั้ง หรือไม่ก็เอาพวงมาลัยไปแขวนเป็นการคารวะ ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร กล่าวไว้ในเรื่อง "ศาลเพียงตา"

ข้าพเจ้าผ่านเงาแห่งความตายมาจนนับไม่ถ้วน สัญลักษณ์ของความตายที่เห็นจากสองข้างทาง คือศาลเพียงตา เกือบทุกแห่งที่มีคนตายเพราะรถ จะมีคนปลูกศาลเพียงตาขึ้น บางแห่งก็ปักธงแดง ถ้าเขาเป็นคนจีนลูกหลานขับรถมาเซ่นไหว้ในเทศกาลที่เขานึกถึงผู้มีพระคุณ หรือลูกหลานที่ล่วงลับไปแล้ว บนศาลเพียงตาเต็มไปด้วยพวงมาลัยพลาสติค บางทีก็พวกรถนั่นแหละ คนขับรถบรรทุกบ้างรถเมล์บ้างเอามาเซ่นสรวง บางแห่งเฮี้ยน ขนาดรถผ่านต้องบีบแตรสามทีเป็นการคารวะ นี่เป็นคำบอกเล่าของคนรถ

บางแห่งมีศาลเพียงตาตั้งอยู่เป็นกระจุก เหมือนหมู่บ้านจัดสรร อาจสังเกตได้ว่านั่นคือการตายหมู่นัดกันมาตายทางรถยนต์

("ศาลเพียงตา" ใน แม่มายท้องนา : 47–48)

3) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเคราะห์ เรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องเคราะห์ไว้เพียงเรื่องเดียวในเรื่อง "ข่าวจากท้องนา" เป็นความเชื่อที่ว่า ผู้ชายที่จะบวชนาคมักจะมีเคราะห์จึงห้ามออกเที่ยวเตร่นอกบ้าน

ตอนอาบน้ำนาคนี้ต้องระวังกันมาก นาคคนไหนเป็นนักเลง มีเรื่อง มีคนปองร้ายอยู่ พวกญาติมิตรต้องคุ้มกันกันเต็มที่ เขากลัวกันนักตอนชุลมุน เพราะถือว่าคนกำลังจะบวชมักจะเคราะห์ร้าย

พวกนักเลงก็ต้องระวังตัวกันอย่างดี เพราะคนทุกก๊กทุกเหล่า ทั้งที่ชอบกันศัตรูกันมีโอกาสมาเห็นหน้าตีกันบ่อย ๆ

("ข่าวจากห้องนา" ใน <u>ตีนที่เป็นโคลน</u> : 70)

4) ความเชื่อโชคลาง ลางสังหรณ์หรือสิ่งบอกเหตุต่าง ๆ สังคมชาวชนบทยังมีความเชื่อทำนองนี้อยู่มาก เช่น เชื่อเรื่องความฝัน เชื่อเรื่องทิดสึกใหม่ และความเชื่อในวงเหล้า ดังในเรื่อง "ค่ายกครู" ที่ "จำปูน" ฝันเห็นพญานาค หวานผู้เป็นแม่สื่อให้ทิดสมจิตก็ช่วยทำนายให้ว่าจะได้พบเนื้อคู่

"โอ้โฮ วันนี้จำปูนสวยเหมือนโผล่ออกมาจากดอกบัวแน่ะ ลืมชมไป ธุระน่ะเหรอ มีข่าวดีน่ะซี นั่งก่อนซีจ๊ะ เมื่อคืนฝันอะไรมั่งหรือเปล่า"

"ฝันทุกคืนเลย"

"ฝันเห็นงูใช่ไหม"

"เห็นพยานาคเลยละ"

"พญานาคก็งูใหญ่ ได้การละ โบราณเขาว่าจะได้คู่มาสู่สม"

("ค่ายกครู" ใน <u>มือปืนชั้นครู</u> : 40)

ในเรื่อง "ค่ายกครู" และเรื่อง "เปลี่ยนเมียเปลี่ยนผัว" สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวชนบทสุโขทัยที่ว่า ทิดที่สึกจากพระใหม่ ๆ ต้องรีบแต่งงาน เพราะกำลังมีราศีดีอยู่ ถ้าไม่รีบแต่งงานก็จะทำให้หมดราศี สาว ๆ ไม่ค่อยมอง

เป็นธรรมดาของชาวบ้านนอกบ้านนา เมื่อสึกออกมาต้องรีบมีเมียเสียตั้งแต่กลิ่นน้ำหอมยังไม่จาง ถ้าขืนชักช้าข้ามปีจะกลายเป็นทิดค้างแห้งหาเมียไม่ได้ เสน่ห์จากผ้าเหลืองหมดไปทันที

("ค่ายกครู" ใน มือปืนชั้นครู : 36)

ไอ้แขมกับไอ้หยด เป็นทิดค้างแห้งมาหลายปี ซึ่งปกติธรรมดา ชาวบ้านไร่ถือว่าพวกทิดค้างแห้งนี่ไม่มีปัญญาหาเมีย หมายถึงบวชสึกมาแล้วหาเมียไม่ได้ หรือยังไม่มีเมีย คนส่วนใหญ่พอสึกผมยังไม่ทันยาวก็ต้องรีบขอเมีย เพราะเสน่ห์ยังแรง กลิ่นน้ำหอมยังคลุ้งอยู่ ผิวพรรณที่อบบ่มมาเมื่อตอนเป็นพระคนละสองปี ทำให้ดูสวยน่ารัก พวกสาว ๆ หลงเสน่ห์กันตอนที่สึกใหม่นี่แหละ พอลงนาสักงวดสองงวด ความสวยงามความหล่อก็จมหายไปพร้อมกับโคลนตม

("เปลี่ยนเมียเปลี่ยนผัว" ใน มือปืนชั้นครู : 147)

ตามชนบทสุโขทัยผู้ชายมักจะจับกลุ่มดื่มเหล้ากันยามว่างจากการทำนาแล้ว และการดื่มเหล้าเขาดื่มกันแบบประหยัดแก้ว คือนั่งล้อมวงกันโดยมีแก้วเพียง 1 ใบ ดื่มกันแบบเวียนเทียนขวา เขามีความเชื่อกันว่า ดื่มเหล้าแล้วห้ามคว่ำแก้ว ถ้าคว่ำแก้วเมื่อไร วันนั้นจะมีคนเมาฟุบหรือไม่ก็มีการต่อยตีกันขึ้น

เมื่อผมไปถึงเหล้าหมดไปแล้วถึงสองขวด มันไม่มากมายอะไรเลยสำหรับเหล้าสองขวดที่หมดไป เพราะเป็นการรินเวียนเทียนไปได้เพียงสองรอบเท่านั้น เรากินเหล้าแบบประหยัดแก้ว มีจอกทองเหลืองใบเล็กอยู่ใบหนึ่ง รินเหล้าป่าใสแจ๋วฟองฟุ้งลงไปส่งแจกเวียนไปทีละคน มีกติกาอยู่ว่าใครจะไม่กินเดนใคร รินเท่าไรต้องกินให้เกลี้ยง รินแจกไปทีละคน ๆ แบบทักษิณาวัตร คือเวียนขวาถือว่าเป็นมงคล กินเหล้าร่วมจอกเดียวกันถือว่าเป็นการกระชับไมตรีให้แน่นแฟ้น มีกติกาอีกข้อหนึ่งห้ามคว่ำจอกโดยเด็ดขาด มันเป็นเคล็ดลับ ถ้าวันไหนใครแอบคว่ำจอก เดี๋ยวก็

มีคนเมาคว่ำหัวที่มหัวตำ หรือไม่เกิดเตะต่อยกันวงแตก ไอ้เดื่อนั่นแหละตัวดี วันไหนมันนึกสนุกอยากดูบหมู่ขึ้นมามันจะแอบคว่ำจอกเมื่อตอนต่างคนต่างเมาจนตาลายแล้ว

("สโมสรบ้านไร่" ใน ครูครับผมจน : 20)

1.5.3 ประเพณี ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีที่ชาวชนบทได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน คือ

1) การเทศน์มหาชาติ ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร ได้กล่าวถึงประเพณีการเทศน์มหาชาติ ที่ชาวชนบทยังถือปฏิบัติกันอยู่จนถึงปัจจุบัน

ประเพณีเทศน์มหาชาติ ยังเหลือตกค้างอยู่ที่บ้านโคกบ้างเหมือนกัน ใช่คนจะเอาแต่ฟังเพลงลูกทุ่งดูยี่เกดูหนังเท่านั้น

สาทรหนึ่ง ใส่บาตรข้าวต้มกลางเดือน 11 หนหนึ่ง มีเทศน์มหาชาติกันทุกปี

พวกหนุ่มสาวชอบฟังแหล่ตลก ๆ ของหลวงตาอิน พวกคนแก่ชอบฟังเนื้อ ๆ พื้น ๆ ไม่ชอบชนิดโลดโผนออกท่าออกทาง มันขัดกันอยู่อย่างนี้ หลวงตาอินท่านรู้ใจเอาทั้งสองอย่าง ตอนไหนคนแก่มาฟังเยอะก็ว่าเรียบ ๆ เอาใจคนแก่ ถ้าเห็นหนุ่มสาวหนาตาท่านก็ขยับแหล่สำคัญแบบนักร้องลูกทุ่ง แหล่อัดแผ่นเสียงให้ฮาเสียบ้างแก้ง่วงดีเหมือนกัน

ทานกัณฑ์เป็นกัณฑ์เอกในหูของชาวบ้าน ประจวบกับเป็นเวลาน้องเพลพอเหมาะ คนที่กลับจากใส่บาตรทำบุญตอนเช้ากินข้าวกินปลาเสร็จ กลับมาวัดใหม่กัณฑ์นี้คนแน่นศาลาทุกนัด

สำหรับปีนี้ ครูดวงเข้าหุ้นกับครูฉวีรับเป็นเจ้าของกัณฑ์ทานกัณฑ์ ครูฉวีบรรจงจัดขันกัณฑ์เทศน์เสียสวยหรู ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองเสียบไว้ระย้าระโยง

ธนบัตรใหม่เอี่ยมแข็งเป็นมัน ประดิษฐ์เป็นตัวนี เสื้อโผบินอยู่กับเส้นเชือก สลับกับดอกทานตะวัน ดอกบานชื่น ธูปหอมจัดเป็นระเบียบอยู่ในหมู่ดอกไม้กระดาษ ยกขึ้นไปตั้งเด่นอยู่บนโต๊ะหน้าธรรมาสน์ ห้อมล้อมด้วยบริวาร มีกล้วย ส้ม ขนมแห้ง น้ำตาลทรายหล่อเป็นรูปสิงโต ช้าง ลิง หลายสีใส่ถาดจัดให้สวยสุดฝีมือครู

("ไปฟังเทศน์เสียบ้างก็ดี" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 31–32)

2) ประเพณีการบวชและการบวชนาคสามัคคี การบวชเป็นประเพณีที่ชาวไทยปฏิบัติกันมาโดยเป็นการให้ชายไทยที่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ได้มีโอกาสบวชเพื่อศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และได้ทดแทนคุณบิดามารดา ในชนบทจะมีทั้งการบวชเป็นส่วนตัว คือ พ่อแม่จัดบวชให้ลูกหลานกันเอง และการบวชนาคสามัคคีซึ่งเป็นการบวชที่ทางวัดจัดให้ โดยบวชพร้อม ๆ กันหลายสิบองค์ เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีของชาวชนบทที่ร่วมมือร่วมใจกันเพื่อรักษาประเพณีไว้และเป็นการประหยัดกว่าการบวชแบบส่วนตัวที่ละองค์สององค์ด้วย ดังที่นิมิตร ได้กล่าวไว้ในเรื่อง "ข่าวจากท้องนา" และกล่าวถึงขั้นตอนของการบวชไว้อย่างละเอียดว่า

งานบวชนาคสามัคคีเป็นประเพณีของชาวบ้านไร่มานานแล้ว บวชรวมกันเป็นหมู่เป็นงานบวชที่ค่อนข้างประหยัด แต่มีพลังในทางสามัคคีอย่างสูง ผิดกับชนิดใครบวชได้บวชเอาแข่งกันจัดงานให้ใหญ่ให้ดัง มีมหรสพแข่งกันเสร็จงานต้องทำนาใช้หนี้ไปหลายปี นับเป็นงานบวชที่มีบาปมากกว่าบุญ เพราะพระพุทธเจ้าไม่สนับสนุนการเพิ่มหนี้สิน

เสร็จนา พ่อของเด็กหนุ่มที่จะบวชในปีนี้ก็เอาลูกไปฝากอาจารย์ที่วัด ท่องเจ็ดตำนานกันตอนกลางวันและบางคนก็แอบไปเกี้ยวสาว ๆ ตอนกลางคืน ลูกศิษย์วัดเหล่านี้มาจากหลายหมู่บ้านเมื่อมากินนอนร่วมกันที่วัดก็เกิดความสนิทสนมรักใคร่กันก่อนบวช

เมื่อได้จำนวนผู้บวชแน่นอนแล้ว ทายกวัดก็ตีกลองประชุม นัดพ่อแม่ของนาคบาตกลงกันแบบของเขา

วันงานมาถึง เครื่องขยายเสียงในวัดเปิดเพลงเร่งเร้าตั้งแต่เช้ามืด ทายกเตือนกำหนดนัดผ่านไมโครโฟนกระจายออกลำโพงบนยอดไม้โหวก ๆ

"เพลแล้วอาบน้ำนาค ทำขวัญบนศาลา แล้วแห่กลับบ้าน กลับมาเข้าโบสถ์แต่เช้ามืด ขอให้พ่อนาคเตรียมตัวมาวัดกันได้แล้ว"

ทายกตะโกนเตือนเป็นระยะ ๆ สลับกับเรียกคนตักน้ำ เรียกคนหุงข้าว คนคร้วกันวุ่นวาย

เสียงกลองเร่งผีเท้าให้ทุกคนทยอยมารวมกันในวัดพ่อนาคโกนหัวโกนคิ้ว นั่งเรียงกันเป็นตับ 60 คน ให้ญาติมิตรอาบน้ำให้ด้วยน้ำอบ น้ำหอม :

กว่าจะอาบน้ำนาคเสร็จ พ่อนาคก็หนาวสั่นเป็นลูกนกจากนั้นก็ช่วยกันแต่งตัวให้พ่อนาคทาแป้งหอมใส่น้ำอบ

เมื่อเสียงกลองยาวเงียบลง หมอทำขวัญก็เอ่ยเจื้อยแจ้วทางเครื่องขยายเสียง กล่าวถึงความยากลำบากของพ่อแม่ที่เฝ้าเลี้ยงดูพ่อนาคมา ว่ากันตั้งแต่อยู่ในท้องเลยทีเดียว

เสร็จจากทำขวัญก็แห่กลับบ้าน ตอนนี้จะเลี้ยงอาหารกันที่บ้านใครบ้านมัน

ค่ำลงมหรสพเริ่มแสดง คนเข้าไปรวมกันในวัดอีกครั้งหนึ่ง ตีห้าเสียงกลองยาวพึม ๆ ๆ ๆ ขึ้นอีก แห่นาคเข้าโบสถ์กันตั้งแต่หกโมงเช้า บวชกันไปครึ่งวันก็เสร็จ ญาติมิตรเตรียมซื้อซูปใส่บาตรพระตอนออกจากโบสถ์

ตอนเย็นพระเจริญพระพุทธมนต์ เช้าตักบาตร มีเทศน์เป็นงานฉลองพระใหม่ ทุกคนมีสีหน้าอิ่มบุญ อิ่มความบันเทิง ลืมความทุกข์ยากไปได้ชั่วคราว ไม่เคยมีใครพูดถึงท้องนาเลย เป็นเดือนแห่งความสุขของชาวนาโดยแท้

("ข่าวจากท้องนา" ใน <u>ตีนที่เปื้อนโคลน</u> : 64–70)

3) ประเพณีวันสงกรานต์ เมื่อถึงวันสงกรานต์ชาวชนบทจะมีการทำบุญตักบาตร มีการละเล่นเพื่อความสนุกสนานซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น การเล่นลูกช่วง นางลิงนางค้าง มอญซ่อนผ้า มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ มีการสรงน้ำพระ ซึ่งพวกเขาจะสนุกสนานกันถึง 3 วัน 3 คืน ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร ได้สะท้อนให้เห็นในเรื่องสั้นหลายเรื่องของเขา

ตั้งแต่สึกออกมาได้เมีย ทิดโขนก็ทำตัวเป็นคนสนุกสนานเสมอต้นเสมอปลาย ใครมีงานอะไรที่ไหนไปช่วยไปร่วมงานแต่งงาน บวชนาค งานศพ หน้าเทศกาลงานประเพณีจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงเข้าช่วยจัด ตรุษสงกรานต์เป็นหัวหน้าขบวน เล่นการเล่นพื้นเมือง ลูกช่วง มอญซ่อนผ้า รำวง ตลอดจนแห่กลองยาวไปรดน้ำผู้ใหญ่ สรงน้ำพระ เล่นกันสามวันสามคืน

("ว่าวมหาสนุก" ใน มือปืนชั้นครู : 49–50)

เสียงฆ้องกลองฉิ่งฉาบสลับกับเสียงชโยโห่ร้องดังก้องไปทั้งตำบล เมื่อสงกรานต์มาถึง พวกหนุ่มสาวไปรวมกันที่วัด ตั้งแต่เช้าชวนกันเล่นลูกช่วง มอญซ่อนผ้า และสะบ้า เสียงร้องเจี๊ยวจ๊าวของพวกผู้หญิงสลับกับเสียงหัวเราะประเดี๋ยวก็รำวงกันเสียบ้าง มันช่างเป็นวันที่แสนสุขเหลือเกิน

ตกบ่าย พวกคนแก่ก็จัดการเล่นนางค้าง นางสุ่ม นางลิง เอาพวกแม่หม้ายมาเป็นนางต่าง ๆ เหล่านี้ นั่งพนมมือปิดตา แล้วร้องเพลง

"...นางลิงเอย เข้ามาจับหลัก..."

ร้องไปพักหนึ่ง แม่นางที่นั่งพนมมืออยู่ ก็มือสั่นแล้วค่อยสั่นไปทั้งตัว เมื่อสั่นเต็มที่แล้วจะล้มลงนอน แสดงว่าผีนางลิงมาเข้าสิงอยู่ในตัวคนทรงนั้นแล้ว

นางลิงลุกขึ้นแล้ว คราวนี้แหละสนุกละ นางลิงจะวิ่งไล่พวกหนุ่ม ๆ ทั้งหลายที่มายืนดูอยู่ คนไหนรูปหล่อต้องระวังให้ดีนางลิงมันชอบ

("ประกวดแม่หม้าย" ใน แม่ม่ายท้องนา : 147–148)

4) ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่เป็นประเพณีที่ชาวชนบทยังทำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อใครปลูกบ้านใหม่ก็จะมีการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและเจ้าของ มีการทำพิธีทางศาสนาเชิญพระมาสวดพระพรมน้ำมนต์และทำบุญตักบาตร เลี้ยงฉลองกันในหมู่เครือญาติและเพื่อนฝูง หรือบางคนอาจจะทำง่าย ๆ โดยเอาของไปถวายพระแล้วขอน้ำมนต์จากพระที่วัดมาพรมบ้านและยุ้งข้าวเพื่อความเป็นมงคล เสร็จแล้วก็มีการเลี้ยงฉลองการขึ้นบ้านใหม่ตามธรรมเนียม ดังเช่นในเรื่อง "ช่องว่างระหว่างกอโสน" ที่ "เนียน" ที่จัดงานขึ้นบ้านใหม่แบบง่าย ๆ

> เนียนไปกราบหลวงตาที่วัด ขอน้ำมนต์ในบาตรตรงที่ท่านนั่งสวดมนต์ทำวัตรทุกวันมาขันหนึ่ง ถวายเงินทำบุญกับวัดไป 5 บาท เขาคิดว่าเท่านี้ก็พอแล้วสำหรับการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของเขา เป็นการทำบุญอันบริสุทธิ์เงิน 5 บาท สำหรับพระหลวงตาองค์เดียว ถ้าจะนิมนต์ท่านไปที่กระท่อม สวดมนต์ให้พรก็คงไม่ต่างอะไรกันนัก เขาตั้งใจว่าในวันรุ่งขึ้นจะเอาข้าวปลาอาหารใส่ปิ่นโตมาถวายที่วัด ก็คงจะได้บุญเหมือนกัน
>
> ("ช่องว่างระหว่างกอโสน" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 45)

5) ประเพณีการเล่นว่าว การเล่นว่าวเป็นประเพณีของชาวบ้านไร่สุโขทัยที่ยังหลงเหลืออยู่บ้างในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการรักษาประเพณีและเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีในหมู่คณะของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี การเล่นว่าวเขาจะเล่นกันในฤดูหนาว ว่าวที่เล่นมี 2 อย่าง คือ ว่าวจุฬากับว่าวปักเป้า การทำตัวว่าวเขาจะช่วยกันทำหลายคน ยิ่งทำตัวใหญ่มากต้องช่วยกันหลาย ๆ แรง ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร ได้กล่าวไว้ในเรื่อง "ว่าวมหาสนุก" ว่า

ปีนี้มีข่าวใหญ่แพร่สะพัดออกไปถึงหูชาวบ้านว่า ทิดโขนจะทำว่าวยักษ์ใหญ่อย่างไม่เคยมีใครทำมาก่อน นางกุหลาบแอบเตรียมการไว้ให้ผัว ราวกับจะมีงานบวชงานแต่งงาน เตรียมทำเหล้าไว้ห้าไห เป็นข้าวสารข้าวเหนียวถึงสองถัง ลูกหมูขนาดสามสิบกิโลฯ อีกตัวหนึ่ง เอาไว้เลี้ยงแขกที่วานมาทำว่าว

ที่บ้านไร่จะเล่นว่าวกันในหน้าหนาว เพราะลมเหนือพัดมาแรงทำให้ว่าวติดลม ว่าวที่นิยมเล่นกันมีสองอย่าง ปักเป้ากับจุฬา

ว่าวจุฬานั้นแปลกกับว่าวที่อื่นตรงที่มันมีเสียงดังเป็นเสียงดนตรีด้วย โดยเอาใบลานแห้งขึงกับคันไม้ไผ่ให้เครง่เส้นโตขนาดครึ่งเซ็น พอว่าวส่ายมันก็สะบัดกับลมเกิดเป็นเสียงดนตรีสองสามเสียง ว่าวแบบนี้จะโก้จะเด่นกว่ากันอยู่ตรงเสียงนี่แหละของใครดังมากข่มเสียงของคนอื่นได้ก็เหนือกว่าคนอื่น

"มึงจะบ้าแล้วหรือวะ ไอ้โขน เล่นว่าวเป็นเด็ก" ผู้ใหญ่เติมค่าเมื่อแกไปบอกให้มากินเหล้าในวันทำว่าว

"มันเป็นวัฒนธรรมประเพณีเก่าของบ้านเราที่ต้องรักษาไว้นะ ว่าวที่อื่นก็ไม่เหมือนบ้านเรา เดี๋ยวอีกหน่อยว่าวเจ็กว่าวญี่ปุ่นมันก็เข้ามาแทนเท่านั้น ไม่ได้เล่นสนุกอย่างนี้นะโว้ยผู้ใหญ่" แกช่างพูดจาหลักแหลมเสียด้วย

("ว่าวมหาสนุก" ใน มือปืนชั้นครู : 52)

5.2 ค่านิยม จากการศึกษาปรากฏว่าเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร จะสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของคนไทยชนบทไว้หลายด้านด้วยกัน คือ

5.2.1 ยกย่องอำนาจเงิน เกี่ยวกับค่านิยมในด้านนี้นิมิตร ได้สอดแทรกไว้ในลักษณะของชาวชนบทที่มักจะยกย่องผู้มีเงินว่ามีอำนาจ ใครมีเงินก็ยกย่องนับถือ พอหมดเงินก็ขาดคนยกย่องขาดคนสนใจ ดังในเรื่อง "เมียไอ้ชี้ยา"

บทเรียนชีวิตอันเข้มข้นสอนเธอไว้มากมาย ขณะกำลังรุ่งเรือง แม้แต่หมาแมวมันก็มาหา อาศัยอยู่ด้วยตั้งหลายตัว มีคนขึ้นบ้านลงบ้านอยู่ตลอดเวลา มีแต่พี่ มีแต่เพื่อน มีแต่น้อง

เมื่อชีวิตตกอับสังคมเขาก็ตัดขาด ไม่อยากจะเรียกชื่อนายโพยให้รำคาญปาก ทุกคนมองดูโพยเหมือนมองสิ่งสกปรกอันเน่าเหม็น อยากจะรีบเดิน ๆ จากไปให้พ้นโดยเร็ว ผัวเป็นเครื่องประดับของเมีย เมื่อโพยกลายเป็นคนที่ไร้เกียรติ ชีวิตไม่มีค่าสำหรับสังคม ร่าย ผู้หญิงที่สวยพร้อมไปด้วยคุณสมบัติ ก็กลายเป็นผู้หญิงชั้นต่ำ เมียไอ้ไข้ยา ขี้ฝิ่น...

("เมียไอ้ขี้ยา" ใน แม่ม่ายท้องนา : 118)

5.2.2 นิยมความเป็นเจ้าคนนายคน คนไทยส่วนใหญ่ยังมีความเห็นว่าข้าราชการเป็นเจ้าคนนายคน มีเงินเดือนกิน มีความเป็นอยู่อย่างสะดวกสบายกว่าชาวบ้านธรรมดา ๆ มีแต่คนนับหน้าถือตา จึงมีความรู้สึกที่ฝังใจว่า ต้องให้ลูกเรียนเพื่อเป็นข้าราชการจะได้เป็นเจ้าคนนายคน ดังที่นิมิตร ภูมิถาวร ได้กล่าวไว้ในลักษณะของพ่อแม่จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะให้ลูกเรียนสูง ๆ เพื่อจบมาจะได้รับราชการมีเงินเดือนกิน แม้ว่าพ่อแม่จะต้องอดออมหรือขนาดขายไร่ขายนาก็ยอม

"ลูกต้องขยันเรียนหนังสือ จะได้เป็นเจ้านายกับเขามั่ง"

ป้าเพียรพร่ำสอนลูกชายคนเดียวมาตั้งแต่อายุยังไม่ถึงสิบขวบ ให้เรียนหนังสือเพื่อจะได้เป็นคนมีเงินเดือน ตามความรู้สึกของคนไทยทั่วไปที่อยากให้ลูกเป็นข้าราชการเพราะเห็นว่าเป็นพวกที่ทำงานสบาย มีเกียรติ และบางพวกเป็นผู้มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น แกเคยเห็นข้าราชการบางคน เตะต่อยทำร้ายร่างกายได้โดยไม่มีความผิด เป็นที่เคารพกลัวเกรงของคน ใครไม่กล้าไปยุ่งเพราะเป็นเจ้านาย คำว่าเจ้านายฝังลึกอยู่ในความรู้สึกของชาวบ้านอย่างป้าเพียร

("บ่าของแม่" ใน หน้าที่เป็นดิน : 32-33)

"จะฉิบหายขายตัวก็เพราะไอ้ลูกคนนี้นี่แหละ พ่อมันเห่ออยากให้ลูกเป็นเจ้าเป็นนาย มันฉิกไร่ฉีกนาไปที่ละผืน อีกหน่อยก็ถือกะลาขอทานเขากินหรอก"

"พ่อแม่เขาก็อยากให้ลูกได้ดิบได้ดีกันทั้งนั้นแหละวะ บ่นเอาอะไร"

"เขาส่งเรียนกันแค่อำเภอจังหวัด ก็ได้เป็นครูบาอาจารย์กันถมไป เห่อหน้าใหญ่อยากให้ลูกเป็นนายอำเภอกันส่งมันไปเรียนกรุงเทพฯ เรามันลูกชาวนาจะไปแข่งบุญบารมีกับเขาจะไหวหรือ" นางเสยหาเรื่องด่าผัวเหมือนเคย

"มันเรียนเกือบจบแล้ว อีกหน่อยก็สบาย รู้ไหมถ้ามันเรียนจบก็ได้เป็นปลัดอำเภอ เป็นนายอำเภอ มีเงินเดือนเบี้ยเลี้ยง มีเงินช่วยเหลือ เจ็บป่วยรักษาฟรี พ่อแม่ก็ไม่เสียเงิน ไปอยู่ไหนก็มีบ้านหลวงให้อยู่ เราก็ไปอยู่กับไอ้หนูจะไปห่วงไรห่วงนาอะไรนักหนา แก่แล้ว ห่วงลูกมันดีกว่า" โหปลอบใจตัวเองและเมียเหมือนทุกครั้งที่เคยคิดเคยพูด

("นักเรียนทุน พ.ก. (พ่อกู)" ใน มือปืนชั้นครู : 62-63)

5.2.3 รักความสนุกสนาน นิมิตร ได้สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยทั่วไปจะมีนิสัยรักความสนุกสนานอยู่ในตัว ดังจะเห็นได้จากการเกี่ยวข้าว นวดข้าวก็มีการร้องรำทำเพลงเอฮาอย่างเต็มที่ เสร็จจากการทำนา บ้างก็ชักกลุ่มคุยกัน บ้างก็ตั้งวงเหล้าพอเมาก็มีการร้องยี่เก ลำตัด ตีปี๊บเคาะกาละมังกันอย่างสำราญใจ บ้างก็เที่ยวเตร่หาความสนุกสนานกันตามงานบวช งานวัด

วงเหล้าเป็นเวทีแสดงของมหรสพชีวิต เรายินยอเอาวงดนตรี ภาพยนตร์ ละคร ลำตัด ยี่เก มาใส่ไว้ในขวดเหล้า ค่อย ๆ รินมันออกมาที่ละคละ กลางวงที่ปูเสื่อต้นกกไว้นั้นแหละคือเวทีแสดง เรามีดาราทั้งเป็นพระเอก นางเอกและตัวโจ๊ก ความเมาทำให้หัวเราะได้แม้แต่ท่าทางของคนที่ลุกขึ้นร่ำมักหกล้ม กลายเป็นมุขตลกที่เหล้ามันแนะให้ กลอนยี่เก ลำตัดที่ไม่มีสัมผัส ไม่มีกฎไม่มีเกณฑ์ก็ทำให้ได้รสของยี่เก

เพลงลูกทุ่ง ลูกกรุงที่แต่งทำนองใหม่บ้างเป็นบางวรรคตอน ก็ฟังไพเราะ คึกคัก ด้วยจังหวะกลองที่เคาะจากก้นปี๊บหรือกระป๋องทักน้ำ

("สโมสรบ้านไร่" ใน ครูครับผมจน : 15)

ข้าพเจ้าเริ่มสนุกกับบ้านโคกบ้างแล้ว

เดือนสาม ข้าวขาดต้น ชาวบ้านขนมารวมกองไว้ในลาน รอเวลาหุบนวดออกจากรวง ชาวบ้านลงแขกหุบข้าวกันตอนกลางคืน จากบ้านนี้ไปบ้านโน้น ไม่ว่างเว้น หนุ่มสาวมารวมกันเป็นกลุ่มร้องเพลง ร้องยี่เกกันเพรียก ๆ เสียงเฮฮามีอยู่ทุกคืนเหล้ายาอุดม ไม่ต้องซื้อใครมีแรงกิน กินเข้าไป คออ่อนก็นอนพับไปตามกองฟาง หนาวหนักสุมไฟเข้า หนุ่มสาวหยอกล้อกันไปตามประสา มีแต่รอยยิ้มและเสียงหัวเราะ

ลานนวดข้าว เป็นโรงมหรสพของคนหนุ่มเสร็จนาตกแล้ง ถึงงานบวชนาคแต่งงานมียี่เก ราวง ให้พักผ่อน

("กระจกเงา" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 95)

5.2.4 ยกย่องอำนาจและยศฐาบรรดาศักดิ์ ชาวชนบทมักจะยกย่องนับถือและเกรงกลัวข้าราชการในเครื่องแบบ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มักจะมีแต่ผู้คนยกย่องเอาใจประจบสอพลอ แต่พอหมดอำนาจหมดยศก็หมดบริวาร ไม่มีคนรู้จัก ไม่มีคนอยากจะมาคบค้า

เท่าที่ปฏิบัติมาเมื่ออยู่ทางเหนือ ปลัดมักได้รับการเอาอกเอาใจจากชาวบ้านตามลักษณะของสังคมไทยที่ยังเคารพนับถือเจ้านายในเครื่องแบบอยู่มาก บางคนก็เกรงกลัวบารมีเพราะตัวเองมีความผิด หากินผิดศีลธรรม พวกเหล่านี้ก็จะพยายามเอาอกเอาใจเจ้านายโดยหาของกินของใช้มาปรนเปรอ ทั้งเปรี้ยวหวานมันเค็ม

("รักข้ามรุ่น" ใน คนนอกเครื่องแบบ : 128)

ก็เจ้านายคนเก่าของเรานั่นไง คนดี เป็นพระอยู่ในศีลธรรม เปี่ยมด้วยพรหมวิหารโดนไอ้พวกขันที ขุนพลอยพยักสอพลอยกยอเสียจนเหลิงลอยฟ้ากลายเป็นเทวดามนุษย์จมไม่ลง เหมือนยานอวกาศพ้นแรงโน้มถ่วงของโลก เข้ากราบเย็นกราบยังกับพ่อเฝ้าสรรหาคำป้อยออันเพราะพริ้งมากล่าวให้เป็นคนตรีเสนาะหูได้ทุกเวลาพอดวงตกโครมลงมา หาคนอุ้มคนประคองไม่ได้สักคน มีแต่เหยียบและกระทืบซ้ำ

บทเพลงอันไพเราะหูจากฝีปากของคนพวกนั้น กลายเป็นบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์...กุสลราธรรมาในงานศพไปเสียแล้ว ก็มันขุดเอาผลประโยชน์จนอิ่มแปล้แล้วนี่

ถึงไอ้ดวงนี่ก็เถอะ ได้บทเรียนจากคนพวกนั้นตั้งหลายสิบปี แต่ละบทราก็แพงลิ่ว ยามรุ่งเรืองมีอำนาจ บารมี คุ้มหัวมันได้ก็แทบจะกราบมือกราบตีน มีแต่ผีดวงน้องดวง

ถึงคราวไอ้ดวงตก โดนปืนถูกคดี มันพากันหลบหน้า หาคนยืดหัวออกมาร่วมทุกข์ด้วยยากเข็ญที

("ไปฟังเทศน์เสียบ้างก็ดี" ใน <u>รอยเปื้อนของครูสาว</u> : 39-40)

5.2.5 วัตถุนิยม สังคมไทยยังนิยมวัดคุณค่าและความเจริญของคนด้วยเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับราคาแพงมากกว่าระดับจิตใจ โดยเฉพาะในสังคมเมืองหลวงใครแต่งกายทันสมัยมีรถเก๋งขับก็ถือว่าโก้หรูหราน่าชื่นชม ทำให้คนไทยพากันแข่งขันกันในด้านอวดความมั่งมีกันด้วยการซื้อหาเครื่องประดับหรือเครื่องใช้ราคาแพงมาตกแต่งมาประดับบารมีเพื่อให้ดูว่าตัวเองเป็นผู้มีรสนิยมสูง ทั้ง ๆ ที่บางคนไม่ค่อยจะมีเงินก็ยังแข่งกับเขา ค่านิยมดังกล่าวนี้มิตร ภูมิถาวร ได้สะท้อนออกมาให้เห็นในเรื่องสั้นหลายเรื่อง คือ

...สังคมใหม่นี้เต็มไปด้วยศักดิ์ศรี และชั้นเชิง เต็มไปด้วยการแข่งขัน เขาไม่ได้เดินแข่ง วิ่งแข่งกันเหมือนสังคมที่ผมเคยอยู่มาเสียแล้ว เขานั่งรถแข่งกันด้วย

เริ่มต้นก็เห็นจะเป็นพวกคุณนายทั้งหลาย พวกนี้ย้ายติดตามสามีมาจากทั่วประเทศ แต่ละคนส่วนใหญ่ก็ต้องมีรถเก๋งขับโก้กันทั้งนั้น บางคนก็มีรถประจำตำแหน่งของสามีเอามารับส่ง พวกอาจารย์ทั้งหลายก็เป็นโรคติดต่อ แข่งขันกันซื้อรถนั่ง มันเป็นเครื่องเฟอร์นิเจอร์ประดับที่กลายเป็นความจำเป็นสำหรับสังคม เมืองใหญ่ ๆ อย่างที่ผมไปอยู่นี่คนขี่จักรยานดูจะไปไหนไม่ทันเพื่อน จนกลายเป็นปมด้อยไปเสียแล้ว

("สี" ใน โลกนี้คือโรงเรียน : 43)

ข้าพเจ้าก้าวขึ้นรถของเจ้าของสำนักพิมพ์ แล้วส่งเงินทิปให้บ๋อยเป็นครั้งสุดท้าย เจ้าหนุ่มน้อยผู้มีมาดงามค่อย ๆ บรรจงปิดประตูรถเบนซ์ราคาค่อนล้านนั้นพร้อมกับโค้งอย่างสวยงาม

ข้าพเจ้าไม่ได้พยักหน้ารับความเคารพเหมือนเมื่อเวลาลูกศิษย์โค้งครูที่โรงเรียน ข้าพเจ้าคิดว่าเจ้าหนุ่มนั่นไม่ได้โค้งข้าพเจ้าหรอก เขาโค้งรถราคาแพงคันนั้นไม่ใช่หรือ

("กระท่อมคอนกรีต" ใน ครูครับผมจน : 140)

5.2.6 นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย เป็นค่านิยมที่ชาวชนบทและเมืองหลวงยังปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ชาวชนบทจะแสดงออกถึงค่านิยมนี้ในด้านการจัดงานบุญที่ใหญ่โตหรูหรา แบบตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ เช่น การจัดงานบวชอย่างใหญ่โตมีภาพยนตร์ ดนตรีรำวง ยี่เก ฯลฯ ฉลองในงาน เป็นการจัดเพื่อความมีหน้ามีตา เพื่อความหรูหรากลัวจะน้อยหน้าบ้านอื่นเขา ส่วนชาวเมืองหลวงจะแสดงออกในลักษณะของการแต่งกายและการใช้เครื่องใช้ที่ทันสมัยและราคาแพง นิยมการเที่ยวเตร่ตามคลับตามบาร์ เพื่อยกฐานะตนให้ทันสมัยตามแฟชั่น

"แกจะเอาใหญ่โตถึงขนาดนั้นเชียวรึ ยายแม้น"

"เออสิ บวชลูกทั้งทีทำเล่นมันก็ขายหน้าชาวบ้าน ไม่ทำอย่าทำดีกว่า ดูขนาดไอ้เชิดบวชลูกมันยังมีลิเกวิทยุตั้งสองคืน แกกำนันเก่าแท้ ๆ ไม่กลัวเสียเหลี่ยมก็ช่างปะไร"

"แต่ข้าว่ามันเข้าตำราอีกแล้ว ไม่ใช่ชี้เต็มฐาน อย่ารีบอ้าปากขัดคอเข้าตำราตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ หรือไม่ก็ทำบุญเอาหน้า หรือไม่ก็เกี่ยวแฝกมุงป่าพาฉิบหาย"

"ต้องแห่ช้างด้วยนะแม่" เสียงเจ้าเจียนตะโกนออกมาหลังจากเอาหนังสือเจ็ดตำนานพาดพุงนอนหลับมาหนึ่งตื่นแล้ว

"เออจริง ลูกไอ้เชิดมันแห่ม้า เราต้องแห่ช้าง และก็ต้องแตรวงด้วย กลองยาวมันเหื่อแล้ว"

"แล้วต้องไกรแพร นะแม่"

"เออ ต้องไกรแพรซิวะ"

("เข้าตำรา" ใน ตื่นที่เปื้อนโคลน : 142-144)

ครูยิ่งศักดิ์นั้นเป็นครูหนุ่มผู้โอ่อ่า นำสมัยที่สุดในโรงเรียน รูปร่างสูงโปร่ง ไว้ผมปรกต้นคอตัดตัดจากร้านแต่งผมห้องแอร์ในตลาดตัวจังหวัด สวมแว่นตากันแดดกรอบทำจากอเมริกา อันละเฉียดพันบาท ตอนที่เขายังไม่บังคับแต่งเครื่องแบบเขาสวมเสื้อผ้ามาวันละสี กางเกงขาบานราคาไม่ต่ำกว่าสองร้อย เสื้อเชิ้ตยี่ห้องดังสองร้อยห้าสิบ ผ้าผูกคอวันละผืน แผ่นโตทันสมัย มีทั้งผ้าไหมทำจากหาดเสี้ยวและทำจากเมืองนอก เข็มกลัดอีกห้าอันสำหรับกลัดเน็คไท นี่ยังไม่รวมเครื่องแบบตัดเข้ารูปรัดจนเห็นกล้ามเนื้ออีกหลายชุด กางเกงยีนราคาสี่ร้อยกว่าบาท รองเท้าสามร้อยยี่สิบ ถุงเท้าวันละคู่ นับว่าเป็นผู้มีรสนิยมสูง

เครื่องประกอบอย่างอื่นก็มีปากกาปลอกทองยี่ห้อดีชุดหนึ่ง นาฬิกาคอมพิวเตอร์ ยี่ห้อเตอร์ไซด์ขนาดใหญ่ราคาเกือบสองหมื่น สูบบุหรี่กันกรองซองละแปดบาท ไลท์เตอร์ ชนิดใช้แก๊สราคาหลายร้อย

("ผู้ลาหลัง" ใน คนนอกเครื่องแบบ : 119-120)

5.2.7 ความสามัคคี เป็นค่านิยมที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในสังคมชนบท เป็นการแสดงออกถึงความช่วยเหลือ ร่วมแรงร่วมใจกัน ดังจะเห็นได้จากการลงแขกเกี่ยวข้าว การนวดข้าว การจัดงานบุญประเพณีต่าง ๆ ชาวบ้านจะช่วยกันคนละไม้คนละมือด้วย ความศรัทธา

"เราแบ่งงานกันทำเป็นแผนก ๆ ซิมันถึงจะดี" ผู้ใหญ่เติมช่วยบริหารงาน บุคคลให้ทิดโขน

"เอายังไงก็จัดการเลยผู้ใหญ่ ให้มันได้ว่าวสูงสามวาสองศอกก็แล้วกัน มันมีส่วนของมัน กะกันดูให้ดี ข้าจะไปในครัว ดูพวกผู้หญิงเขาหน่อย" โขนมอบ อำนาจให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นการให้เกียรติ

ครานี้ผู้ใหญ่เติมก็หน้าบาน จัดการบริหารชี้นิ้วใช้คนทันที ทุกคนช่วยกันทำ ด้วยความเต็มใจ พวกที่ชำนาญทางเหลาโครงว่าวก็เริ่มผ่าไม้ พวกนักตัดกระดาษ ก็เริ่มตัดกระดาษเป็นลวดลายอย่างสุดฝีมือเอาไว้ติดประดับตัวว่าว

("ว่าวมหาสนุก" ใน มือปืนชั้นครู : 56-57)

เดือนสาม ข้าวขาดต้น ชาวบ้านขนมารวมกองไว้ในลาน รอเวลาหุบ นวดออกจากรวง ชาวบ้านลงแขกหุบข้าวกันตอนกลางคืน จากบ้านนี้ไปบ้านโน้น ไม่ว่างเว้น หนุ่มสาวมารวมกันเป็นกลุ่มร้องเพลง ร้องยี่เกกันเพรียก ๆ เสียงเฮฮา มีอยู่ทุกคืน เหล้ายาอุดม ไม่ต้องซื้อใครมีแรงกิน กินเข้าไป คออ่อนก็นอนพับไป

ตามกองฟาง หนาวหนักสุมไฟเข้า หนุ่มสาวหยอกล้อกันไปตามประสา มีแต่รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ

("กระจกเงา" ใน รอยเปื้อนของครูสาว : 95)

5.2.8 ความมีใจนักเลง ชาวชนบทมักจะนับถือผู้ที่มีใจเป็นนักเลง ผู้ที่มีความเก่งกาจสามารถฆ่าคนได้แล้วไม่ติดคุกจะมีคนยกย่องเชิดชูยอสารพัด ซึ่งเป็นค่านิยมที่ผิด ๆ ที่ปฏิบัติกันมา ทำให้คนดีกลายเป็นคนชั่วไปได้เพราะค่านิยมที่ผิดทำนองคลองธรรม ดังเช่นในเรื่อง "ผู้แพ้"

บ้านนอกนั้นมักเกาะกลุ่มรวมพวกรวมหมู่โดยมีคนเก่งเป็นหัวหน้า คนเก่งหมายถึงคนมีฝีมือทางฆ่าคน คนที่จะก้าวขึ้นมาเป็นนักเลงได้ต้องผ่านการยิงการฆ่ามาก่อน เมื่อยิงหัวใครได้สักคนสองคนโดยไม่ติดคุกติดตะรางแล้ว คนอื่นรู้จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนใจถึงใจนักเลงมีคนเกรงกลัว ยกย่อง ยกยอกัน บางคนเหลิงเสียคนไปเลยก็มี

("ผู้แพ้" ใน ไม้เรียวอันสุดท้าย : 123)

5.2.9 นิยมเสี่ยงโชค ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิภาวร จะสะท้อนออกมาในลักษณะความเป็นอยู่ของชาวชนบทที่มีเวลาว่างมาก คือเมื่อเสร็จจากฤดูทำนามักจะไม่ทำงานอย่างอื่น มักจะเที่ยวเตร่หรือไม่ก็เล่นการพนัน การเสี่ยงโชคด้วยการพนันนี้ เขาจะเล่นกันตั้งแต่การพนันเล็ก ๆ น้อยเพื่อความสนุกสนานจนถึงการเล่นไพ่ไฮโล

"วันนี้ขอตังคูดนตรีห้าบาท เขาบอกไอ้วงนี้ดังจริง ๆ ฟลอะโชว์เข้าไส้ ตูดเป็นระวิงเลยละ" มันยิ้มอย่างเป็นสุข

"เอาที่ไหนวะเงิน ข้าวไม่มีขาย"

"ในลานนั่นไง"

"ได้ซักกี่ถังวะ กินก็ไม่พอ"

"ที่พ่อกินเหล้า" มันเถียงไม่ยอมแพ้

"นั่นมันยากำลังกูนี่หว่า"

"แล้วเล่นไฮโล"

"มันมีทางได้นี้โว้ย บ๊ะ ไอ้นี่กวน เดี๋ยวพ่อเตะไปให้พ้น" มั่งง้างตีนทำท่าจะเตะ เจ้าสูกชายโดดกระห่มวิ่งแจ้นออกไป...

("นักเลงท้องนา" ใน ตีนที่เป็นโคลน : 43-44)

"หมู่กู่สงสามคน มึงคอยดู พนันกันไหมเล่า เอ้ากู่ตอสามสอง" ผู้ใหญ่โห้คุยในวงเหล้ากอนถึงเวลาประกวด

"เล่นกันสักสามขวด เอ้าฉันรองสามขวด" ไอ้ปิ่นนักเลงบ้านใต้สูเพราะมันก็มีแม่หม้ายงาม ๆ หลายคน

"ว่าแต่กรรมการมันจะใช้ได้หรือ"

"ก็เขาคัดเลือกกันแล้ว แพ้แล้วอย่าโทษกรรมการก็แล้วกัน"

"ไอ้เดื่อมันก็ดีหรอก ถ้าไม่เมา"

"ยังหมอพินอีกคน"

"มันก็เมาเหมือนกัน"

การพนันขันต่อเริ่มขึ้นตั้งแต่บ่ายวันนั้น จนกระทั่งค่ำ คนเริ่มทะยอยเข้าวัดตั้งใจจะมาดูเขาประกวดแม่หม้าย พวกหนุ่มแก พอหม้าย แต่งตัวโก้เตรียมมาเชียร์และหมายดูแม่หม้ายงาม ๆ

("ประกวดแม่หม้าย" ใน แม่หม้ายท้องนา : 153)

5.2.10 ชอบสอดรู้สอดเห็น เป็นลักษณะนิสัยของคนไทยและเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของชาวชนบทที่ชอบสอดรู้สอดเห็นเรื่องของคนอื่น เพราะความอยากรู้และเพื่อจะได้นำเอาเรื่องที่เกิดขึ้นไปนินทากันได้อย่างสนุกปาก

เพราะอะไรหรือเธอจึงตกหม้ายถึงสองครั้งสองหน ในช่วงอายุเพียง 25 ปี เท่านั้น

สภากาแฟและข่าวสังคมเริ่มวิจารณ์ และคาดหมาย มองหาตัวเก็งผู้โชคดีจะมาพิชิตหัวใจเธอเป็นคนที่สาม ในขณะเดียวกันก็วิจารณ์สาเหตุของการหย่าร้างด้วย

บางคนพูดถึงความร่ำรวย และความอิสระเสรีที่เคยได้รับ เมื่อตกไปอยู่ในกรอบแห่งชีวิตคู่ก็อยู่ไม่ได้

บางคนพูดถึงเรื่องเพศ เธออาจไม่ได้รับความสุขทางเพศอย่างเพียงพอฝ่ายสามีอาจบกพร่อง เป็นปมปัญหาที่ต่างคะเนกันไป ยังเป็นเรื่องลึกลับไปอีกนานชาวบ้านร้านตลาดเฝ้าคอยดูพระเอกคนที่สามของเธอต่อไป

อีกสามเดือนต่อมา งานแต่งงานอันหรูหราระหว่างปลัดหนุ่มกับหม้ายสาวก็จัดขึ้นที่ประชุม นับเป็นข่าวใหญ่ของอำเภอที่เดียว วงพนันเริ่มต่อรองกันว่า คู่นี้จะอยู่กินกันได้กี่วัน

หลังจากแต่งงานได้ไม่กี่วัน สันต์และไพรินทร์ก็ลงกรุงเทพฯ สภากาแฟก็โจษจันกันว่าเขาพากันไปดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์กัน

ไม่กี่วันปลัดก็กลับมาทำงานคนเดียว ไม่รู้เอาเมียไปทิ้งไว้ที่ไหน เพิ่มความสงสัยให้ชาวบ้านอีกเป็นทวีคูณโดยเฉพาะข้าราชการบนอำเภอซุบซิบกันจนไม่มีเวลาทำงาน

("หม้ายมือสอง" ใน <u>แม่ม่ายท้องนา</u> : 4-13)

ข่าวพิศเลิกหาบข้าวแกง หม้ายเขียวหวานเปิดร้านใหม่ พร้อมกับข่าวเสี่ยกิมเข้าไปพัวพันทำให้วงการนินทาทั้งหลายเริ่มซุบซิบกันอีก

พวกแม่ค้าผัก แม่ค้าปลา คุยกันไม่รู้จักจบสิ้น

"อีกไม่กี่วันมันก็เป็นเถ้าแก่เนี้ยวแล้วโว้ย มันคงไม่มาซื้อผักซื้อปลาเราเหมือนก่อนแล้ว"

"มีผัวแก่แบบนั้นกูจะเอาสักสิบผัวก็ได้ สันดานผู้ชายมันเอาทั้งนั้นแหละ ยิ่งไอ้พวกเศรษฐีมีเงิน มันไม่เสียดายหรอกถ้าจะเล่นไข่แดงเรา พอได้กินแล้วขี้เกียจมันจะถีบหัวส่ง" แม่ค้าไก่คอนแคะ

"มันไม่แน่โว้ย ได้กันสักปีครึ่งปีผัวตาย ก็กลายเป็นคนรับมรดกสบายไปทั้งชาติ หาผัวหล่อ ๆ ใหม่สักกี่คนก็ยังได้" แม่ค้าหมูด้าน

"อีพิศมันยังสวย

"เขาว่ามันเป็นคนกินผัว ใครไม่กล้าเอามันหรอกโว้ย

"ทำไมเสี่ยกิมได้หลงใหลนัก"

เสียงแม่ค้าพูดถึงพิศกันเป็นเรื่องสนุก...

พวกผู้ชายต่างก็วิจารณ์กันไม่แพ้แม่ค้าเหมือนกัน จะต่างกันก็แต่เนื้อหาที่เอามาพูด

("หม้ายเขียวหวาน" ใน <u>แม่ม่ายท้องนา</u> : 142-144)

สภาพวัฒนธรรมและค่านิยมในชนบทจะเป็นการสืบทอดตามบรรพบุรุษ คือ คนรุ่นพ่อแม่ทำกันมาอย่างไรก็ยังคงปฏิบัติกันต่อไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ทั้งนี้เป็นไปโดยธรรมชาติวิสัยของชาวชนบทที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยม และอาจเนื่องจากสภาพแวดล้อมในชนบทยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก

กล่าวโดยสรุปการสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร มีลักษณะการสะท้อนโดยมุ่งเสนอสภาพข้อเท็จจริงหรือปัญหาเป็นสำคัญ การวิพากษ์วิจารณ์หรือเสนอแนะทางแก้ปัญหามีอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

ในด้านลักษณะสังคมที่นิมิตรกล่าวถึงในงานเขียนของเขานั้น ส่วนใหญ่นักเขียนผู้นี้จะเน้นการสะท้อนภาพและปัญหาเกี่ยวกับความอดอยากยากจนของชาวชนบทและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษา ซึ่งทั้งสองประการนี้นิมิตรสามารถเสนอภาพสังคมได้อย่างถึงแก่น คือ มีความชัดเจน แจ่มแจ้ง และเข้าใจสภาพปัญหาอย่างลึกซึ้ง ทำให้การสะท้อนสังคมที่ปรากฏในงานเขียนเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวรมีคุณค่าในเชิงสังคมวิทยาเป็นอย่างยิ่ง